

СУЗІР'Я
ПОРТРЕТІВ
НАУКОВЦІВ-
ОСВІТЯН

ЗБІРКА
ІНТЕРВ'Ю

СУЗІР'Я
ПОРТРЕТІВ
НАУКОВЦІВ-
ОСВІТЯН

ЗБІРКА ІНТЕРВ'Ю

Київ
Ліра-К
2024

С 89 Сузир'я портретів науковців-освітян: збірка інтерв'ю /
Укладач: Бігич О. Б. Київ: Ліра-К, 2024. 160 с.

У 2007 році в збірнику наукових праць «Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія» я започаткувала рубрику «Інтерв'ю-портрет». За шість років на сторінках Вісника було надруковано 12 інтерв'ю з видатними науковцями України, нашими сучасниками, які плідно працюють і на освітній ниві, щедро ділячись своїми професійними знаннями й життєвим досвідом зі студентами різних спеціальностей.

Кожен гість рубрики «Інтерв'ю-портрет» є висококваліфікованим фахівцем у науковій та освітній галузях. Однак за лаштунками їхніх досліджень і праць часто-густо лишаються невідомими їхній життєвий шлях, світобачення, громадська діяльність тощо. Бесіда у форматі інтерв'ю відкриває над ними завісу...

ЗМІСТ

Передмова

Студентство вчора і сьогодні – бесіда з доктором психологічних наук, професором О. Ф. Бондаренком	8
Навчання перекладу: витоки, сьогодення, перспективи – бесіда з доктором педагогічних наук, професором Л. М. Черноватим	16
Методика навчання англійської мови в нелінгвістичних закладах вищої освіти: розширення кордонів і підкорення нездоланих наукових вершин – бесіда з доктором педагогічних наук, професором О. Б. Тарнопольським	28
Навчання іспанської мови в закладах середньої освіти: витоки, сьогодення, перспективи – бесіда з доктором педагогічних наук, доцентом В. Г. Редьком	40
Наукові дослідження в галузі сучасної лінгводидактики: теорія та практика навчання іноземних мов – бесіда з доктором педагогічних наук, професором Р. Ю. Мартиною	50
Методика навчання іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти – бесіда з доктором педагогічних наук, професором І. П. Задорожною	64
Педагогіка: історія та сучасність – бесіда з доктором педагогічних наук, професором М. Б. Євтухом	76

ЗМІСТ

Компаративістика в освіті: Україна та світ – бесіда з доктором педагогічних наук, професором О. І. Локшиною	92
Ретроспектива методики навчання іноземних мов – бесіда з доктором педагогічних наук, професором Б. І. Лабінською	104
Професійна підготовка перекладачів: сучасні вимоги та тенденції – бесіда з доктором педагогічних наук, професором Н. В. Зінуковою	114
Викладання та навчання іноземної мови для спеціальних цілей у закладах вищої освіти: актуальні питання та динаміка розвитку – бесіда з доктором педагогічних наук, професором Н. О. Микитенко	126
Педагогіка і добродійність за покликом душі: розмова з доктором пед. наук, професором О. В. Матвієнко	140
Список використаних джерел	158
Післямова	159

*Good men are the stars,
the planets of the ages wherein they live,
and illustrate the times.*

Ben. Jonson.

ПЕРЕДМОВА

Очоливши в 2007 році редакційну колегію збірника наукових праць «Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія», я започаткувала рубрику «Інтерв'ю-портрет». Мені хотілося познайомити авторів і читачів Вісника з видатними науковцями України, нашими сучасниками, які плідно працюють на науково-дослідницькій та освітній нивах, щедро ділячись своїми професійними знаннями й життєвим досвідом зі студентами.

За шість років на сторінках Вісника було надруковано 12 інтерв'ю.

Доля подарувала мені особисті зустрічі з кожним гостем рубрики «Інтерв'ю-портрет» на моїх студентських стежках і професійних дорогах. Олександр Федорович Бондаренко викладав у мене психологію, коли я була студенткою тоді ще Київського державного педагогічного інституту іноземних мов. Надалі ми неодноразово співпрацювали в складі державних екзаменаційних й атестаційних комісій.

Микола Борисович Євтух був керівником моєї дипломної роботи на п'ятому курсі.

Валерій Григорович Редько, як і я, є випусником факультету іспанської мови Київського державного педагогічного інституту іноземних мов. Я була рецензентом його наукових праць і підручників іспанської мови.

Леонід Миколайович Черноватий, Олег Борисович Тарнопольський, Олена Ігорівна Локшина та Ольга Василівна Матвієнко були членами спеціалізованої вченої ради Д 26.054.01 у Київському національному лінгвістичному університеті, де протягом двох десятиліть я була вченим секретарем.

У цій же спеціалізованій ученій раді захищали докторські дисертації Ірина Павлівна Задорожна, Богдана Ігорівна Лабінська та Наталія Вікторівна Зінукова, які згодом стали її членами.

Леонід Миколайович Черноватий опонував на захисті кандидатських дисертацій моїх доньок Марії та Олени.

Разом з Олегом Борисовичем Тарнопольським я співпрацювала в спеціалізованій ученій раді К 41.053.04 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», де головувала Раїса Юріївна Мартинова. Я була опонентом на захисті її докторської дисертації та кандидатських дисертацій її аспірантів.

Також я опонувала здобувачам, чії кандидатські дисертації були виконані під керівництвом Наталії Олександрівни Микитенко й захищені в спеціалізованій ученій раді К 58.053.05 Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, яку очолювала Ірина Павлівна Задорожна.

Кожен гість рубрики «Інтерв'ю-портрет» є висококваліфікованим фахівцем у науковій та освітній галузях. Однак за лаштунками їхніх наукових праць часто-густо лишаються невідомими їхній життєвий шлях, світобачення, громадська діяльність тощо. Бесіда у форматі інтерв'ю відкриває над ними завісу...

Тож запрошуюю до знайомства з кожною з 12-ти яскравих постатей науковців-освітян України!

Дякую

Щиро дякую колегам, які провели ці інтерв'ю:

- доктору педагогічних наук, доценту **Зені Любові Яківні,**
- кандидату педагогічних наук, доценту **Чернусі Анатолію Максимовичу,**
- кандидату педагогічних наук, доценту **Писанко Марії Леонідівні,**
- кандидату педагогічних наук, доценту **Коробейниковій Тетяні Ігорівні,**
- кандидату педагогічних наук, доценту **Кордоновій Аллі Вікторівні,**
- кандидату педагогічних наук, доценту **Дацків Ользі Павлівні,**
- кандидату педагогічних наук, доценту **Чорній-Климовець Ірині Юрївні,**

а також журналістці **Наталії Фещук**
та аспірантці **Ользі Вікторівні Ящук.**

*Олександр Федорович
Бондаренко*

СТУДЕНТСТВО ВЧОРА Й СЬОГОДНІ

бесіда кандидата педагогічних наук, доцента Анатолія Максимовича Чернухи з доктором педагогічних наук, професором, дійсним членом Національної академії педагогічних наук України (Відділення психології, вікової фізіології та дефектології), завідувачем кафедри психології та педагогіки Київського національного лінгвістичного університету Олександром Федоровичем Бондаренком.

Досьє

О. Ф. Бондаренко народився 3 серпня 1951 р. в м. Суми в сім'ї інженера-будівельника. У 1973 р. закінчив відділення перекладачів Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (нині – КНУ імені Тараса Шевченка). Ще з студентських років виявив схильність до наукової роботи, зокрема, до проблематики, пов'язаної з психолінгвістикою. Його наукова розвідка, виконана на старших курсах під керівництвом відомого українського вченого, професора Костянтина Миколайовича Тищенка й опублікована у 1975 р. в журналі «Мовознавство» під назвою «Про визначення мовної норми і мовних різновидів», досі не втратила свого значення. В цій статті молодий науковець довів, що статус мовної норми визначається екстралінгвістичними чинниками та реаліями. Інтерес до психолінгвістики привів юнака у 1975 р. до аспірантури в лабораторії психології мовлення науково-дослідного інституту психології міністерства освіти УРСР. Саме її завідувач, відомий на Україні фахівець з психології мовлення, Іван Омелянович Синиця став його першим науковим керівником.

У січні 1982 р. кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник О. Ф. Бондаренко пройшов за конкурсом на посаду доцента по кафедрі педагогіки та психології Київського державного педагогічного інституту іноземних мов. Тут у 1985 р. за сприяння ректорату та вченої ради тодішнього КДПІМ він створив одну з перших в Україні госпрозрахункових лабораторій з консультативної психології. Звідси він був направлений в докторантуру Київського державного педагогічного університету імені М.Горького (нині – імені

М. П. Драгоманова). І саме сюди, до вищого навчального закладу, з яким він поріднився, повернувся після закінчення докторантури у 1992 р.

У 1993 р. захистив докторську дисертацію на тему “Соціальна психотерапія особистості (психосемантичний аспект)” у КНУ імені Тараса Шевченка. А з 1994 року, від дня створення кафедри психології і дотепер, працює завідувачем кафедри психології КНЛУ та науковим керівником Центру консультативної психології. На базі Центру ним були розроблені: методика експрес-діагностики прихованих конфліктів у виробничих колективах, методика діагностики психотерапевтичного потенціалу клієнта та методика прогнозування розвитку міжособистісних стосунків у парі.

Коло наукових інтересів доктора психологічних наук, професора О.Ф.Бондаренка охоплює проблематику загальної, соціальної та консультативної психології. Він є автором концепції та методу етико-центрованого психологічного консультування, офіційно визнаного окремою психотерапевтичною модальністю. Під його керівництвом захищено 8 кандидатських та дві докторські дисертації.

О. Ф. Бондаренко працював на посаді запрошеного професора у Лондонському, Лейденському, Дрезденському та інших відомих у світі зарубіжних університетах. Був доповідачем на міжнародних конференціях з психології у багатьох країнах світу (Польща, Чехія, Канада, Велика Британія, Німеччина, Греція та ін). Був засновником та головним редактором часопису «Журнал практикуючого психолога» (від 1994 по 2014 рік).

О. Ф. Бондаренко – автор понад 200 наукових статей, декількох монографій, підручників, навчальних посібників і науково-популярних книжок. Член українських та всесвітніх психологічних асоціацій, Заслужений працівник освіти України, відомий фахівець в галузі психотерапії емоційних травм.

Олександр Федоровичу, ми з вами довгий час працюємо в Київському національному лінгвістичному університеті, накопичили деякий досвід, «сын ошибок трудных», можливо, деякі ілюзії й упередження. Але, як би там не було, по-моєму, у нас є певні підстави, щоб винести судження про специфіку сучасного студентства. Ви не проти такої бесіди?

Чого ж мені бути проти? Першу свою лекцію в тодішньому «інязі» я прочитав у грудні 1979 року, у 903-й аудиторії, будучи новоспеченим кандидатом психологічних наук. До речі, на той час я виявився наймолодшим кандидатом наук за цією спеціальністю в Україні. До лекції, а тема була «Уява як психічний процес», готувався місяць, працював в історичній бібліотеці в Лаврі, в ЦНБ АН УРСР, списав сторінок 30 тексту з посиланнями, цитатами. Пам'ятаю, як хвилювався, вираховував, скільки часу займе виклад матеріалу, якщо частину його надиктовувати, а частину викладати пристойним розмовним стилем. Словом, коли моя шпаргалка на 30 сторінок дійшла кінця, а до завершення лекції залишалось ще хвилин десять-п'ятнадцять, я відчув, як огидний липкий страх виповз звідкись з-під комірця і почав хапати за горло. Там же аудиторія амфітеатром, пар двісті очей дивляться на тебе, ще й записують дещо...

І як ви вчинили?

Згадав, що повторення – мати учіння, і почав ставити запитання на розуміння й загальне орієнтування. Зараз ось сплило перед очима і серце забилось. Я досі, коли заходжу в 903-ю, згадую ті відчуття, хоча пройшло стільки років...

А як Ви тоді сприймали студентів, і якими вони були насправді?

Ви знаєте, я сприймав їх, та вони й насправді були тоді, я думаю, досить інтелектуальними. Адже «іняз» – це філологічний ВНЗ. Причому ВНЗ, в якому студенти не просто вивчають мову, а знайомляться з іноземною літературою і культурою. Імена Фолкнера, Хемінгуей, Ремарка, Івліна Во, Сент-Екзюпері, Уномуно, Лорки, Гертруди Стайн, Габрієля Маркеса, братів Манн, Олдінгтона, Селінджера звучали тоді, як чарівна музика. А Тенесі Вільямс з його «Трамваєм Бажання», а п'єси «Young angry men»? А поезія Уолта Уїтмена? А Сартр, Камю, Беккет, Герман Гессе? Ці імена, ці тексти, що читалися й обговорювались, як я тепер розумію, а тоді здогадувався, слугували певним розпізнавальним паролем належності до колегиї авгурів. Бачте, я взагалі – продукт студентських і аспірантських гуртожитків. Я в них прожив 10 років. Пам'ятаю одну вечірку в дружній компанії. Як дівчина, студентка, за чашкою чаю висловилася в дусі того, що її подругка познайомилася з хлопцем з «політеху», так він навіть не чув, хто такий Івлін Во або Джон Осборн... У тому контексті «не знає» сприймалося як «не людина»...

Що ще пригадується?

Пригадується СТЕМ – студентський театр естрадних мініатюр. Студенти ставили п'єси, скетчі. Я також брав посильну участь, хоча,

чесно кажучи, особливого акторського запалу у мене не було. Скажу відверто, коли я бачу зараз об'яву про конкурс на звання «місс» або «містера», в мене стискається серце. Краще б уже був конкурс музичних ансамблів, або гуртів, як тепер прийнято висловлюватися...

А чому так?

«А чому власне» чи просто чому?

Просто чому.

Ви знаєте, Анатолію Максимовичу, мені здається принизливим – демонструвати дефіле або параметри екстер'єру, якщо ти не працівник індустрії моди. Я б віддав перевагу конкурсам перекладачів, учителів або шкільних психологів... Все ж таки у нас не театральний ВНЗ, і навіть не Університет мистецтв.

Загалом, Олександрє Федоровичу, у Вас немає поганих спогадів про тих студентів, так я розумію?

Ну, так однозначно я б не сказав. Просто зараз прийнято скаржитись на минуле. А я не прихильник чорно-білої картини світу. Світ складається не з двох кольорів. Він багатоголосий і різнобарвний. Ледачі студенти були й тоді. Були й безвідповідальні. Ось один четвертокурсник попросив у мене грошей в борг, пообіцяв повернути до Нового року, пройшло вже років тридцять ... Тільки не подумайте, що я дріб'язковий. Просто додаю поліфонії (сміється).

А сьогоднішні студенти як Вам? І, до речі, чи Ви знаєте, що вони самі про себе думають?

Анатолію Максимовичу, до речі, – дуже цікаво!

Я попросив студентів написати невеличке есе на тему «Сучасний студент – який він?». Так вони написали, що вони відкриті до змін, не бояться ніяких перешкод. Це ж добре, що вони себе так сприймають.

Я, безумовно, підтримую таку самооцінку. Правда, вважав би незайвим уточнити, що слово «зміни» належить до таких слововживань, які психологи називають номіналізаціями. Тобто це слово, сенс якого завжди необхідно конкретизувати, тому що люди підсвідомо завжди приписують йому позитивне значення. А це далеко не завжди так. Проста аналогія: хвороба – це також зміни, а невиліковна – просто кардинальні... Але повернімося до Вашого першого питання. Так от, щодо мого бачення сьогоднішніх студентів. По-перше, особисті уявлення, звичайно ж, однобічні й неповні.

А, по-друге – є й об'єктивовані роботи, виконані на підставі оглядів і досліджень сучасного студентства. Я можу спиратися на них.

А що, є такі?

Є, щоправда, і дуже нудні, і більш цікаві.

А нудні – це які?

Нудні – це ті, де казенними словами описуються загальні положення, що стосуються цього вікового періоду, тобто так званої «пізньої юності». Чесно кажучи, навіть згадувати не хочеться. Нудить відразу ж: ні розуму, ні серцю. Там і про особистість студента, і про адаптацію, і про виховну роботу. Загалом, традиційна систематизована маячня. Таке враження, що ці тексти продукують автори, які студентів, крім як з кафедри, ніколи й ніде не бачили, і з жодним ні разу не розмовляли.

А цікаві?

Це роботи, які ґрунтуються на реальних опитуваннях, спостереженнях, дослідженнях, підкріплених статистикою.

Можете назвати?

Дослідження Лариси Добровольської з Мелітопольського університету, Віри Арбеніної, Анастасії Куразаєвої, Олександра Голікова і Олександра Дейнеко з Харківського університету, матеріали міжнародної конференції Переяслав-Хмельницького університету, багато інших матеріалів.

І яка картина вимальовується? І чи збігається ця картина з вашим баченням ситуації і сучасного студентства в ній?

Непросто все це узагальнити. Давайте я почну з моїх вражень, а потім додаю результати досліджень, можна? Або краще б навпаки?

Може, з вражень буде свіжіше? Адже вони у нас спільні.

Давайте спробуємо. Що впадає в очі – це кількість смартфонів у студентів і кількість голів у навушниках. Можна відверто? Скільки я чув – у ліфті, в черзі в їдальні з навушників доносяться якісь божевільні звуки, а бідні Viber чи Telegramm у смартфонах перевантажені аж ніяк не науковою інформацією.

Так, може, молоді люди слова іноземні слухають і запам'ятовують?

Може, й слухають, може й запам'ятовують. Але, наскільки я можу судити, виходячи з мого досвіду, книг вони практично не читають. І, мені здається, культура читання у них повністю втрачена.

Тут не можу не погодитися. У чому ж проблема? У ЗНО?

Якщо відповідати політкоректно, то в ЗНО, яке, можливо, й знизило рівень корупції, але яке абсолютно не придатне як інструмент

оцінювання й атестації знань. Якщо не політкоректно, то, на мій погляд, проблема в тому, що наш соціум виявився не готовий до інтелектуального самозахисту у світі вічної конкуренції й боротьби... Адже інтелект – це синтез волі, розуму й етичності. Чого не вистачило – розуму, совісті або волі? Коли-небудь, можливо, у цьому розберуться історики. Якщо ми виживемо. Якщо нам вижити не судилося, то чужі історики з цим розбиратися не будуть.

Що ще впадає в очі?

Грошове питання. Або, іншими словами, соціальна вразливість студентства. На мій погляд, платна вища освіта – це така ж ганьба країни, як і її 800 університетів. Оскільки структура освіти аж ніяк не відповідає структурі виробничих сил країни, то й студентство у своїй переважній більшості таке ж фейкове, як і половина цих «університетів». Якщо до цього додати тих «докторів всіляких наук», яких поспіхом виготовили для цих незліченних університетів, питання про сучасне наше студентство плавно перетікає в питання про якість сучасної вищої освіти.

А наші студенти?

Наші студенти знаходяться в дещо привілейованому становищі, оскільки для них широко відкриті перспективи на Далекому і Близькому Сході. Але, бачте, якщо студент вступає до Університету іноземних мов з таємною думкою вивчити мову, щоб виїхати за кордон, то якою є соціальна значущість такого студента для країни? Адже ідеологія так званої «успішності», тобто вміння заробляти – хіба це ідеологія служіння суспільству й країні? Здається, ми безпорадні в питаннях соціальних ідеалів. А якщо немає соціальних ідеалів, що не зводяться до споживчого кошику, тоді якими є справжні ресурси і важелі розвитку особистості студента?

Так, а що ж говорять дослідження?

Дослідження з серйозною статистичною базою, зокрема тих авторів, імена яких я згадував, свідчать про те, що в наразі українське студентство, як і весь страждальний соціум, знаходиться під пресом занепаду вітчизняних наукових шкіл, проблем бідності, вимушеної інтелектуальної й економічної еміграції, деформації соціальної й культурної ідентичності, спотворених етичних цінностей, метушливого пошуку життєвих компромісів в умовах відсутності чітких життєвих перспектив і ідеалів. Як влучно висловився славетний американський психолог Еріх Фром,

ринкова економіка передбачає лише два типи людини: ти чи споживач, чи торговець. Я й побоююсь, що наші люди так і не зрозуміли, що таке «ринкова економіка», і чому це не прогрес, а соціальна патологія.

А чому?

Тому що насправді, це не економіка, а хрестистика, коли предметом куплі – продажу стає абсолютно все, чого в нормальному суспільстві бути аж ніяк не може. «Абсолютно все» – це патологія суспільства. «Сон розуму породжує потвор», хіба не так? Ще я побоююся, що не тільки студенти, а й переважна більшість працівників вищої школи і поняття не мають про Трансгуманістичну декларацію, опубліковану в 2002 році, відповідно до якої у всесвітньому масштабі руйнується класична вища освіта, залишаючись такою тільки для представників панівних угруповань, а з інших виготовляючи так званих «носіїв компетенцій», тобто, підвид фахівців з обмеженою самосвідомістю, функція яких – виконувати вузький спектр обов'язків з обслуговування собі подібних. Ця катастрофічна сепарація «вершків» від болонської «сироватки» означає фактичне відокремлення обраних від тих, для кого було винайдено генно-модифіковані продукти, дистанційне ерзац-навчання і соціальні мережі. Зважте, що найкращі й найпривіліюваніші університету світу і знати не хочуть про Болонську декларацію.

Так. Але ми не можемо завершити нашу розмову на сумній ноті. Адже впадати у відчай – гріх. На що нам сподіватися? У чому світлі моменти?

Світлі в тому, що кожен рік я особисто зустрічаю студентів, які несуть в собі кращі риси нашого студентства, яким я його знаю ось уже скоро півстоліття. Адже я вступив до університету на перший курс у 1968 році. Це жага знань, працьовитість, допитливість, критичне ставлення до будь-якої пропаганди і вміння розрізнити теорію і концепцію. Ці молоді люди запитують, що або кого почитати, аби не опинитися у ролі безпорадної овечки в черговій отарі, чабани якої й самі не розуміють, куди вони її женуть. Вони не кажуть «робота». Вони кажуть «спеціальність». У них немає відчуття, що «звідси треба валити». Навпаки, вони несуть в собі дух належності до рідної землі і культури і з недовірою сприймають гасла заїжджих «благодійників». У мене таке враження, що вони інстинктивно відчують різницю між особистістю і соціальним індивідом. Мене гріє і в мене вселяє надію цей вічний дух справжнього студентства. Я пізнаю в них себе. Я вірю в них.

*Леонід Миколайович
Черноватий*

НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ: ВИТОКИ, СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ

бесіда кандидата педагогічних наук, доцента Марії Леонідівни Писанко з доктором педагогічних наук, професором, професором кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, академіком академії наук вищої школи України, членом європейського лінгвістичного товариства, президентом Всеукраїнської спілки викладачів перекладу, перекладачем, автором серії навчально-методичних комплексів для підготовки перекладачів Леонідом Миколайовичем Черноватим.

Досьє

Черноватий Леонід Миколайович – відомий фахівець у галузі методики навчання іноземних мов і перекладу. Доктор педагогічних наук, професор.

Народився 24.03.1950 в с. Нехвороща, Ново-Санжарського району Полтавської області. Закінчив у 1972 році Харківський державний університет імені О. М. Горького (ХДУ) й аспірантуру при ньому (1978 рік). У 1972–1974 рр. – військовий перекладач. З 1978 р. працює на кафедрі перекладу та англійської мови (нині кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша) ХДУ (з 1995 року – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна) на посадах викладача, старшого викладача, доцента, професора. З 1983 по 2011 рр. – завідувач згаданої кафедри. Доктор педагогічних наук (2000), професор (2003).

Розробляє теорію педагогічної граматики, а також теорію й методику навчання перекладу як спеціальності. Автор понад 200 праць у галузях методики навчання іноземних мов і перекладу, психолінгвістики й перекладознавства, зокрема, монографій «Психолінгвистические основы теории педагогической грамматики» (1992), «Психологические и лингводидактические основы теории педагогической грамматики» (1998); керівник колективів авторів підручників і посібників з англійської мови: «Практичний курс англійської мови: Підручники для студентів I–IV курсів вищих закладів освіти (філологічні

спеціальності та спеціальність «Переклад») (2005–2018), посібників для навчання перекладу у галузях: громадсько-політичній (2005–2008), економічній (2005–2007), юридичній (2005–2016), психологічній (2012), захисту інтелектуальної власності (2011); науково-технічній (2017), науковій (2017); автор підручника «Методика навчання перекладу як спеціальності» (2013); координатор авторських колективів видань з історії українського перекладознавства: «Олександр Фінкель – забутий теоретик українського перекладознавства» (2007), «Микола Лукаш. Моцарт українського перекладу» (2009), «Українська перекладознавча думка 1920-1930-х років» (2011); «Переклад у наукових дослідженнях представників харківської школи» (2013); Василь Мисик: Різногранний діамант українського художнього перекладу (2017).

Підготував 8 кандидатів наук.

Відповідальний редактор наукового журналу ХНУ імені В. Н. Каразіна «Проблеми навчання мов: дослідження та практика».

Виступав з лекціями й доповідями в навчальних і наукових закладах міст Цинцинаті (США), штату Арізона (США), Познані (Польща), Кракова (Польща), Бат (Велика Британія), Москви, Воронежа, Іваново (Росія), а також у центрах підготовки перекладачів в Україні.

Президент громадської організації «Всеукраїнська спілка викладачів перекладу» (з 2013 року). Член Європейського лінгвістичного товариства. Має почесні знаки Міносвіти України “Відмінник освіти України” та “За наукові досягнення,” лауреат премії Ярослава Мудрого АНВШ України.

Шановний Леоніде Миколайовичу, ми раді вітати Вас і мати змогу дізнатися Вашу думку щодо сучасних тенденцій методики навчання перекладу, яка є відносно молодою наукою. Які чинники спричинили її виникнення взагалі та які особливості її розвитку в Україні?

Приблизно до 1970-х років спеціальності «Переклад» в університетах усього світу не існувало. Підготовка перекладачів розглядалася як професійно-технічне навчання і здійснювалася переважно в межах навчальних центрів, які не входили до системи вищої освіти. Однак стрімке зростання попиту на перекладацькі послуги та їхня якість, а також значне ускладнення змісту перекладацької діяльності, змусило вищі заклади освіти змінити

своє ставлення до перекладу, внаслідок чого відповідна спеціальність почала з'являтися в переліку їхніх послуг.

В Україні підготовка перекладачів (кваліфікація «перекладач-референт» у межах спеціальності «Іноземна мова») на рівні закладів вищої освіти почалась ще раніше, ніж на Заході. У 1962 році перекладацьке відділення відкрилось у Київському (зараз – КНУ імені Тараса Шевченка), а в 1966 році – у Харківському (зараз – ХНУ імені В. Н. Каразіна) університетах. І хоча метою цих двох відділень, так само як і одночасно відкритих у педагогічних інститутах іноземних мов Мінська й Горького (зараз – Нижній Новгород) була підготовка переважно військових перекладачів, однак наявність таких центрів уможливила накопичення значного практичного досвіду, який заклав надійне підґрунтя для подальшого розроблення науково обґрунтованої методики навчання перекладу.

До певного часу, як в Україні, так і за її межами, підготовка перекладачів проводилася без чітко усвідомленої методики їх навчання, внаслідок відсутності нагальної потреби в ній. Це пояснювалося незначною загальною кількістю студентів (наприклад, на перші курси англійських відділень у двох згаданих українських університетах сукупно набиралося 80 студентів), внаслідок чого навчання здійснювалось переважно за системою «майстер – учень», коли викладач мав практично необмежену свободу як у виборі змісту, так і методів навчання. Нерідко матеріали, які викладач розробляв для себе, переважно на інтуїтивній основі й власного практичного досвіду, не публікувались, а тому втрачались, якщо він / вона з будь-яких причин припиняли читати відповідний курс, і новий викладач починав усе заново. Однак сукупний вплив солідних авторитету й кваліфікації викладачів (які також мали серйозний перекладацький досвід), високого рівня підготовки студентів, які подолали густе сито відбору в умовах високого (більше десяти претендентів на місце) конкурсу, а також їхньої неймовірної мотивації забезпечував достатньо високий рівень випускників.

Ситуація різко змінилася наприкінці 1980-х років, коли в період так званої «перебудови» в Радянському Союзі було знято заборону на відкриття перекладацьких відділень в інших університетах, які швидко скористалися цим, внаслідок чого кількість кафедр, що декларували підготовку перекладачів, лише в Україні (вже за часів

незалежності) почала наближатися до 100, що переважало сукупну кількість аналогічних закладів у всій Західній Європі чи Північній Америці. Відсутність на цих кафедрах чіткого уявлення про зміст навчання, викладачів з відповідним досвідом і кваліфікацією, студентів з належними рівнями володіння іноземною мовою й мотивації, а також навчально-методичних комплексів (НМК) з українським компонентом і спричинила нагальну потребу розроблення методики навчання перекладу та згаданих НМК.

Ваша кандидатська й докторська дисертації присвячені питанням формування іношомовних граматичних навичок, однак останнім часом Ви займаєтесь переважно питаннями методики навчання перекладу. Що спричинило зміну головного напрямку досліджень?

Це власне чинники, вже згадані у відповіді на попереднє запитання. Мені випало майже тридцять років завідувати кафедрою, яка відповідала за підготовку перекладачів, і на початку 1990-х років перед нами постала проблема повної відсутності навчально-методичних матеріалів з українським компонентом. Звиклі до централізованого постачання, ми, як і переважна більшість українських університетів, певний час чекали, що вони надійдуть з Києва, однак згодом дійшли думки, що цю проблему слід вирішувати самостійно. Для підготовки підручників і посібників бракувало принципів їх розроблення, що спонукало до відповідних досліджень, результати яких узагальнено в підручнику «Методика викладання перекладу», головні положення якого стали підґрунтям для інноваційної моделі підготовки перекладачів (яка досі розробляється на кафедрі перекладознавства імені Миколи Лукаша в ХНУ імені В. Н. Каразіна), що лягло в основу розроблення інших елементів НМК (див. перелік у підрозділі «Досье»), які широко використовуються і в інших університетах України. Що стосується питань методики навчання іноземних мов, то я продовжую слідкувати за відповідними дослідженнями. Вдячний долі й відповідним посадовим особам за можливість працювати в спеціалізованій ученій раді КНЛУ з теорії та методики навчання іноземних мов, що забезпечує можливість професійного спілкування на найвищому рівні й знайомство з результатами найновіших розробок у цій сфері.

Внаслідок останньої реорганізації на рівні Міністерства освіти й науки (наказ МОН України 25.05.2016 № 567), колишні

спеціальності тепер називаються спеціалізаціями. Зокрема, колишню спеціальність «Переклад» об'єднано із колишньою спеціальністю «Мова та література» в межах спеціалізації, яка наразі називається «Мова та література (переклад включно)». Як ви до цього ставитесь?

Я б розділив це питання на два аспекти. По-перше, додавання до назви спеціалізації словосполучення «переклад включно» є загалом позитивним, оскільки декларує наявність у змісті навчання певних модулів, спрямованих на формування перекладацької компетентності, яка з певних причин, що не мають безпосереднього відношення до теми нашої розмови, протягом довгого часу взагалі виключалась із змісту навчання іноземної мови. Крім того, наявність згаданого словосполучення, ймовірно, може сприяти покращенню набору на спеціалізації, пов'язані з іноземною філологією.

З іншого боку, об'єднання двох колишніх спеціальностей у межах однієї спеціалізації без одночасного збереження окремої спеціалізації «Переклад», на мій погляд, є невдалим. Таку думку поділяє практично вся експертна спільнота перекладознавців і викладачів перекладу України. Аби не бути голослівним, наведу скорочений фрагмент із листа представників згаданої спільноти, яке, за ініціативи проф. О. І. Чердиченка, було передано міністру МОН України пані Л. М. Гриневич.

«На професійному рівні неможливо створення гібридної навчальної програми, яка б дозволила надавати рівноцінну фундаментальну підготовку з мови і літератури як спеціалізації дослідницько-педагогічного і спрямування, з одного боку, і перекладу, з іншого. Підготовка перекладачів вимагає специфічного набору професійно орієнтованих дисциплін, які не відповідають фаху філолога – викладача іноземних мов і зарубіжної літератури. Йдеться, зокрема, про історію й теорію перекладу, курси порівняльного мовознавства, галузевого перекладу (суспільно-політичного, науково-технічного, наукового, комерційного, юридичного / судового, медичного тощо), дво- і багатомовну термінологію, комп'ютерні бази даних і автоматизовані системи перекладу (*Trados, MemoQ* тощо), машинний переклад, локалізацію, професійну етику перекладача, усний послідовний і синхронний переклад, переклад з аркуша і перекладацький скоропис, художній переклад і переклад кінофільмів, критику і редагування

перекладів, керування перекладацькими проектами тощо. Окремо варто наголосити на різниці, яка полягає у необхідності ґрунтовної перекладацької практики для перекладачів і не менш ґрунтовної педагогічної практики для майбутніх викладачів мови і літератури, чого не можна досягти в одній навчальній програмі.

Приєднання спеціалізації «Переклад» до спеціалізацій «Мови і літератури» суперечить і загальносвітовим тенденціям, а також знижує конкурентоздатність випускників українських університетів на глобальному ринку. Починаючи з другої половини минулого століття, у цивілізованому світі розділено підготовку фахівців з мови і літератури, з одного боку, та фахівців з усного і письмового перекладу, з іншого. У провідних університетах світу створено факультети або інститути перекладу, де готують перекладачів за програмами бакалавра і магістра. У 2009 році, за сприяння Європейської комісії, в європейських університетах (включаючи й колишні прибалтійські республіки) почався перехід на нову програму підготовки перекладачів «Європейський магістр з перекладу» (*European Master's in Translation – EMT*), що ґрунтується на Європейському стандарті якості перекладацьких послуг (*European Quality Standard for Translation Services – EN 15038 2006*), запровадженому Європейським комітетом з питань стандартизації (*European Committee for Standardization*), й метою якої є забезпечення якості згаданої підготовки та відповідності компетентності випускників професійним стандартам і сучасним ринковим потребам. На тлі згаданих процесів ситуація в Україні виглядає дивним анахронізмом і поверненням до радянських часів».

Як впливає із викладеного вище, видається доцільним розділити «Мову та літературу» і «Переклад» на дві окремі спеціалізації в межах спеціальності 035 «Філологія». При цьому для спеціалізації «Мова та література» додавання словосполучення «переклад включно» може бути збережено з причин, про які я вже згадував раніше.

Якими, на вашу думку, є головні принципи організації навчання майбутніх перекладачів?

Головне – це відповідність змісту навчання його меті, тобто врахування компетентностей, які необхідно сформувати в процесі навчання. Наприклад, якщо в межах спеціалізації «Мова та література» метою є формування іншомовної комунікативної компетентності, то в спеціалізації «Переклад» йдеться про білінгвальну компетентність у

контрастивному плані, тобто на додачу до іншомовної комунікативної компетентності необхідно сформувати таку ж компетентність у рідній мові й забезпечити усвідомлення співвідношень між планами змісту й вираження в обох мовах. Якщо досягнення першої мети передбачає безпосередній зв'язок понятєвих категорій з однією (іноземною) мовою, то в другому випадку вони мають бути однаково тісно пов'язаними з обома мовами, аби забезпечити якісну передачу смислу тексту оригіналу в тексті перекладу.

Соціокультурна компетентність при засвоєнні іноземної мови обмежується відповідною інформацією щодо культури й мовленнєвої поведінки носіїв відповідної мови, тоді як перекладачам необхідно володіти бікультурною інформацією, а крім того – засвоїти предметні знання в тих сферах (суспільно-політичній, науково-технічній, юридичній тощо), де може здійснюватися переклад. При цьому навіть мінімально прийнятний обсяг фонових (соціокультурних) знань майбутнього перекладача є настільки широким, що для їх забезпечення необхідно використовувати потенціал не тільки дисциплін мовного й перекладацького циклів, але й інших навчальних дисциплін протягом усього курсу навчання, що потребує ретельної їх координації з боку випускової кафедри й співпраці з іншими кафедрами, які забезпечують процес навчання майбутніх перекладачів.

Перекладацька компетентність включає не тільки знання з теорії та історії перекладу, навички й уміння різних видів перекладу (див. перелік у відповіді на попереднє запитання), але й уміння здійснювати види діяльності, які раніше не відносилися до компетентності перекладача (володіння автоматизованими системами перекладу, прийомами локалізації, базами даних, пошуковою діяльністю, різноманітними комп'ютерними програмами тощо).

Особистісна компетентність, крім індивідуальних психофізіологічних якостей, включає також такі вміння як пошук роботи, укладання контракту, праця в команді, керівництво перекладацькими проектами й системою забезпечення якості, спілкування в професійному середовищі, співпраця з фахівцями у відповідній галузі тощо.

Стратегічна компетентність ґрунтується на координації решти компетентностей безпосередньо в процесі здійснення перекладацької діяльності й також потребує формування, зокрема, в процесі перекладацької практики, виконання курсових робіт тощо.

Деякі компетентності майбутнього перекладача мають свою специфіку. Зокрема, його лексична компетентність має включати максимально можливу кількість лексичних відповідників в обох мовах, включаючи термінологію в тих сферах, які входять до змісту навчання.

Таким чином, аби забезпечити повноцінне й цілеспрямоване формування компетентності перекладача достатньо розбити кожну з перелічених компетентностей на складові, визначити їхні якісні характеристики на кожному етапі навчання й розподілити їх між дисциплінами (включаючи курсові роботи, практики тощо), семестрами, тижнями й заняттями в такий спосіб, аби закінчити їх формування до закінчення терміну навчання. Однак практична реалізація такого плану потребує розроблення НМК, що, в свою чергу, вимагає вирішення численних питань, таких як послідовність видів перекладу в процесі навчання, система вправ і їх співвідношення на різних його етапах, процедура поточного, проміжного й підсумкового контролю та безліч інших проблем, притаманних будь-якому навчанню взагалі. Забезпечення ефективного їх вирішення потребує проведення відповідних досліджень.

Останнім часом з'явилися дисертації з методики формування у майбутніх перекладачів іншомовної комунікативної компетентності. Чим, на Вашу думку, різниться навчання іноземних мов майбутнього перекладача і, наприклад, майбутнього вчителя / викладача іноземної мови в межах навчальної дисципліни «Практика усного і писемного мовлення» на мовних факультетах закладів вищої освіти?

На мій погляд, таких відмінностей майже немає. В обох випадках маємо формувати іншомовну комунікативну компетентність, яка ґрунтується на тих самих субкомпетентностях – граматичній, лексичній, фонетичній, в читанні, говорінні тощо. Можна говорити про внесення (особливо на перших двох курсах, тобто до початку цілеспрямованого навчання перекладу), відповідних елементів до змісту формування іншомовної комунікативної компетентності (див. приклади в підручниках англійської мови, перелік яких подано в підрозділі «Досье»). Наприклад, при навчанні переказу текстів можна показати студентам прийоми їх компресії або вертикальний їх запис із застосуванням символів перекладацького скоропису; в процесі

знайомства з найвідомішими зразками англомовного фольклору, наприклад, популярними піснями (як соціокультурними явищами), можна показати принципи їх перекладу українською мовою; під час розвитку адитивних умінь можна навчити раціональних прийомів запису головної інформації, що надалі стане в нагоді при оволодінні послідовним перекладом тощо. Можна також говорити про проникнення в глибші пласти лексичного матеріалу в межах тем за рахунок залучення слів, які зазвичай залишаються поза увагою в більшості підручників, проте ширший лексичний запас не завадить і для інших майбутніх філологів. Тому додавання словосполучення «майбутніх перекладачів» до теми дисертації, яка досліджує питання формування іншомовної комунікативної компетентності, навряд чи гарантує її новизну, хоча це слід вирішувати в кожному конкретному випадку.

Чи потрібні, на Вашу думку, якісь особливі вимоги до дослідників у галузі методики навчання перекладу?

На мій погляд, ідеальною є ситуація, коли такий науковець, окрім фундаментальної підготовки в галузі методики навчання іноземних мов і перекладу, постійно викладає той вид перекладу, навчання якого він досліджує, а також регулярно перекладає на професійному рівні. Але ці вимоги є очевидними – важко уявити дослідника, що не має досвіду в сфері, якою він / вона займається.

Чи існує в Україні необхідність у підготовці викладачів перекладу як окремого фаху в межах підготовки магістрів за спеціалізацією «Переклад», чи достатньо мати кваліфікацію викладача іноземної мови та/або бути практикуючим перекладачем для викладання перекладацьких дисциплін?

Наразі я такої необхідності не бачу, оскільки це значно звузило б можливість працевлаштування випускників. Для викладання перекладацьких дисциплін, на мій погляд, достатньо мати диплом за спеціалізацією «Мова та література (переклад включно)» або «Переклад», якщо таку спеціалізацію буде відновлено, прослухати семестровий курс «Методика викладання перекладу» й скласти відповідний іспит, а також пройти місячну практику з викладання перекладу. Бажано було б також вписати це до кваліфікації випускника, наприклад, «Викладач англійської мови та перекладу». Як я вже згадував раніше, для викладачів перекладу дуже важливо (паралельно

з викладанням) займатися перекладом на професійному рівні або принаймні мати значний досвід у ньому. З іншого боку, одного перекладацького досвіду (без викладацького стажу) для навчання перекладу може бути недостатньо, такі викладачі можуть мати суттєві труднощі в аудиторії.

Леоніде Миколайовичу, Ви – президент Всеукраїнської спілки викладачів перекладу (ВСВП). Проінформуйте, будь ласка, наших читачів про діяльність цієї організації, а також про можливість стати її членом і брати участь у заходах, які проходять під її егідою.

Всеукраїнська спілка викладачів перекладу (Ukrainian Translator Trainers' Union (UTTU)) є всеукраїнською громадською організацією, яка об'єднує фахівців у галузі навчання перекладу на основі спільності інтересів для реалізації мети й завдань. Її метою є підвищення якості підготовки перекладачів в закладах освіти України. Завданнями ВСВП є створення організаційних передумов для встановлення контактів і налагодження співпраці українських фахівців з викладання перекладу, а також розвиток міжнародних контактів і співпраці між українськими й зарубіжними фахівцями з викладання перекладу. ВСВП надає консультативну допомогу своїм членам у розвитку їхньої фахової діяльності; створює інформаційну базу, здійснює інформаційне забезпечення членів Спілки; надає консультативну допомогу викладачам закладів освіти України щодо змісту навчання перекладачів, наявних навчально-методичних матеріалів, розроблення нових навчальних курсів; проводить збирання, аналіз і систематизацію пропозицій членів ВСВП і пропонує шляхи й форми їх реалізації.

Основою роботи Спілки є ініціатива на місцях. Пропонуйте свій проект і Спілка допоможе вам його реалізувати. На сьогодні в межах діяльності ВСВП проводяться апробації методики навчання автоматизованих систем перекладу студентів-магістрів (Кропивницький, Харків, Київ), формування особистісного компоненту компетентності перекладача (Харків) та методики навчання усного перекладу в магістратурі (Дніпро). Відповідно до розроблених під час досліджень принципів, координується підготовка посібників з навчання перекладу в сферах Європейського права (Харків), медицини (Харків), нафто- й газодобувній промисловості (Полтава), будівництва (Полтава), кібербезпеки (Чернівці), зовнішньоекономічних зав'язків

(Вінниця). Готові посібники проходять експериментальну перевірку й публікуються в серії *UTTU series* у видавництві «Нова книга». Членами ВСВП можуть бути громадяни України, які займаються діяльністю, що відповідає цілям і завданням Спілки. Прийом до ВСВП здійснюється на підставі письмової анкети-заяви. Детальніша інформація про ВСВП – див. на сайті www.uttu.info.

Середчитацької аудиторії нашого Вісника досить багато молодих науковців – аспірантів, здобувачів, студентів магістратури. Щоб Ви порадили і побажали їм, хто тільки розпочинає свою науково-дослідницьку діяльність у галузі методики навчання іноземних мов і перекладу?

Бажаю всім насолоди від творчої праці й результатів Ваших досліджень, яскравих відкриттів, вдячних учнів і щастя в особистому житті.

Дуже дякую Вам за розмову.

*Олег Борисович
Тернопольський*

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В НЕЛІНГВІСТИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: РОЗШИРЕННЯ КОРДОНІВ І ПІДКОРЕННЯ НЕЗДОЛАНИХ НАУКОВИХ ВЕРШИН

бесіда кандидата педагогічних наук Тетяни Ігорівни Коробейнікової з доктором педагогічних наук, професором, завідувачем кафедри прикладної лінгвістики та методики навчання іноземних мов Університету імені Альфреда Нобеля Олегом Борисовичем Тарнопольським.

ДОСЬЄ

Тарнопольський Олег Борисович – всесвітньовідомий науковець у сфері методики навчання іноземних мов. Доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики та методики навчання іноземних мов Університету імені Альфреда Нобеля.

Член спеціалізованих учених рад: Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського К 41.053.04 (2006–2012 рр.); Київського національного лінгвістичного університету Д 26.054.01 (2003–2014 рр.).

Почесний член Консультативної Ради Міжнародного Біографічного Центру (Велика Британія); член Дослідницької Ради Консультантів Американського Біографічного Інституту (США); член AEDEAN – Asociación Española de Estudios Anglo-Norteamericanos (Іспанія); член IATEFL – International Association of Teachers of English as a Foreign Language (Велика Британія); член ESSE – European Society for Studies of English; член TESOL (США).

Біографія як науковця й освітянина включена у видання:

«Dictionary of International Biographies» (Cambridge (Велика Британія: The International Biographical Centre, 2002, 2003 рр.);

«1000 Leaders of World Influence» (США: The American Biographical Institute); «Outstanding People of the 20th Century» (Cambridge (Велика Британія : The International Biographical Centre, 2001.);

«Who's Who in the World» (New Providence, NJ (США): Marquis Who's Who) 1999 (16-те), 2000 (17-те), 2001 (18-те), 2002 (19-те), 2003 (20-те) 2004 (21-ше) 2005 (22-ге) 2006 (23-ге) 2007 (24-ге), 2008 (25-ге) pp.

Народився 21 грудня 1950 року в місті Дніпропетровськ, Україна. У 1972 закінчив Дніпропетровський державний університет й отримав диплом з відзнакою філолога, викладача англійської мови та літератури. Вільно володіє українською, російською, англійською й французькою мовами.

З 1973 по 1979 Олег Борисович проводив теоретичне й експериментальне дослідження інтенсифікації навчання лексики дорослих студентів, які вивчають англійську мову для спеціальних цілей у нелінгвістичному закладі вищої освіти. Семирічне теоретичне й експериментальне дослідження закінчилося захистом у 1979 р. дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук у Московському державному педагогічному інституті іноземних мов (тема дисертації «Интенсификация обучения лексике английского языка в неязыковом вузе»).

У 1992 році завершив дванадцятирічне теоретичне й експериментальне дослідження проблеми оптимізації навчання іноземних мов студентів нелінгвістичного закладу вищої освіти. Результатом наукового дослідження став захист дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук у Московському державному університеті (тема дисертації «Основы оптимизации обучения иностранному языку в неязыковом вузе»).

З 1993 по 2000 рік після розроблення повного набору матеріалів (6 книг, 11 аудіокасет, 12 комп'ютерних програм) для інтенсивного курсу усного повсякденного й ділового спілкування англійською мовою та упровадження цього курсу в навчальний процес, провів теоретичне й експериментальне дослідження інтенсивного навчання загальної та ділової англійської мови україно-/російськомовних дорослих. Дослідження проводилось не тільки в Україні, але й у США під час участі в програмі імені Фулбрайта.

1997–2001 pp. – дослідження навчання етикету комунікативної поведінки в повсякденному спілкуванні (навчання англійської мови як іноземної в Україні). Дослідження проводилось не тільки в Україні, але й у США під час участі у Програмі регіонального обміну науковцями.

З 1999 р. по теперішній час займається дослідженням теорії, методики та практики навчання письма тих, хто вивчає англійську мову;

2001–2003 рр. – розроблення нової концепції й підручника ділової англійської мови для України;

2008–2011 рр. – розроблення нової концепції й підручника англійської мови професійного спрямування для здобувачів вищої освіти за напрямом «Психологія» для України;

2006 р. – по теперішній час – дослідження з упровадження програм англійської мови студентів ЗВО економічних напрямів;

2008 р. – по теперішній час – дослідження з упровадження конструктивістського підходу до навчання англійської мови для спеціальних цілей у ЗВО України;

О. Б. Тарнопольський є членом редколегій, редактором і рецензентом фахових вітчизняних і міжнародних видань, зокрема:

з 1997 р. по теперішній час – член редколегії журналу «Іноземні мови»;

з 1998 р. по теперішній час – член редколегії Вісника Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія;

з 2003 р. по теперішній час – член редколегії Вісника Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна «Проблеми перекладознавства, комунікативної та когнітивної лінгвістики»;

2003 р. – редактор-консультант «The Contemporary Who's Who» (видання Американського Біографічного Інституту в США);

2003–2006 рр. – редактор «Business Issues» і Вісника «Business English Special Interest Group» IATEFL (International Association of Teachers of English as a Foreign Language), член Комітету Business English Special Interest Group (Велика Британія);

з червня 2003 р. по 2010 р. – рецензент пропозицій щодо представлення доповідей на щорічній Конференції TESOL «Interest Section English as a Foreign Language»;

2013–2014 рр. – член редколегії «Open Journal on Education» (США);

з 2013 р. по теперішній час – член редколегії «Journal of Teaching English for Specific Purposes» (Сербія);

з грудня 2008 р. по теперішній час – член редколегії «The Reading Matrix Journal» (США) й редколегії «APAMALL Journal» (Азіатсько-тихоокеанський регіон, Тайвань);

з 2011 по теперішній час – головний редактор «Вісника Університету імені Альфреда Нобеля», серія «Педагогіка і психологія» (Україна).

Має 396 **наукових публікацій**: 49 книг (з-поміж яких 24 підручники й навчальні посібники, чотири розділи в чотирьох колективних монографіях, три розділи в енциклопедіях), 86 тез доповідей на конференціях, 261 стаття у фахових журналах і збірниках (27 статей, одна книга, два розділи в двох колективних монографіях і три розділи в енциклопедіях опубліковані у США, одна книга, один розділ у колективній монографії, 22 статті – у Великій Британії, дві – в Канаді, одна – у Франції, одна – в Іспанії, дві – в Китаї, одна в Чеській Республіці, дві книги й одна стаття в Німеччині, одна в Ізраїлі, чотири в Сербії, одна в Болгарії, три статті й розділ в енциклопедії в Швейцарії, дві статті в Австрії, одна в Польщі, одна в ОАЕ, одна в Таїланді, одна в Норвегії). Одні тези доповіді опубліковані в Данії, одні – в Греції, одні – у Таїланді, одні – в Сінгапурі, одні в Румунії-Україні (спільна конференція). 123 публікації англійською мовою, одна – французькою, інші – українською й російською мовами, якими опубліковано праці в Україні, Росії, Узбекистані, Грузії, Республіці Білорусь.

Підготував і видав понад 150 робіт суто методичного характеру (методичних вказівок і розробок, програм і робочих програм дисциплін, конспектів лекцій, аудіо- й відеоматеріалів, комп'ютерних навчальних програм, збірників контрольних завдань і тестів тощо). Один патент на корисну модель.

Виступив із 208 доповідями на 203-х професійних конференціях, семінарах і симпозиумах, що проводились в Україні, Росії, Білорусії, Узбекистані, США, Великій Британії, Франції, Іспанії, Польщі, Фінляндії, Швейцарії, Греції, Нідерландах, Австрії, Монако, Чеській Республіці, Німеччині, Данії, Китаї, Сербії, Таїланді, Сінгапурі, Румунії-Україні (спільна конференція), Туреччині. 52 доповіді оприлюднено англійською мовою, одна – французькою, інші – українською й російською мовами.

Організатор міжнародних наукових заходів, з-поміж найбільш знакових подій Міжнародна конференція “Teaching General and Business English in Eastern Europe: Why and How?” у Дніпропетровському університеті економіки та права (2009 р., Україна); Міжнародна конференція «Teaching Business English in

Eastern Europe: Why and How?» (2004–2006 рр., Україна); Міжнародна (українсько-американська) конференція «Інноваційні підходи до викладання іноземних мов та культур у новому тисячолітті» (2002 р., Україна).

Професійні нагороди, премії, гранти

- 22018 Подяка від Президії національної академії наук України «за активну роботу з творчої інтеграції вищої школи і науки, вагомий особистий внесок в організацію навчально-дослідницького процесу, виховання висококваліфікованих наукових кадрів»
- 22018 Відзнака «За сумлінну працю від Всеукраїнського об'єднання «Країна»
- 22014 Почесна грамота Верховної Ради України за «заслуги перед українським народом»
- 22013 Грамота від Президії Асамблеї ділових кіл
- 22012 Golden decoration for Ukraine for Pedagogical Sciences in Absolute championship of the II stage of Research Analytics Championship in pedagogical sciences, psychological sciences and the I stage of the Research Analytics Championship in the philological sciences (London, May 16-May 21)
- 22012 Silver diploma for Ukraine for Pedagogical Sciences in Alpha-championship of the II stage of Research Analytics Championship in pedagogical sciences, psychological sciences and the I stage of the Research Analytics Championship in the philological sciences (London, May 16-May 21)
- 22008 Медаль “За вклад в науку” від Благодійного фонду “Планета Альфреда Нобеля”
- 22008 Звання “Заслужений професор Дніпропетровського університету економіки та права”
- 22006 Почесне звання “Заслужений працівник освіти України”
- 22005 Почесна грамота Верховної Ради України за “особливі заслуги перед українським народом”

- 22005 Премія імені Фулбрайта з грантом на проведення досліджень у галузі навчання англійської мови як іноземної у США в Portland State University (протягом 4 місяців – січень-травень)
- 22003 Знак “Відмінник освіти України” від Міністерства освіти і науки України
- 11999 Отримав грант на участь у Програмі регіонального обміну науковцями та проведення дослідницької роботи у США (протягом 4 місяців – серпень-грудень – у Graduate School of Education, the University of Pennsylvania, Philadelphia).
- 11994 Премія імені Фулбрайта з грантом на проведення досліджень у галузі навчання англійської мови як іноземної у США в English Language Institute, State University of New York at Buffalo (протягом 4 місяців – серпень-грудень)
- 11991 Диплом, третя премія й нагрудний значок «За отличные успехи в работе» від Державного комітету СРСР з народної освіти (Росія, Москва)
- 11990 Третє місце за книгу «Методика обучения английскому языку на I курсе технического вуза» на конкурсі Держосвіти СРСР «Новые технологии обучения» (Росія, Москва)

Шановний Олеже Борисовичу, дозвольте запросити Вас до дискусії на сторінках Вісника про сучасний розвиток наукової думки в сфері методики навчання іноземних мов і культур. Як філолог за фахом, викладач англійської мови й літератури, скажіть, коли у Вас виникло захоплення іноземними мовами? Із чого розпочався Ваш професійний шлях всесвітньо відомого методиста?

Свого часу, будучи ще юнаком, я був упевнений у тому, що кожна людина має бути корисною і чогось досягнути в житті. Незаперечним є той факт, що за будь-яких часів і в будь-якій державі є дві сфери, де можна себе найбільш яскраво проявити. Це політика та наука. Першою займатись, на мою думку, нецікаво, а іноді й соромно. Більш того, я з дитинства не захоплювався такими питаннями. Тому, для мене прийнятною була друга сфера, а коли я почав опановувати фах

філолога, то, обравши науковий шлях, я заявляв усім навкруги, в тому числі і собі, що готовий до наукових звершень у чому завгодно, тільки не в методиці навчання іноземних мов. Цей напрямок мені здавався неймовірно нудним, однак лише до того часу, доки я не наблизився до нього впритул. Сталося це вже після закінчення університету, коли я усвідомив, що методика – найцікавіша з наук, і більше того, вона – наука несамостійна, а базується на багатьох інших і черпає з них свої зміст і сенс. Я дійсно захопився нею ще й тому, що мій шлях ішов від психології, адже спочатку я прямував цим шляхом. Саме тому ті, хто звертаються до моїх робіт, можуть простежити, що в них дуже ґрунтовні психологічна й психолінгвістична складові.

Згідно з підрахунками Google Академії друге місце за цитуванням серед Ваших публікацій посідає «Методика навчання іноземної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти», а багато інших робіт останніх років присвячено нелінгвістичним спеціальностям, як власне й Ваша докторська дисертація «Оптимізація навчання іноземних мов у немовному ЗВО. Що спонукало Вас спрямувати свій науковий вектор у цьому напрямку?»

Щодо вибору, то тут неабияку роль зіграли власне життєві обставини. Свою педагогічну діяльність я розпочав у нелінгвістичному закладі вищої освіти й багато років присвятив викладанню англійської мови для студентів різних спеціальностей. Звичайно, що практична діяльність і стала головним завданням наукового пошуку.

Виникає запитання, чи докорінно різниться підготовка студентів мовних і нелінгвістичних спеціальностей? А в чому вони схожі?

Справа в тому, що студентів мовного ЗВО вчити іноземної дуже просто, в них із самого вступу до закладу освіти, практично в усіх, високий рівень мотивації учіння. Тому, як би погано їх не вчили, в більшості випадків вони все одно навчаються. А ось навчання студентів нелінгвістичних ЗВО, це – дійсно «challenge». Тому що, якщо перспективна мотивація є у них всіх, тобто вони розуміють, що без іноземної мови в наш час не обійтись, то зусиль до цього особливо їм докладати не хочеться. В цьому випадку, щоб отримати від них позитивні результати, викладачу іноземної мови необхідно багато працювати та залучати дуже серйозні методичні підходи. Тобто, з нелінгвістичними спеціальностями, щоб досягти успіху в опануванні студентами іноземною мовою, потрібні висококваліфіковані

компетентні викладачі. Власне кажучи, це й приваблює – труднощі в досягненні практичних цілей.

Тобто, є труднощі й їх необхідно долати?

Так. Це цікаво. Особливо, якщо займаєшся наукою не тільки заради грошей чи кар'єри, а хочеш дійсно чогось досягти, то ставиш цілі в здоланні нескорених вершин. З нелінгвістичними ЗВО – це дійсно нелегкі цікаві завдання.

Для економічних спеціальностей Ви запропонували методiku англomовного занурення. Чи можливо й доцільно її впроваджувати для інших спеціальностей?

Для економічних спеціальностей ми цю методiku розробили й застосували на практиці. Загалом, вона є прийнятною для будь-яких нелінгвістичних спеціальностей. Для мовних спеціальностей вона не потрібна. Це зумовлено тим, що студенти-філологи вже занурені. А для нелінгвістичних спеціальностей ця методика дуже потрібна. Але виникає питання щодо того, чи можливо її впровадити. Відповідь залежить від дуже багатьох чинників. Якщо звернутись до деяких моїх робіт із цієї теми, то їхній перелік можна чітко прослідкувати. Але найголовніша причина успіху чи неуспіху – чи вдається сформувати у студентів мотивацію. Взагалі, якщо вона сформована, то всі інші проблеми зникають автоматично. А якщо це не вдається, то навряд чи можна розраховувати на серйозні результати. Чи можна її формувати? Можна. Але більшість викладачів просто не вміють.

Чи достатньо викладачеві творчого підходу до викладання іноземної мови, щоб сформувати позитивну мотивацію?

Ні. Існують абсолютно чіткі прийоми, методики й процедури. Відповідну мотивацію до вивчення іноземних мов можна формувати в тому випадку, якщо створити умови, що дають можливість тому, хто навчається, самому висловлюватись і самостверджуватись засобами іноземної мови. Тому що в будь-якої людини, після того як забезпечені її базові фізичні потреби, тобто вона сита, має дах над головою тощо, найголовніша потреба, яка залишається, – це потреба в самоствердженні. Точніше сказати, в самовираженні для самоствердження в своїх очах і в очах оточуючих. Якщо Ви зможете створити такі умови, надасте можливості самовиражатись і самостверджуватись засобами виучуваної іноземної мови, то

така високо позитивна мотивація ваших учнів чи студентів буде сформована. Як це зробити? Через опанування та застосовування конкретних чітких процедур викладання

У 2017 році список Ваших публікацій поповнила монографія «Методика навчання англійської мови дорослих поза межами вишівських мовних програм», в якій висвітлено як теоретичні питання організації групових мовних курсів, так і досвід Вашої школи «Центр іноземних мов професора О.Б. Тарнопольського». Якими принципами організації навчання необхідно керуватись аби досягти таких результатів, як Ваша команда?

Наш центр вдало працює вже 26 років. Є, щонайменше, декілька об'єктивних причин, які й надають нам переваги в ефективному й перспективному розвитку. Перша, здебільшого породжена державними закладами освіти, – це невисокий рівень викладання іноземних мов, що ґрунтується на вже застарілому й визнаному неприйнятним перекладно-граматичному методі. Моя команда керується виключно сучасними, розробленими нами, а в основному мною, науковими підходами. Ми зорієнтовані, значною мірою, на потреби слухачів, а в наш час – це підготовка до складання міжнародних іспитів з іноземних мов, таких як FCE (рівень B2). Тобто, ми обрали найскладніший, найважчий для викладання шлях. Однак, наш інноваційний науковий підхід дає свої результати. Про це свідчить контингент наших слухачів. Так, наш центр приймає не тільки студентів, школярів, дорослих, а й останнім часом на курсах збільшуються групи професорсько-викладацького складу з різних закладів освіти нашого регіону.

У «Центрі іноземних мов професора О.Б. Тарнопольського» є курси англійської мови. Скажіть, в якому професійному спрямуванні Ви вбачаєте необхідність і перспективу розвитку?

Із самого відкриття в центрі були курси ділової англійської мови, англійської мови для психологів тощо. Наразі популярним є General English, тому реально у нас працюють курси різних рівнів: для початківців (Starter or Beginner); передсередній (Pre-intermediate); середній (Intermediate); підготовки до FCE (Upper-intermediate) і Advanced. Інші не такі популярні вже багато років, навіть Business English. Спеціалізація на комерційній основі нечасто користується попитом, здебільшого є потреба в оволодінні загальною англійською

мовою в тих, хто хоче здавати іспити, виїхати закордон або ж викладати навчальні дисципліни англійською мовою.

Як визнаний у світі методист, що Ви б порадили науковцям, які мають бажання заявити про себе за межами України?

На мою думку, починати слід із участі в міжнародних програмах. Особливої уваги заслуговують такі програми як «Fulbright». Щодо власного досвіду, то після моєї першої поїздки за кордон за програмою імені Фулбрайта, я дійсно як науковець відчув себе зовсім в іншій ваговій категорії. По-перше, мені був доступний величезний обсяг інформації. По-друге, мені стали зрозумілими і я почав розбиратись у підходах, про які тут просто не знають. Наприклад, на сьогодні я зосереджений на розробці «Principled Pragmatism Approach». Це абсолютно новий підхід, який в Україні взагалі ще невідкритий. Я також займаюсь конструктивістським підходом, українські науковці цього питання ще не торкались. Запорукою моїх досягнень у цих напрямках і стало те, що в мене був доступ до невідомих нашим колам першоджерел. Крім того, завдяки таким програмам, вдається познайомитись з цікавими людьми, знайти однодумців і далі продовжувати з ними співпрацю. Якщо говорити про «Fulbright Awards», то це програма-премія, яка пропонується не більше одного разу. Мені пощастило двічі, а це – виняток. Свого часу я був учасником «Regional Scholar Exchange Program» у США. Однак, це дало набагато менше результатів у науковій сфері. Я переконаний у тому, що, якщо науковець має бажання стати перспективним, то необхідно подавати заявки доки не пройдеш на різні міжнародні програми.

Олеже Борисовичу, як член редколегій, рецензент багатьох вітчизняних й іноземних фахових видань, автор фундаментальних робіт, які вийшли за межами України, що б Ви могли сказати про помилки українських науковців при поданні англомовних статей, зокрема до публікації в збірника і журналах, включених до баз Scopus і Web of Science?

Помилка дуже проста. Зазвичай автори пишуть англійською мовою як рідною, я маю на увазі формат написання. Справа в тому, що є дуже цікаве дослідження, яке провів Роберт Каплан. Він описав, як викладають на письмі свої думки представники різних народів. Так, наприклад, якщо уявити схематично, носії англійської мови дотримуються прямої стрілки, вектору. Тобто, автор обирає тему,

питання і не відхиляється від неї жодним чином. Представники романських народів пишуть «зигзагом». У семітської етномовної групи, наприклад, арабів, схема схожа на спіраль, тобто, коло за колом, а в кінці з'являється основне питання. Якщо прослідкуємо, як викладають думки слов'янськими мовами, то малюнок буде схожий на романську схему, але тільки лінії «зигзагу» подекуди будуть переривчасті. Це означає, що асоціації за бічними ланцюгами, один бог відає куди заведуть. Тому, якщо згадати нашу класичну літературу, то тільки там є такі висловлювання: «... повернемося до нашого героя». Така ж ситуація простежується й у статтях. Отримуючи такий твір, редактор дивиться й відразу відправляє його в кошик. Пояснення просте – стаття написана не за форматом. Проблема в тому, що в нашій країні, на жаль, не навчають, як правильно писати англійською мовою тексти різних жанрів. Все зводиться до завдання в написанні твору за окремою темою. В цьому напрямку маю певні розробки й статті, які зацікавили американців і були опубліковані за океаном. Перед тим, як оформити англійську статтю, нашим науковцям необхідно навчитись, як це прийнято робити в науковому товаристві носіїв цієї мови. Існують спеціальні підходи: Process Writing, Genre Writing, а також підручники, наприклад, «Writing Academically», якими доцільно користуватись.

Дякуємо Вам за цікаву розмову та вагомі поради!

*Валерій Тригорович
Редько*

НАВЧАННЯ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ВИТОКИ, СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ

бесіда кандидата педагогічних наук, доцента Анатолія Максимовича Чернухи з доктором педагогічних наук, доцентом, старшим науковим співробітником, завідувачем відділу навчання іноземних мов Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук Валерієм Григоровичем Редьком.

Досьє

Редько Валерій Григорович – завідувач відділу навчання іноземних мов Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник. Тривалий час працював учителем, заступником директора і директором середньої школи, викладачем і завідувачем кафедри університету. Проходив наукове стажування в університеті Іспанії (1993, 1995, 2002 рр.).

Досліджує проблеми теорії та методики навчання іноземних мов у середній та вищій школах. Під його керівництвом підготовлено 23 кандидати педагогічних наук. Автор понад 300 наукових публікацій, з-поміж яких визначне місце належить шкільним підручникам іспанської мови: іспанська мова як перша (1–11 класи) та як друга іноземна. Чотири з цих підручників стали лауреатами конкурсів, проведених Національною академією педагогічних наук України, у номінації навчальної літератури (для 5–9-х класів) отримали золоту медаль на Всеукраїнській виставці навчальної, наукової та методичної літератури (2018 р.).

Багато років очолював журі Всеукраїнської учнівської олімпіади з іспанської мови, брав участь у роботі журі Всеукраїнських конкурсів «Учитель року» в номінації «Іноземна мова». Входив до робочих груп з підготовки Державних стандартів, навчальних програм, концепцій навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах, ініціював підготовку електронних навчально-методичних комплектів з іноземних мов. Виступає перед учителями та педагогічною громадськістю України.

Має відзнаки за наукові досягнення: знак «Відмінник освіти України» (1995), грамоти МОН України та Національної академії

педагогічних наук України, грамоту Верховної Ради України (2006), нагрудний знак «Василь Сухомлинський» (2006, 2017), нагрудний знак «Петро Могила» (2009), медаль «К.Д. Ушинський» (2012), присвоєно звання «Заслужений діяч науки і техніки» (2018).

Портфоліо Редька Валерія Григоровича (режим доступу <http://undip.org.ua/structure/research%20units/Відділ%20навчання%20іноземних%20мов/Red%60ko.php>)

Шановний Валерію Григоровичу, дозвольте запросити Вас до розмови про сучасний стан навчання іспанської мови у вітчизняних закладах середньої освіти.

Як Ви оцінюєте шлях, який пройшли після завершення курсу навчання на факультеті іспанської мови в Київському державному педагогічному інституті іноземних мов (зараз Київський національний лінгвістичний університет)?

У житті кожної людини є миттєвості, котрі надовго закарбовуються в пам'яті. До таких можна віднести й мої студентські роки як неповторний етап входження в самостійне життя. Їхню ефективність і дієвість можна оцінювати з різних позицій: хтось присвятив життєдіяльність отриманій професії, а хтось пішов іншим шляхом, на що були певні причини. Такі спокуси й метаморфози життя – кожний іде своїм шляхом. Що стосується мене, то, власне, усвідомленість і вираженість у виборі професії підтверджує моя трудова діяльність, яка пройшла кілька етапів: від учителя, заступника директора й директора загальноосвітньої школи до викладача у закладах вищої освіти та науково-дослідна робота у сфері Національної академії педагогічних наук, де я зараз працюю завідувачем відділу навчання іноземних мов Інституту педагогіки.

Чи все склалось у Вашому житті так, як Ви мріяли?

Я не хотів би, щоб читачі сприйняли надану мною інформацію як бравуру і подумали, що все було успішно на шляху мого професійного зростання. Зовсім ні. Втім про це доцільно стисло повідомити, щоб чіткіше зрозуміти генезу розвитку моєї професійної діяльності, вірніше, одну з її сфер – упровадження іспанської мови як одного із загальнонавчальних шкільних предметів, чому мені судилося присвятити свою роботу, підґрунтям для якої слугувало навчання в незабутній *almamater* – Київському державному педагогічному інституті іноземних мов на факультеті іспанської мови. Я не зрадив

своєму дипломові й упродовж життя самовдосконалювався, набував професійного досвіду і намагався розширювати в Україні мережу середніх закладів освіти, де учні могли б оволодівати іспанською мовою. Саме це виявилось для мене пріоритетною стратегією діяльності.

Чи вдалося Вам це зробити?

І так, і ні. Починаючи з 80-х років ХХ століття, у співавторстві зі своїми колегами ми почали розробляти зміст підручників іспанської мови для учнів вітчизняних шкіл. Звісно, що, як і в більшості інших країн світу, в середніх школах пріоритети надаються англійській мові, а на навчання інших іноземних мов відводиться, на жаль, порівняно незначний відсоток. Утім ми не втрачали надію на розширення мережі шкіл з вивченням іспанської мови. Однією з передумов позитивного розв'язання проблеми стала потреба у відповідних засобах навчання, що могли б задовольняти державні вимоги до рівня володіння іспанською мовою випускників шкіл, а їхній зміст відповідав би актуальному рівню розвитку дидактичної, психологічної, лінгвістичної й методичної наук.

Окрім того, ми відстоювали позицію, за якої молоде покоління України під час вивчення іноземної мови не повинно виховуватися переважно на історичних, соціальних і культурних цінностях англомовних країн, тим більше, що іспаномовний світ, який за обсягом населення є більшим за його англомовний аналог, характеризується визначними фактами, про які варто дізнаватися за допомогою іспанської мови як вагомого засобу спілкування в сучасному мультилінгвальному й полікультурному середовищі. Саме ці чинники стали засадами для активної діяльності, спрямованої на підготовку вітчизняних шкільних підручників іспанської мови.

А якими підручниками користувалися Ви, коли працювали в школі?

В 70-х роках ХХ століття в середніх школах України були відсутні вітчизняні підручники іспанської мови. Використовувалася навчальна література російських видань. Утім, її було недостатньо, тому виникла потреба через установу «Книга – поштою» виписувати іспаномовну літературу з Москви, якою ми користувалися в старших класах. Окрім того, активно підписувалися на іспаномовну газету «Novedades de Moscú». Значною підтримкою для нашої роботи слугувала література й преса, надіслана в посилках з Куби, з якою на той час ми підтримували дружні стосунки. Лише в кінці 80-х років ХХ століття з'явилися перші вітчизняні посібники і підручники іспанської мови, підготовлені колегами і мною для середніх шкіл України.

І все-таки, якою була тенденція розвитку мережі шкіл, в яких вивчалась іспанська мова?

Так званий «вибух» упровадження іспанської мови в середні школи стався в 70-80-х роках ХХ століття. За результатами нашого аналізу, це було зумовлено офіційною вказівкою Міністерства освіти про вивчення в кожній школі двох іноземних мов (зазвичай, номенклатура мов указувалася). Також на це певною мірою вплинули історичні події, пов'язані з активізацією міжнародних зв'язків з Республікою Куба, де іспанська мова є державною. Хоч Іспанія та країни Латинської Америки як форпости іспанської мови були ще для українців закриті «залізною завісою», утім не зникали сподівання на майбутні зміни в геополітичному й економічному світовому просторі, коли іспанська мова для українців стане надійним засобом спілкування із зарубіжжям.

З'являлися й успішно розвивалися середні школи в містах Києві, Львові, Черкасах, Одесі, Харкові, Дніпрі, Житомирі, Миколаєві, Херсоні, Запоріжжі, Кривому Розі, Дніпродзержинську, Марганці Дніпропетровської області; Золотоноші, Городищі, Смілі Черкаської області; Червонограді, Стрії, Новому Роздолі Львівської області; Коломиї, Калуші Івано-Франківської області; Нововолинську, Володимир-Волинському Волинської області, Первомайську Дніпропетровської області й інших населених пунктах України.

Утім не завжди сподівання перетворювалися на реальність. В 90-х роках ХХ ст. іспанська мова почала поступово вилучатися з навчальних планів низки середніх шкіл – це, на мій погляд, було пов'язано з втратою дієвості міністерських циркулярів щодо раціоналізації відсоткового співвідношення вивчення іноземних мов у закладах загальної середньої освіти. Школи втратили ініціативу в цьому питанні, а батьки учнів пропагували й відстоювали вивчення їхніми дітьми англійської мови. Тут хотілося б висловити власну точку зору на цю проблему. Я ніякою мірою не обмежую значущість англійської мови як засобу міжкультурної мовленнєвої взаємодії, оскільки вона була й залишається провідним засобом спілкування в міжнародній співпраці. Втім державним освітнім органам, на мій погляд, доцільно все-таки переглянути ставлення до вивчення інших іноземних мов і активізувати їх упровадження в навчальну практику, розширивши для цього мережу закладів загальної середньої освіти, де б вони вивчалися.

Чи відомо Вам, як в історичному аспекті розпочиналося навчання іспанської мови у середніх школах України?

Споглядаючи з вершин сьогодення етапи розвитку проблеми навчання іспанської мови в середніх загальноосвітніх закладах України, вважаю доцільним схилити голови перед вчителями і методистами першого покоління, котрі упровадили іспанську мову у вітчизняних школах. Насамперед, це Ісаханова Л.С., Давидова Н.Д., Постнікова Н.К та інші. Саме вони дали поштовх для подальших пошуків можливостей учням України оволодівати мовою Мігеля де Сервантеса, Лопе де Веги, Хосе Марті, Пабло Пікассо, Сальвадора Далі, Пабло Неруди тощо. Школи-інтернати №№ 10 і 24 міста Києва в 60-ті роки ХХ століття стали першими середніми навчальними закладами, в яких було введено викладання іспанської мови.

Згадуючи етапи історичного розвитку процесу навчання іспанської мови як загальноосвітнього предмета в середній освіті України, не можу не згадати про ефективну роботу і досить вагомий набутий досвід так званих спеціалізованих шкіл. Насамперед, це №№ 64 і 176 м. Києва, № 80 м. Львова, № 10 м. Черкаси, № 7 м. Дніпропетровська, № 3 м. Бердичева Житомирської області. На жаль, на сьогодні в більшості з них не здійснюється поглиблене вивчення, а в деяких іспанська мова вилучена з навчального плану. Я не буду аналізувати причини цих змін (поверхово про них ішлося вище). Втім викликає жаль, що набутий школами досвід не знайшов розуміння й підтримки відповідних органів освіти. Суттєво скоротилася кількість загальноосвітніх шкіл в містах Черкасах, Харкові, Одесі, Запоріжжі, Дніпрі, Львові, Херсоні й у Дніпропетровській, Житомирській, Харківській, Київській, Миколаївській, Львівській областях. На сьогодні відсутнє навчання іспанської мови в Чернігівській, Чернівецькій, Тернопільській, Вінницькій, Хмельницькій, Сумській, Закарпатській, Івано-Франківській, Полтавській областях.

Активність, з якою упроваджувалась іспанська мова в закладах загальної середньої освіти України в 70-80-х роках ХХ ст., почала поступово згасати: мова вилучалася з навчальних планів шкіл, деякі вчителі не витримували недовантаженість годинами іспанської мови, існувала певна невизначеність із побутовими умовами проживання, спостерігалася відсутність або недостатній рівень розвитку навчально-методичної бази та дещо інше стали причиною зникнення з мапи України шкіл, де викладалась іспанська мова.

А як сьогодні пропагується та підтримується вивчення іспанської мови в середніх закладах освіти України?

В останні роки спостерігається тенденція збільшення кількості шкіл, де іспанська вивчається як друга іноземна мова з 5-го класу. Це хороша ситуація, котра, певною мірою, спонукає до позитивних намірів і дає змогу вірити в кращі перспективи. Окрім того, упродовж останніх десятиліть іспанська мова увійшла до списку шкільних навчальних предметів для всеукраїнських олімпіад, що, безумовно, посилило її значущість в українському освітньому просторі. Визначальна роль у цих питаннях належить учителеві як модератору навчального процесу. Значна кількість учителів змогла підвищити свій професійний рівень у різних навчальних закладах Іспанії, що, звісно, позитивно вплинуло на якість їхньої роботи.

А чи є, на Ваш погляд, чинники негативного впливу на розвиток шкіл, в яких вивчається іспанська мова?

Так, звісно. Серед позитивів, вочевидь, подекуди простежуються негативні тенденції. Для цього доцільно назвати окремі факти, які певною мірою гальмують прогресивний розвиток шкіл, де вивчається іспанська мова. Вітчизняні заклади вищої освіти щороку випускають висококваліфікованих фахівців – «іспаністів», утім не всі вони можуть знайти робоче місце в закладах загальної середньої освіти. Як зазначалося вище, кількість відповідних шкіл має тенденцію скорочення. Також матеріальне заохочення сучасного вчителя, скромно висловлюючись, бажає бути кращим і потребує перегляду з боку відповідних державних органів. Саме цей чинник, за результатами опитування, є однією з головних причин для вибору випускниками закладів вищої освіти іншої, вище оплачуваної, роботи.

Чи достатньою мірою загальноосвітні заклади наразі забезпечені навчальною літературою?

Одним із визначальних чинників поступального розвитку іспанської мови як загальноосвітнього предмету в українській середній школі, особливо в роки незалежності нашої держави, можна вважати появу вітчизняної навчальної літератури. Певна стабілізація навчального предмету в освітніх програмах і планах була зумовлена саме цим чинником: з'явилися підручники іспанської мови для загальноосвітніх і спеціалізованих закладів освіти, а також для шкіл, де іспанська викладається як друга і третя іноземна мова.

Як Ви оцінюєте зміст цих підручників?

Він відповідає вимогам чинних навчальних програм, узгоджується з сучасними тенденціями розвитку дидактики, методики, психології, лінгвістики. Підручники останніх поколінь чудово ілюстровані, деякі з них мають автентичний звуковий супровід, доповнюються робочими зошитами, супроводжуються методичними рекомендаціями для професійної діяльності вчителів, містять тексти для додаткового читання.

Я знаю, що Ви кілька разів стажувалися в Іспанії. Що це Вам дало?

Так, я брав участь у конкурсах для отримання стажування в Іспанії (1993, 1995, 2001). Триразове перебування в цій країні дало змогу не тільки поглибити власний іспаномовний досвід, але й зібрати автентичні матеріали для підготовки вітчизняних шкільних підручників іспанської мови. Робота в Національній бібліотеці Іспанії, спілкування з працівниками Міністерства освіти, науки і спорту Іспанії, лекції провідних учених-педагогів, які вдалося слухати в мадрридському університеті «Complutense», дозволили сформуванню власну стратегію щодо побудови змісту шкільних підручників іспанської мови для шкіл України.

Ви схильні стверджувати, що досвід, набутий під час стажування в Іспанії, суттєво вплинув на Вашу підручникотворчу діяльність?

Саме так. Він дав мені змогу переглянути концептуальні підходи до конструювання змісту підручників. Особливо це стосується текстів для читання, навчальних матеріалів для формування лінгвосоціокультурної компетентності тощо.

У співавторстві мною підготовлено й рекомендовано МОН України до використання у шкільній практиці 34 підручники іспанської мови (деякі з них витримали кілька перевидань), 14 навчальних посібників, навчальні програми, концепції, методичні вказівки. Весь цей масив навчально-методичної літератури слугує підґрунтям для організації процесу навчання іспанської мови у закладах загальної середньої освіти.

Як мені відомо, Ваша докторська дисертація також була присвячена питанням підручникотворення.

Саме так. Коли я відчув, що накопичив достатній науковий досвід у цій сфері, та підготовлені мною у співавторстві з колегами підручники стали затребувані в освітньому просторі України, то вирішив, що прийшов час узагальнень моїх багаторічних наукових пошуків. На мій погляд, мені було про що сказати з цих питань.

Як називалася Ваша докторська дисертація?

Я захищав дисертацію у формі монографії з теми «Теорія і практика конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов». В її змісті обґрунтовано й викладено мої наукові погляди, перевірені та підтверджені шкільною практикою. Я пишаюся тим, що зміг підготувати доробок, який, на мою думку, може слугувати дидактичним і методичним підґрунтям для діяльності авторів щодо створення навчальної літератури.

Чи знайомі з Вашими науковими поглядами вчителі, методисти, автори підручників іноземних мов?

Так. Упродовж багатьох років я постійно презентую свої думки з проблем навчання іноземних мов на різноманітних всеукраїнських, регіональних і міжнародних наукових зібраннях, виступаю на курсах підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов. Окрім того, мною підготовлено кілька одноосібних і у співавторстві монографій, наукових посібників, концепцій, значна кількість статей у наукових часописах, де я ділився своїми поглядами на шкільну іншомовну освіту.

Чи підтримують і продовжують набутий Вами науковий досвід Ваші колеги й учні?

Так. Я тісно співпрацюю з педагогічною громадськістю України, існує взаєморозуміння з колегами – науковими співробітниками відділу, який я очолюю упродовж 22-х років. Різноманітні проблеми розвитку середньої й вищої іншомовної освіти досліджено й проілюстровано в кандидатських дисертаціях моїх 23-х аспірантів.

Мені відомо, що тривалий час Ви працювали в середній школі. Які Ваші враження від цього етапу Вашої професійної діяльності?

Так, упродовж 13-ти років я працював у середніх школах №№ 2 і 10 міста Черкас. Різноманітні питання навчання іспанської мови в загальноосвітніх закладах України ще були далекі до позитивного вирішення, утім ентузіазм і бажання більшості вчителів досягти успіху превальювали. Ми шукали оптимальні шляхи для ефективної підтримки навчального процесу. Я працював учителем іспанської й англійської мов, потім заступником директора і директором у середній школі № 10 з поглибленим вивченням іспанської мови міста Черкас. Слід наголосити, що в мене залишилися позитивні спогади про той колектив. Мені було комфортно працювати з вчителями іспанської мови. Всі вони були різні за характером і рівнем своєї професійності, втім воліли

бажанням удосконалювати власну майстерність. У діяльності школи склалися свої традиції, в ній зростали кваліфіковані кадри, віддані своїй професії. У нас був створений й оптимально дібраний колектив іспанців, до якого входило 17 фахівців: директор школи, заступник директора, дві піонервожаті (у той час існувала така посада), лаборант, вихователь групи продовженого дня і, звісно, вчителі. Як бачите, всі основні сфери в організації процесу навчання іспанської мови були раціонально розподілені з метою успішного забезпечення якісного оволодіння учнями цим навчальним предметом. До речі, варто зазначити, що більшість учителів були випускниками Київського державного педагогічного інституту іноземних мов.

На базі школи проводилися міські, обласні й республіканські семінари для вчителів іноземних мов. Принагідно зазначу, що впродовж активного функціонування школи (70–80 рр.) понад 30 її випускників навчалися на факультетах іспанської мови в різних закладах вищої освіти, що, на мій погляд, переконливо свідчить про їхні переконання, сформовані під час навчання у школі.

Як зараз розвивається цей заклад освіти?

Мені дуже боляче про це говорити. Втім після певних кадрових змін раніше дуже відома серед іспанців школа № 10 міста Черкас була реорганізована в типовий заклад загальної середньої освіти, в якому іспанська мова вже не вивчається. До речі, подібна тенденція характерна і деяким іншим школам: іспанську мову витісняють із навчальних планів інші іноземні мови, про що я вже згадував. Поки що, на жаль, попри деякі намагання змінити ситуацію, не спостерігається значних зрушень.

Для позитивного розв'язання проблеми в Україні є необхідні умови: здійснюється підготовка вчителів іспанської мови, існує досвід навчання цього предмета у закладах середньої освіти, набутий упродовж десятиліть, школи забезпечуються навчально-методичними ресурсами тощо.

Які Ваші наукові плани на майбутнє?

Їх кілька, втім пріоритетними я вважаю потребу в забезпеченні вітчизняної шкільної іншомовної освіти новим змістом, адаптуючи його до європейських і світових стандартів, відповідно до змінних тенденцій розвитку цілей навчання сприяти вдосконаленню змісту шкільної навчальної літератури, допомагати молодому поколінню в їх науковому професійному зростанні.

Дякую Вам за цікаву розмову!

*Раїса Юрїївна
Мартинова*

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ СУЧАСНОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

бесіда кандидата педагогічних наук Алли Вікторівни Кордонової з членом-кореспондентом НАПН України, доктором педагогічних наук, професором, професором кафедри західних і східних мов та методики їх навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Р. Ю. Мартиноюю.

Досьє

Мартинова Раїса Юріївна – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри західних і східних мов та методики їх навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського». Тривалий час працювала завідувачем кафедри університету.

Досліджує проблеми теорії та методики навчання іноземних мов у середній та вищій школах. Під її керівництвом підготовлено 22 кандидати педагогічних наук. Автор понад 260-ти наукових публікацій, з-поміж яких визначне місце належить десяти монографіям, шкільним підручникам, підручникам для студентів гуманітарних факультетів.

З 2014 року очолює спеціалізовану вчену раду К 41.053.04 у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

З 1997 року є членом редакційної колегії журналу «Наука і освіта».

Має відзнаки за наукові досягнення: грамоти Університету, Національної академії педагогічних наук України, медаль «К. Д. Ушинський» (2010), медаль «Григорій Сковорода» (2015).

Список публікацій

Монографії й патенти

Мартінова Р. Ю. Сутність системно-комунікативного методу навчання іноземних мов. ***Лінгводидактика в сучасних закладах освіти ПНЦ АПН України***: монографія. Одеса, 2001. С. 213–269.

Системно-комунікативний спосіб навчання іноземних мов. Укр. Патент. № 45922-А, 2002.

Мартынова Р. Ю. Цели обучения иностранным языкам на современном этапе : монография. Одесса: ЮНЦ АПН Украины, 2002. 111 с.

Мартінова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов: монографія. Київ : Вища школа, 2004. 454 с.

Мартынова Р. Ю. Методологические основы презентации как вида речевой деятельности : монография. Одеса: Лерадрук, 2012. 99 с.

Мартынова Р. Ю. Психологические основы интегрированного обучения образовательной и иноязычной речевой деятельности студентов неязыковых специальностей: монография. Одеса: ОсвітаУкраїна, 2016. 191 с.

Мартынова Р. Ю. Педагогические основы интегрированного обучения образовательной и иноязычной речевой деятельности студентов неязыковых специальностей: монография. Одесса: Освіта України, 2017. 208 с.

Статті

Мартынова Р. Ю. Пути преодоления противоречий в процессе формирования навыков и умений при обучении иностранным языкам. *Науковий вісник ПДПУ ім. К. Д. Ушинського: зб. наук. праць*. 2000. Вип. 5-6. С. 50-56.

Мартынова Р. Ю. Историко-педагогический аспект личностно-ориентированного обучения. *Наука і освіта*. 2002. №6. С. 67-74.

Мартынова Р. Ю. Дидактические принципы личностно-ориентированного обучения иностранным языкам. *Наука і освіта*. 2003. № 5-6. С. 117-122.

Мартынова Р. Ю. Психолого-дидактические основы поэтапно-деятельностной организации процесса обучения иностранным языкам. *Наука і освіта*. 2004. № 3. С. 117-126.

Мартынова Р. Ю. Дидактическая сущность интегрированного процесса обучения. *Наука і освіта*. 2010. Вип. 10. С. 197-202.

Мартынова Р. Ю. Виды интегрированных процессов обучения профессиональных деятельности студентов. *Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського: зб. наук. праць*. 2010. № 9-10. С. 80-88.

Мартынова Р. Ю. Сутність і структура процесуальної інтеграції професійної та іншомовної мовленнєвої діяльності [Електронний ресурс] *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*. 2012. Вип. 4. С. 63-69. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2012_4_14

Мартынова Р. Ю. Теоретическое обоснование обучения профессиональной речи будущих журналистов на основе жанровых текстов. *Наука і освіта*. 2012. № 1. С. 132-137.

Мартынова Р. Ю. Діалектичні передумови інтеграції в сучасній освіті [Електронний ресурс]. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2013. № 2. С. 3-8. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUPed_2013_2_3

Мартынова Р. Ю. Синергетическая обусловленность педагогической интеграции. *Наука і освіта*. 2015. № 2. С. 67-75.

Мартынова Р. Ю. Характеристика педагогической интеграции в исследованиях отечественных и зарубежных ученых. *Наука і освіта*. 2016. №6. С. 100-106.

Мартынова Р. Ю. Етапи інтегрованого навчання професійної та іншомовної мовленнєвої діяльності студентів немовних спеціальностей. *Наукові записки ТНПУ ім. Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2016. №4. С. 72–81.

Мартынова Р. Ю. Виды дидактических моделей процесса обучения. *Наука і освіта*. 2019. № 4. С. 15–22.

Martynova R. Yu., Kordonova A. V. Interconnected forming of professional and foreign language speech competences in future political scientists in the context of European education of Ukraine // Modern tendencies in pedagogical education and science of Ukraine and Israel: the way to integration. 2019. Issue 10. P. 101–105.

Мартынова Р. Ю. Моделирование звеньев организационного и содержательного блоков процесса обучения образовательным дисциплинам. *Наука і освіта*. 2020. № 3. С. 123-133.

Мартынова Р. Ю. The Emotional Speech Component of the Content of Teaching foreign languages to students of high schools. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія*. Вип. 33. С. 18-29.

*Навчальні посібники
й інтегровані курси*

Мартынова Р. Ю., Постовая Л. С. Истории древних цивилизаций средствами предмета «иностранный (английский) язык»: навч. посіб. Одеса : СВД Черкасов, 2004. 119 с.

Мартынова Р. Ю., Кордонова А. В. Global environmental problems of today and ways to solve them: навч. посіб. Одеса : Друк Південь, 2010. 124 с.

Мартынова Р. Ю., Логвина С. А. Практический курс формирования потенциального словаря для студентов филологических специальностей

педагогических университетов в двух частях: «светская хроника», «мировые катаклизмы»: навч. посіб. Одесса. 2010. 146 с.

Мартинова Р. Ю., Ахмед Гулала-Нурі. English for Journalists: навч. посіб. Одеса: Видавець Букаєв В. В., 2011. 110 с.

Мартинова Р. Ю., Митник М. М. Методологические основы презентации как вида речевой деятельности: навч. поіб. Одесса: Изд-во ООО «Лерадрук», 2012. 100 с.

Мартинова Р. Ю., Романюк О. С. English Conversational Course for the Students of Humanitarian Faculties: навч. посіб. Одеса : В. В. Букаєв, 2013. 184 с.

Мартинова Р. Ю., Сушкевич І. Е. English for Journalists: навч. посіб. Одеса: «АйсПринт», 2013. 106 с.

Мартинова Р. Ю., Алексеева О. Б., Мулик К. О. English for social teachers: навч. посіб. Одеса: Видавець Букаєв В. В., 2013. 120 с.

Мартинова Р. Ю., Татарина І. О. Грамматика английского языка в интенсивном режиме: навч. посіб. Одеса :В. В. Букаєв, 2015. 80с.

Мартинова Р. Ю., Глушко Т. В. «Learn to read English newspapers»: навч. посібник для студентів немовних факультетів. Одеса: видавець В. В. Букаєв, 2015. 200 с.

Мартинова Р. Ю., Попель О. В. «Fundamentals of Refrigeration»: навч. посіб. Одесса: Издательство «Апрель», 2015. 220 с.

Мартинова Р. Ю., Маслова А. В. English Scientific Pedagogical Writing. Англійське писемне науково-педагогічне мовлення: навч. посіб. Одеса : Бондаренко О. М., 2015. 244 с.

Мартынова Р. Ю., Миркович І. Л. Learn Tales and Speak English: навч. посіб. для учнів 4-х класів загальноосвітніх шкіл. Одеса : Видавництво «Освіта України», 2015. 288 с.

Мартинова Р. Ю., Примина Н. Н. Learn to Read Sailing Directions for Navigators: навч. посіб. Одеса: Видавництво «Освіта України», 2016.130 с.

Мартинова Р. Ю., Боднар С. В. Зміст навчання англійської мови відповідно до рівня «B2» загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: навч. посіб. Одеса: Освіта України, 2019. 198 с.

Мартинова Р. Ю., Кордонова А. В. English for Computer Science Students: навч. посіб. Одеса: Освіта України, 2019. 200 с.

Шановна Раїсо Юріївно, дозвольте запросити Вас до розмови про сучасний стан теорії та практики навчання іноземних мов в аспекті лінгводидактики.

Дякую за запрошення до цієї розмови, адже проблеми лінгводидактики були в центрі моєї уваги все свідоме життя.

Чи я Вас правильно зрозуміла, що вже напочатку Вашої педагогічної роботи Ви намагалися вдосконалювати процес навчання іноземних мов. Розкажіть про витоки Вашої науково-педагогічної діяльності. Із чого все розпочиналося і чи реалізувалися Ваші юнацькі мрії?

Знаєте, мої плани не лише реалізувались, вони навіть перебільшили мої очікування. Адже із самого дитинства я мріяла про кар'єру викладача англійської мови, оскільки моя вчителька з цього предмета Марія Олександрівна була прикладом не лише кваліфікованого спеціаліста, але й чудової людини. Вона сприяла тому, що після закінчення середньої школи я вступила на факультет іноземних мов Ізмаїльського державного педагогічного інституту. Отримавши вищу освіту, я працювала два роки за розподілом у Ширяєвській середній школі Одеської області, а згодом у школі № 78 міста Одеси. Уже тоді я критично оцінювала наявну методику навчання іноземних мов через її низьку результативність та намагалась удосконалити її своїми власними вправами, що розвивали в учнів уміння не лише усного, а й писемного мовлення. Заборона навчання письма в тогочасній методиці утруднювала засвоєння матеріалу, що вивчався, й обмежувала можливості його використання в мовленні. Ідею писемної основи навчання усного мовлення я широко розповсюджувала серед учителів англійської мови всіх шкіл Київського району міста Одеси як керівник методичного об'єднання, попри те, що була значно молодшою багатьох з них. Правомірність моїх перших методичних рекомендацій підтвердилась високими результатами володіння англійською мовою випускників школи, де я працювала.

У 1980 році мене запросили на науково-методичний семінар, організований завідувачем науково-дослідної лабораторії, доктором педагогічних наук та лікарем-психотерапевтом за першою спеціальністю А. А. Востріковим. Саме в той час він розробляв інтенсивний метод навчання, що ґрунтувався на релаксопедії. Моїми першими самостійними науковими працями були навчальні

посібники для учнів 5-х класів на основі релаксопедичних сеансів занурення як засобу запам'ятовування матеріалу та його активізації в читанні, говорінні та письмі. Однак ця методика не набула широкого розповсюдження з двох причин: по-перше, вчителі, які не мали спеціальної медичної освіти, не повинні були втручатись в активізацію підсвідомості дітей, що приводило до гіпнотичних станів; по-друге, великі обсяги матеріалу, що легко запам'ятовувались, забувались ще до можливості їх повної активізації.

Невідомо, як у подальшому склалася б моя наукова доля, якби я не зустріла відомого українського вченого-методиста В. М. Плахотника. Відвідавши мої уроки, дослідивши мої методичні посібники, він запропонував мені вступити до аспірантури. У 1984 році я стала аспіранткою НДІ Педагогіки України. За три роки навчання під керівництвом професора В. М. Плахотника були створені перші українські підручники з англійської мови, що ґрунтувались на принципах взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, свідомого вивчення мовного матеріалу, використання письма як мети навчання, а перекладу – як його засобу.

Ви зазначили, що Ваші навчальні посібники, створені під керівництвом А. А. Вострікова, ґрунтувались на релаксопедії, а якою була концепція підручників, написаних Вами в співавторстві з В. М. Плахотником?

Підґрунтям цих підручників був розроблений Василем Макаровичем свідомо-практичний метод навчання іноземних мов, принципи якого я перелічила вище.

Чи продовжили Ви розробляти цей науковий напрямок?

Так, але лише напрямок. Моє подальше вивчення значного обсягу теоретичної літератури з філософії, дидактики, психолінгвістики та методики навчання іноземних мов наштовхнуло мене на думку, що хоча свідомо-практичний метод забезпечував високий рівень мовних знань учнів, але його реалізація не приводила їх до вільної мовленнєвої творчості. Тому з 1990 року я почала розробку власного методу, який назвала системно-комунікативним. Від свідомо-практичного методу він відрізнявся трирівневим засвоєнням мовного і мовленнєвого матеріалу: від знань окремих мовних одиниць, навичок їх уживання в словосполученнях і реченнях до розвитку мовленнєвих умінь, що поступово вдосконалюються. Відмінностями також були організація

широкої мовленнєвої діяльності на основі кожної частини мовного матеріалу, що вивчався, та його взаємозв'язок зі всім попередньо засвоєним. Такий методичний підхід блокував забування мовних явищ та гарантував поступове розширення іншомовних комунікативних умінь учнів. У 2002 році цей метод був визнаний винаходом, що було підтверджено патентом № 48831.

Мені відомо, що на початку двохтисячних років за системно-комунікативним методом, реалізованим у багатьох підручниках з англійської мови, навчалися учні та студенти як в Україні, так і за кордоном. Розкажіть про це докладніше, будь ласка.

Дійсно, я проводила широку апробацію моєї методики в багатьох пострадянських державах, таких як Росія (Обнінськ, Ханті-Мансійськ, Хабаровськ, Сургут, Єкатеринбург, Южно-Сахалінськ); Молдова (Кишинів, Тирасполь); Латвія (Рига, Юрмала). Я досі отримую листи від педагогів з цих країн із проханням надати їм можливість навчатися за моєю методикою.

А де Ви працювали на той період і на базі якої лабораторії Вам вдалося проводити такі фундаментальні дослідження?

У той час я очолювала науково-дослідний інститут «Розробки та впровадження авторських методів навчання», який був структурним підрозділом НДІ Педагогіки України. Саме там здійснювалися дослідження здібностей учнів до засвоєння англійськомовного матеріалу різних обсягів, розроблялась відповідна методика для людей різних вікових груп та втілювалася в підручники англійської мови для дітей та дорослих. Унаслідок перевірки результатів роботи зазначеного закладу було визнано доцільним запровадити цю систему навчання іноземних мов у всіх школах України, а мені, як голові цієї установи, було запропоновано обиратися членом-кореспондентом НАПН України до відділення дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті. У 1997 я отримала цей науковий статус.

Загальновідомо, що системно-комунікативний метод навчання іноземних мов широко впроваджувався в освітній процес університетів України, серед яких: Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б. Хмельницького. Чи достатньо

було тих досліджень, що Ви проводили в 90-ті роки, для організації навчання студентів вишів?

Звичайно, ні. Специфіка навчання студентів полягає в тому, що іноземна мова вивчається ними не лише як дисципліна, але й як засіб реалізації їхньої майбутньої професійної діяльності. Для вирішення такого складного лінгводидактичного завдання я почала досліджувати структуру всього процесу навчання: від визначення його цілей, методів і засобів їх досягнення до встановлення його результатів. Таким чином я зосередила увагу на проблемі педагогічного моделювання взагалі та на структуруванні змістовного блоку навчання іноземних мов, зокрема. Обґрунтована концепція змісту навчання іноземних мов була представлена в таких ланках педагогічної моделі, як: цілі навчання, елементи предмета навчання та компоненти змісту навчання. Ці дослідження та їхні результати стали основою моєї докторської дисертації «Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов», яку я захистила в спеціалізованій ученій раді НАПН України у 2007 році.

Проте час плине, в освіті з'являються нові підходи, зокрема в царині навчання іноземних мов. Скажіть, будь ласка, чи відповідає Ваша методика викликам часу?

Ви правильно зазначили, що початок 21-ого століття ознаменувався ключовими змінами, що обумовило появу такого напрямку як інтеграція наук. Об'єднання різних дисциплін в одну – ключову за змістом не лише зберігало час на вивчення вже не актуальних відомостей кожної з них, а й створювало в тих, хто навчається, єдину картину світу. Пропозиції вчених інтегрувати іноземну мову в один навчальний процес з будь-якою іншою дисципліною виявилися неправомірними, оскільки будь-яка мова не має власного змісту, а являє собою лише певну філологічну структуру. Тому вона не може створювати предметної інтеграції з жодним освітнім курсом. Результати наших досліджень підтвердили можливість об'єднання процесу навчання іноземної мови з навчанням будь-якого предмета лише за процесуальними ознаками. Тому ми обґрунтували поняття «процесуальна інтеграція» та розробили методологічні й практичні засади її використання як засобу створення єдиної процесуальної спільності для навчання будь-якої дисципліни з одночасним опануванням мови, якою вона викладається. Така лінгводидактична система дозволила створити

природне середовище для іноземної мови, що вивчається, оскільки в процесуальній інтеграції головним предметом є змістовний, а другорядним є мова, що обслуговує засвоєння основної дисципліни. Психологічні та педагогічні засади інтегрованого навчання освітньої та іншомовної мовленнєвої діяльності студентів нелінгвістичних спеціальностей представлено в двох наших монографіях. Розроблену теорію реалізовано в багатьох інтегрованих курсах навчання: екології, інформатики, живопису, соціальної педагогіки, країнознавства засобами англійської мови. Вважаю цей напрям лінгводидактичного дослідження актуальним і затребуваним на сучасному етапі розвитку нашої держави.

Відтак, увесь Ваш науково-педагогічний досвід довів недоцільність інтенсивних методів навчання іноземних мов у немовному середовищі.

Я б не сказала, що це так. Єдине, в чому я реально переконалась, це те, що педагогу без спеціальної медичної освіти не можна втручатися в підсвідому діяльність людини та вводити її в будь-які гіпнотичні стани. Декілька років тому я запропонувала цілком новий підхід до інтенсифікації навчання іноземних мов. Його сутність – не в запам'ятовуванні великих обсягів мовної та мовленнєвої інформації за одиницю часу, а в багатоаспектному вживанні тих мовних одиниць, які вже засвоєні, та тих, що додаються до них у невеликій кількості. Адже знати іноземну мову і користуватися нею практично – це не переклад тисяч мовних явищ з рідної мови на іноземну і навпаки. Це використання нехай меншої їхньої кількості, але в широкій мовленнєвій практиці. Таке розуміння інтенсивного навчання іноземних мов реалізувалося в розробленому мною компресійному методі. Його методологічна сутність ґрунтується на синергетичній взаємодії великих і малих величин, коли малі величини за певних обставин можуть швидко перетворюватись на великі, а великі (нестабільні) при будь-яких видах біфуркації можуть розкладатися на малі. Наведу простий приклад. Візьмемо підстановчу таблицю, в першій графі якої представлено дві особи, в другій – п'ять дієслів, у третій – три обставини часу. Тобто в цій таблиці маємо всього десять мовних одиниць. Нічого не змінюючи, з них можна скласти 20 речень. А якщо додати всього одне дієслово, це дозволить збільшити кількість речень у два рази.

З цього доходимо висновку, що сутність інтенсиву полягає не в тому, скільки лексем ми вивчимо за одиницю часу, а в тому, скільки мовленнєвих дій ми зможемо виконати, додавши всього одне мовне явище до попередніх. Реалізація компресійного методу навчання знайшла відображення в підручнику «Зміст навчання англійської мови відповідно до рівня «B2» загально-європейських рекомендацій з мовної освіти», розробленому в співавторстві з професором С. В. Боднар.

Райсо Юрійвно, Ви маєте багато монографій, підручників, наукових статей, десятки років експериментальних досліджень. Чи передаєте Ви свій колосальний досвід молодим науковцям?

Як я вже казала, я мріяла бути викладачем іноземних мов, розпочинала свою професійну діяльність як учитель і із задоволенням продовжую її в університетських аудиторіях. Викладаю курс методики навчання іноземних мов студентам, магістрантам та навчаю аспірантів дослідницької діяльності. Результати моїх наукових розвідок удосконалюються в роботах моїх послідовників, яких наразі 22 особи. Вони захистили кандидатські дисертації під моїм керівництвом й успішно працюють доцентами на кафедрах іноземних мов різних закладів вищої освіти України. З 2014 року я є головою спеціалізованої вченої ради К 41.053.04, в якій за цей час захистилися 42 дисертації зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови). Нещодавно ми почали розглядати та приймати до захисту наукові дослідження з такої перспективної спеціальності як теорія та методика навчання східних мов.

Як Ви оцінюєте сучасні дисертації в обраній Вами галузі?

Якщо відверто, досліджень багато, але їхня якість не завжди відповідає вимогам сучасної методичної науки. Однією із спірних проблем вважаю недостатньо коректне визначення ключових понять наукових робіт. Так, значну кількість методичних дисертацій присвячено проблемі формування компетентності в різних видах іншомовної мовленнєвої діяльності. А останнім часом, унаслідок потреби в інтегрованому навчанні, ще й компетентності як у професійній, так і в іншомовній мовленнєвій діяльності. На мою думку, термін «компетентність» у таких дослідженнях втрачає свій сенс. Адже компетентним є лише той фахівець, який володіє глибокими знаннями предметної галузі, різноманітними

вміннями творчої діяльності в межах її змісту, а також власними напрацюваннями високого професійного рівня. У зв'язку з цим виникає запитання: чи ми реально формуємо компетентність у студентів, які лише опановують майбутній фах? Ще складніше говорити про компетентність щодо предмету, що вивчається засобами іноземної мови. Тому нам видається необхідним встановити рівні компетентності, одні з яких будуть відповідати професійній діяльності вчених, фахівців, які працюють у конкретній галузі протягом великої кількості років, та студентів, які лише засвоюють основи своєї майбутньої професії. Наступна проблема, яка має бути в центрі уваги вчених, які займаються підготовкою наукових кадрів зі спеціальності 13.00.02, така: методичні дослідження повинні базуватися не лише на результатах лінгвістичних, методичних і дидактичних наукових праць, а й на висновках таких суспільних наук, як діалектика, синергетика, політологія та культурологія; оскільки навчання – це ніщо інше, як відображення поступової трансформації свідомості тих, хто навчаються, від її нижчих рівнів до вищих. Я також вважаю, що аспіранти мають отримувати ґрунтовні знання з методології організації наукових досліджень для розуміння цілісності й системності їхніх дисертацій, де кожний термін має певне визначення, кожний висновок робиться унаслідок аналізу значної кількості наукових джерел, практична частина відповідає результатам її теоретичного розділу. І насамкінець, думаю, що кожне методичне дослідження повинно мати практичне значення у вигляді розробленого навчального посібника, в якому реалізуються наукові досягнення автора.

Які Ваші наукові плани на майбутнє?

Оскільки я бачу Україну складовою частиною вільного світу, англійська мова має отримати статус другої державної мови. Тому маю намір досліджувати теоретичні й практичні засади інтегрованого навчання школярів і студентів гуманітарних і технічних дисциплін засобами англійської мови. З цією метою вважаю необхідним продовжити дослідження педагогічного моделювання для розроблення ефективних інтегрованих процесів навчання. Я також вважаю пріоритетним удосконалення методів підготовки наукових

кадрів для зміцнення потенціалу української лінгводидактики. Безперечно, маю намір втілювати свій багаторічний педагогічний досвід у розроблення сучасних підручників англійської мови для середніх та вищих закладів освіти.

Дякую Вам за цікаву розмову! Бажаю втілення Ваших планів. Вважаю, що Ваші зауваження та рекомендації сприятимуть розвитку української методичної науки.

*Ірина Павлівна
Задорожна*

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

бесіда кандидата педагогічних наук, доцента Ольги Павлівни Дацків з доктором педагогічних наук, професором, професором кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Іриною Павлівною Задорожною.

Досьє

Задорожна Ірина Павлівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (ТНПУ).

У 2002 р. захистила кандидатську дисертацію на тему «Особливості методичної підготовки вчителів англійської мови у Великій Британії» в аспірантурі ТНПУ. У 2007-2010 рр. навчалася у докторантурі Київського національного лінгвістичного університету. У грудні 2012 року захистила докторську дисертацію на тему «Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англомовною комунікативною компетенцією» (спеціальність 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови)) у Київському національному лінгвістичному університеті. У 2014 році отримала вчене звання професора.

Під керівництвом І. П. Задорожної захищено 9 кандидатських дисертацій зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови). Ірина Павлівна є головою спеціалізованої вченої ради К 58.053.05 для захисту кандидатських дисертацій зі спеціальностей 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови), 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова) у ТНПУ, членом спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у ТНПУ. З

2014 р. по 2019 р. була членом спеціалізованої вченої ради Д 26.054.01 у Київському національному лінгвістичному університеті.

Автор понад 100 праць у галузі методики навчання іноземних мов. Співавтор підручників (разом із М. О. Кучмою) з англійської мови як другої іноземної (10 клас, 11 клас), автор та керівник колективу авторів навчально-методичних посібників для ЗВО.

Член редакційних колегій трьох наукових фахових видань: журналу «Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія», журналу «Іноземні мови», журналу «Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка».

Здійснює керівництво аспірантами та докторантами.

Учасник **Програми підтримки адміністрування університетів (University Administration Support Program), яка координується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX)** у 2014 р. У вересні-листопаді 2014 р. пройшла стажування в університеті Монклер (США) та взяла участь у семінарі з питань менеджменту у вищій освіті університету Джорджа Мейсона (США).

Учасник проекту «Україна – Польща: міжкультурний діалог у контексті професійного розвитку молоді» (23-29.09.2018 р.), Вища лінгвістична школа, м. Ченстохова, Республіка Польща).

Учасник проекту Еразмус+: СВНЕ (Розвиток потенціалу вищої освіти) «Foreign Language Teacher Training Capacity Development as a Way to Ukraine's Multilingual Education and European Integration (610427-EPP-1-20191-EE-EPPKA2-SVNE-JP)» (2019 – 2022).

Сфера наукових інтересів – сучасні технології навчання іноземних мов, самостійна робота студентів закладів вищої освіти, навчальна автономія, психолінгвістика.

Нагороджена Грамотами Тернопільської обласної державної адміністрації, Національної академії педагогічних наук України (2015), Грамотою Верховної Ради України (2019), Грамотою МОН України (2020), медаллю “К. Д. Ушинський” (2020).

Шановна Ірино Павлівно, ми раді вітати Вас на сторінках Вісника і мати змогу дізнатися Вашу думку щодо сучасних напрямів розвитку методики навчання іноземних мов і культур.

Коли у Вас виникло захоплення іноземними мовами?

Англійська мова – моє захоплення ще з учнівських років. Я навчалась у спеціалізованій середній школі з поглибленим вивченням цієї мови. Нашими вчителями були справжні професіонали. У старших класах ми мали 9 уроків англійською щотижня, на деяких заняттях використовувалися інтенсивні методи навчання. Коли у старших класах постало питання вибору професії, і я робила вибір одного з двох шляхів – медицина чи іноземні мови – я таки надала перевагу іноземним мовам, хоча батьки у мене – медики. Я й дотепер просто обожаю англійську мову – люблю читати, слухати англійською і зовсім від цього не втомлююсь.

Кілька років тому вирішила трішки відновити знання та розвинути певні вміння з німецької мови, оскільки розумію, що в сучасному багатомовному світі потрібно володіти кількома іноземними мовами. Разом із моїми колегами відвідувала заняття з німецької мови для викладачів у ТНПУ імені Володимира Гнатюка.

Чи використовуєте іноземні мови на дозвіллі?

Безперечно. Англійська мова для мене пов'язана не лише з роботою, але і з дозвіллям – книгами, фільмами, музикою, подорожами. Ще люблю дивитись фільми польською, особливо коли планується робоча чи туристична поїздка в Польщу, під час якої потрібно буде спілкуватись польською мовою. Я завжди наголошую студентам на необхідності вивчати кілька іноземних мов для того, щоб бути конкурентоспроможними на сучасному ринку праці – тим більше, що зараз для цього великі можливості.

Чому Ви обрали саме методику навчання іноземних мов і культур як напрям своєї професійної діяльності?

Моя кандидатська дисертація була виконана зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти і стосувалась методичної підготовки вчителів англійської мови у Великій Британії. Оскільки на той час я викладала на факультеті іноземних мов, я зрозуміла, що мене дуже цікавить методика навчання іноземних мов, і я хочу продовжувати дослідження за фахом. Тому докторську дисертацію захищала зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика

навчання: германські мови і захоплення методикою не втратила і донині. Галузь розвивається надзвичайно швидкими темпами, постійно з'являються нові напрацювання, засоби, а з ними й нові виклики.

Цікавлюся методикою навчання іноземних мов людей різних вікових категорій. Можливо, тому й відгукнулась у свій час на пропозицію М. О. Кучми, якої, на жаль, вже немає з нами, написати разом підручники з англійської мови як другої іноземної для загальноосвітніх навчальних закладів (10 та 11 класи). Ці підручники були схвалені МОН та обрані вчителями для використання.

Який напрям методики навчання іноземних мов є найбільш актуальним для вас на цей час?

Зараз у межах реалізації проекту Еразмус+ КА2: *Foreign Language Teacher Training Capacity Development as a Way to Ukraine's Multilingual Education and European Integration/MultiEd* зосереджую увагу на методиці предметно-мовного інтегрованого навчання CLIL (Content and Language Integrated Learning). Разом із партнерами по проекту працюю над розробкою електронного курсу з методики CLIL для учителів України.

Кого Ви вважаєте своїми вчителями?

Мені дуже щастило на вчителів. З пошаною згадую шкільних наставників, викладачів вищої школи. Вдячна науковому керівнику моєї кандидатської дисертації, доктору педагогічних наук, професору, академіку Н. Г. Ничкало. Величезна подяка науковому консультанту моєї докторської дисертації доктору педагогічних наук, професору С. Ю. Ніколаєвій, яка повірила в мене, коли я прийшла у методику навчання іноземних мов з іншої спеціальності, і дуже мудро й толерантно допомагала збагнути тонкощі методичної науки. Багато знань і натхнення черпала також в О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско та інших корифеїв нашої галузі.

Які, на Вашу думку, основні виклики та тенденції розвитку вітчизняної іншомовної освіти?

Значення іноземних мов для сучасного суспільства та для успішної реалізації фахівців у професійній сфері є беззаперечним, а тому вітчизняна іншомовна освіта потребує значної уваги. Серед основних викликів, на мій погляд, – забезпечення її системності,

послідовності та наступності. Ще у 2016 році в одній із своїх статей доктор педагогічних наук, професор С. Ю. Ніколаєва обґрунтувала необхідність розроблення вітчизняної концепції міжкультурної іншомовної освіти в різних типах закладів освіти, яка б передбачала наступність кожного етапу, окреслювала основні напрями розвитку іншомовної освіти, конкретизувала очікувані результати, визначала методологічне підґрунтя процесу формування і розвитку особистості, здатної до реалізації міжкультурної комунікації. Як на мене, така системність є вкрай необхідною для вітчизняної мовної освіти і не суперечить автономії закладів, свободі вчителів та викладачів у навчальному процесі, а лише передбачає створення орієнтирів, спрямування системи іншомовної освіти.

Значною проблемою для ЗВО є різний рівень володіння іноземною мовою першокурсниками. Навіть на тих спеціальностях, де вступники повинні здати ЗНО з іноземної мови, рівень іншомовної підготовки студентів на першому курсі може бути доволі різним, що зумовлює необхідність диференціації та індивідуалізації навчання з метою забезпечення, з одного боку, можливості слабших студентів досягти необхідного рівня володіння іноземною мовою, а, з іншого, умов для належного розвитку іншомовних навичок та вмінь сильнішими студентами.

Істотною проблемою для нефілологічних спеціальностей у педагогічних закладах вищої освіти є зазвичай доволі обмежений обсяг аудиторних годин, відведених на іншомовну підготовку студентів. Виникає певне протиріччя: першокурсники не завжди демонструють необхідний рівень володіння іноземною мовою, аудиторних годин небагато, але очікування від результатів навчання доволі високі. У методичному аспекті шляхом вирішення цієї проблеми є застосування ефективних методик, які здатні дещо інтенсифікувати процес навчання, мотивувати студентів до самонавчання, а також оптимізація організації позааудиторної самостійної роботи. Роль методики навчання іноземних мов як науки при цьому беззаперечна, як і безумовна роль викладача, на якого зараз покладено багато завдань. Тому важливою проблемою вважаю також належну оцінку праці вчителів закладів середньої освіти і викладачів у закладах вищої освіти.

Ваша докторська дисертація була присвячена організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англомовною комунікативною компетентністю. Як, на вашу думку, найдоцільніше організувати самостійну роботу здобувачів вищої освіти?

Так, робота виконувалася на тему організації самостійної роботи майбутніх учителів англійської мови. Власне, у процесі дослідження було виявлено, що позааудиторна самостійна робота є основою освітнього процесу, оскільки, за умови методично грамотної організації, здатна забезпечити формування готовності студентів до навчання впродовж життя. Коректно організована самостійна робота мотивує, сприяє реалізації особистісного потенціалу студентів, у тому числі як мовних особистостей, забезпечує набуття ними ефективного досвіду самостійної діяльності з оволодіння відповідними компетентностями шляхом залучення ефективних методів, технологій, організаційних форм і засобів, надає можливості вибору індивідуальної траєкторії навчання, а також сприяє поступовому розвитку автономії майбутніх учителів. Самостійна робота повинна бути системною, послідовною, логічно поєднаною з аудиторною роботою.

Ефективність самостійної роботи, як і навчання в цілому, значною мірою залежить від рівня автономії студентів, тобто їх здатності приймати самостійні рішення під час вивчення іноземної мови (від постановки індивідуальних цілей, врахування умов діяльності, програмування дій до аналізу результатів навчання та корекції дій за необхідності) і нести відповідальність за їх виконання та результат. Дуже важливо, щоб розвиток автономії починався ще в школі і цілеспрямовано продовжувався під час навчання у закладах вищої освіти.

У процесі дослідження я вивчала, як організувати самостійну роботу студентів з оволодіння ними компонентами англомовної комунікативної компетентності залежно від рівня їхньої автономії на кожному курсі (результати експерименту засвідчили, що рівень автономії студентів з кожним роком зростає). Зараз цікаво було б дослідити, як ефективніше здійснювати вплив на розвиток автономії майбутніх учителів іноземних мов, адже лише автономний учитель може виховувати автономію в своїх учнів.

Яких змін, на Вашу думку, зазнає підготовка майбутнього вчителя іноземної мови в сучасних умовах?

Зараз в Україні спостерігається активне оновлення освітніх програм, реалізується більш практичний підхід до відбору освітніх компонентів та їх змісту із залученням внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів. Розробники намагаються віднайти ту родзинку з урахуванням специфіки галузі та потреб регіону, яка б забезпечувала унікальність пропонувананих ними програм для забезпечення їх популярності серед абітурієнтів. Як на мене, ці зміни позитивні.

У нашій країні продовжується виконання різних проєктів, у тому числі із залученням зарубіжних організацій – партнерів, спрямованих на покращення змісту освіти та якості викладання. З власного досвіду можу засвідчити, що участь у проєктах зазвичай сприяє подальшому вдосконаленню навчального процесу, розширенню можливостей для співпраці. До прикладу, разом із моїми колегами з кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови продовжуємо роботу над реалізацією проєкту «Шкільний учитель нового покоління», започаткованого МОН України та Британською Радою. У проєкті брали участь представники 14 університетів України. У результаті ми готуємо майбутніх учителів англійської мови за Програмою підготовки, яка передбачає вивчення курсу методики англійською мовою впродовж другого, третього та четвертого курсів (всього – 23 кредити ЕКТС), що супроводжується систематичним спостереженням за роботою вчителя впродовж другого року, асистуванням учителю під час третього року навчання та самостійним викладанням протягом четвертого року. Цікаво, що в курсі не передбачено лекцій, навчання на практичних заняттях має проблемно-пошуковий характер. Мої спостереження та відгуки студентів, колег, учителів свідчать про високу ефективність такого підходу як у плані формування методичної, так і англомовної комунікативної компетентностей студентів.

З метою вдосконалення освітніх програм разом із колегами з кафедри беру участь в проєкті Еразмус+ КА2: *Foreign Language Teacher Training Capacity Development as a Way to Ukraine's Multilingual Education and European Integration/MultiEd*, до якого залучені Тартуський університет (Естонія), Гейдельберзький педагогічний університет (Німеччина), Астонський університет

(Велика Британія), а також низка вітчизняних закладів вищої освіти. Консультуючись із європейськими партнерами, розробляємо силабуси і навчально-методичне забезпечення нових дисциплін, оновлюємо зміст існуючих. У результаті в освітньо-професійну програму підготовки бакалаврів (014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська)) буде введено 3 нових дисципліни, силабуси яких схвалені європейськими партнерами, та оновлено 10 дисциплін. У магістратурі (014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська)) та 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська) буде введено 3 нових освітніх компоненти, оновлено – 4. У програму підготовки докторів філософії планується введення двох нових дисциплін.

Вважаю, що така співпраця є дуже корисною. Основне – ефективно використати європейський досвід, зберігши при цьому вітчизняні здобутки.

Пандемія, яка змусила багатьох освітян працювати в дистанційному режимі, з одного боку обмежила, а з іншого значно розширила можливості для спілкування, навчання. Активно впроваджуються нові методики, оновлюється зміст навчання. Мені здається, зміни у системі освіти зараз відбуваються швидше, ніж кілька років тому.

Важливо, що студенти мають змогу обирати навчальні дисципліни, перелік яких постійно розширюється, оновлюється і вдосконалюється.

Працювати у закладах освіти – це означає навчатись впродовж усього життя, бути готовим до змін, відкритим до інновацій. Ми повинні підготувати таких вчителів і викладачів, які здатні швидко й ефективно навчатися, реагувати на зміни.

На жаль, проблем у сучасній вищій освіті загалом ще доволі багато. Разом із тим, вона доволі ефективна і, як на мене, значною мірою забезпечується ентузіастами, які працюють у цій сфері. Попри численні критичні зауваження, які часто досить справедливо лунають, я зустрічаюся із багатьма викладачами з різних куточків України, закоханими в свою справу, які відповідально і творчо працюють, прагнуть підвищувати власний фаховий рівень.

Яких змін, на Вашу думку, потребує на сучасному етапі педагогічна практика як найважливіша складова професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови?

Думаю, програми практик повинні бути більш продуманими, більш узгодженими з програмами з педагогіки, методики навчання іноземних мов. Дуже важливою при цьому є роль шкільного вчителя. Вважаю, що доречно було б розробити механізми заохочення вчителів, залучених до педагогічної практики студентів.

Ви активно працюєте з аспірантами. Які напрями досліджень обирають молоді науковці зараз?

Так, маю приємність працювати з аспірантами, які обрали дослідження в галузі методики навчання іноземних мов, викладаю в аспірантурі. Наразі цей напрям залишається доволі популярним серед молодих науковців. Тематика досліджень зумовлюється перш за все їхніми науковими та професійними інтересами. Зокрема, серед досліджень, якими я мала честь керувати, є роботи з проблем формування професійно орієнтованої іншомовної компетентності майбутніх учителів, студентів нелінгвістичних спеціальностей, навчання англійської мови після німецької. З 2014 року я є головою спеціалізованої вченої ради К 58.053.05, у якій можуть захищати свої дослідження аспіранти зі спеціальностей 13.00.02 – теорія та методика навчання: германські мови, 13.00.02 – теорія та методика навчання: українська мова. З 2020 р. ми розпочали захисти докторів філософії у разових спеціалізованих вчених рада. Аналізуючи тематику робіт загалом, можу сказати, що помітний інтерес дослідників до проблем інтегрованого формування компетентностей, а також, певною мірою, до питань історії розвитку методики навчання іноземних мов.

Якими є Ваші найближчі наукові плани?

Маю намір і надалі досліджувати різні аспекти формування іншомовної комунікативної компетентності, а також зосередити увагу на змішаному навчанні, яке, на мою думку, відіграватиме важливу роль у майбутньому. Планую випуск монографії, підручників. Сподіваюсь, все заплановане зможу здійснити в найближчому майбутньому.

Як учасник Програми підтримки адміністрування університетів (University Administration Support Program), яка координується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX), що б Ви порадили науковцям, які мають бажання взяти участь у міжнародних програмах?

За цією Програмою у вересні-листопаді 2014 р. я пройшла стажування у державному університеті Монклер (США). Програма передбачає співпрацю адміністраторів університету середньої та старшої ланки з колегами з поважних американських державних університетів, заради створення тематичного дослідження в конкретній галузі управління університетом та реалізації стійких реформ у своїх установах. Крім того, під час стажування я відвідала такі відомі на весь світ заклади, як Гарвардський університет, Массачусетський технологічний інститут, Колумбійський університет (м. Нью Йорк). Крім значного наукового та освітнього збагачення, стажування дало змогу зануритись і в американську культуру. Це неймовірне відчуття, коли приходиш у Національну галерею мистецтв у Вашингтоні, споглядаєш виставлені полотна всесвітньо відомих митців і в деяких залах спостерігаєш за групами школярів, які сидять і зосереджено щось малюють. Вважаю, що це неоціненний досвід, який дав мені змогу розширити горизонти, оцінити власні можливості, втілити мрії.

Моя основна порада науковцям – брати активну участь у програмах. Пандемія завершиться, і, мені видається, після неї світ стане ще мобільнішим. Отож найголовніше – це мотивація, бажання вдосконалюватись. Крім того, інколи потрібна неабияка наполегливість. Перший раз, коли я подала заявку на програму, я не пройшла відбір. Зате наступного разу мені пощастило. І, звісно, потрібно зосереджуватись на тому, що подобається.

Чи вистачає у Вас часу на сім'ю?

Часу залишається насправді небагато, хоча постійно намагаюсь збалансувати роботу і піклування про близьких. Мабуть, не завжди виходить.

Ви любите природу?

Дуже люблю. І, мені здається, що з кожним роком все більше і більше. Раніше могла не помічати, які красиві квіти чи як зазеленіли дерева в парку. А тепер щиро цим захоплююсь. Дуже люблю Карпати, особливо коли на схилах гір буяють трави. Однак ідеальним поєднанням для мене є море і гори.

Чим Ви займаєтесь у вільний час?

Люблю готувати – коли є натхнення і час. Страшенно люблю читати, причому інтереси, як і жанри, дуже різноманітні. Ще обожаю прогулянки, щовечора намагаюсь вийти на прогулянку з собакою.

Які принципи Ви сповідуєте у своєму житті?

У будь-якій ситуації потрібно залишатись людиною.

Що б Ви порадили і побажали тим, хто тільки розпочинає свою науково-дослідницьку діяльність у галузі методики навчання іноземних мов?

Оберіть той напрям, ту тематику, яка вам справді близька і подобається. Будьте наполегливими, працьовитими, організованими – і ви неодмінно отримаєте той результат, якого прагнете.

Дякуємо Вам за розмову!

*Микола Борисович
Євтух*

ПЕДАГОГІКА: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

бесіда доктора педагогічних наук, професора кафедри англійської і німецької філології та перекладу, декана факультету перекладознавства Любові Яківни Зєні з дійсним членом (академіком) Національної академії педагогічних наук України (обраний 12.12.1999 р.), доктором педагогічних наук, професором, Заслуженим працівником народної освіти України, головним науковим співробітником Інституту педагогіки НАПН України, членом бюро Відділення вищої освіти НАПН України Миколою Борисовичем Євтухом.

Досьє

Микола Борисович Євтух – дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України (обраний 12.12.1999 р.), доктор педагогічних наук, професор, Заслужений працівник народної освіти України, головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, член бюро Відділення вищої освіти НАПН України.

М. Б. Євтух народився 26 червня 1938 року в с.м. Заріччя Заріччянського району Рівненської області. У 1962 році закінчив філологічний факультет Львівського державного університету імені І. Я. Франка, після чого розпочав свою діяльність учителем української мови та літератури у школах № 51 імені І. Франка та № 9 м. Львова.

У 1969 році вступив до аспірантури Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР, після закінчення якої обіймав посади старшого наукового співробітника НДІ педагогіки УРСР, вченого секретаря Ради з координації наукових досліджень у галузі психолого-педагогічних наук України. З 1978 року – старший викладач, доцент, професор, а упродовж 1989–1997 років – завідувач кафедри педагогіки і психології Київського державного педагогічного інституту іноземних мов (нині Київський національний лінгвістичний університет). З 1997 по 2018 рік – академік-секретар Відділення педагогіки і психології (нині Відділення вищої освіти) Національної академії педагогічних наук України.

Є фахівцем у галузі історії педагогіки, педагогіки вищої школи, порівняльної педагогіки. Досліджує проблеми філософії освіти, народної педагогіки, розвитку освіти і педагогіки зарубіжних країн. Автор понад 500 наукових і науково-методичних праць. З-поміж них: монографії «Розвиток освіти і педагогічної думки в Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)», «Просвітницька діяльність і педагогічні ідеї видатних українських вчених, письменників і громадських діячів (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)», «Просвітницька діяльність та педагогічні погляди О. В. Духновича», у співавторстві – «Гуманізація виховання в контексті розвитку польської педагогіки міжвоєнного періоду (1918-1939 рр.)», «Освітня діяльність української еміграції у Чехословаччині між двома світовими війнами (1921-1945 рр.)», «Технологія інноваційної педагогічної освіти»; підручники у співавторстві – «Педагогіка: теорія та історія» (перший в Україні підручник для вищих навчальних закладів посткомуністичного періоду), «Педагогіка і психологія вищої школи», «Соціальна педагогіка», «Психологія і педагогіка» (третє видання, одне – англійською мовою), «Математичне моделювання в психологічних та соціологічних дослідженнях» (друге видання), «Педагогічна психологія» (друге видання), «Культура взаємин», «Педагогічна система самопізнання і особистісно-професійного самовдосконалення»; навчальні посібники – «Технологія соціальної роботи в зарубіжних країнах», «Соціальна робота в зарубіжних країнах», «Правові основи української педагогіки: етика та соціальні норми», «Актуальні питання педагогіки», «Психологія та педагогіка креативного розвитку особистості» (який також англійською мовою видано у Польщі) тощо, а також низки статей у «Педагогічному словнику», «Енциклопедії освіти» й багатьох провідних наукових виданнях, зокрема міжнародних.

Академік М. Б. Євтух започаткував новий напрям у педагогічній науці – традиції виховання в зарубіжній народній педагогіці. Є автором першої в Україні навчально-контролюючої системи з курсу «Педагогіка», успішно апробована й використана в практиці ЗВО. Під його керівництвом сформовано потужну наукову школу, яку представляють підготовлені ним 48 докторів і 136 кандидатів наук. Очолював спеціалізовану вчену раду з захисту докторських дисертацій Інституту вищої освіти НАПН України, член спеціалізованої

вченої ради з захисту докторських дисертацій Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля та Чернігівського національного університету, член редакційної колегії журналів «Рідна школа», «Педагогіка і психологія», низки наукових і науково-методичних збірників. Очолював експертну раду з педагогіки, психології та фізичного виховання ВАК України. Член комісії Міністерства освіти і науки України з питань Державного реєстру наукових установ, яким надається державна підтримка.

Іноземний член Російської академії освіти, академік Міжнародної слов'янської академії освіти імені Я. А. Коменського, академік Міжнародної академії наук педагогічної освіти (Москва), заслужений професор Київського національного лінгвістичного університету, почесний доктор Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, почесний доктор Інституту вищої освіти НАПН України, Кримського гуманітарного університету (м. Ялта), Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Донбаського державного педагогічного університету, Міжнародного економіко-гуманітарного університету «РЕГІ», Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Лауреат премії Мінвузу України.

У 2000 році визнаний американським біографічним інститутом «Людиною року», обраний членом наукової ради експертів-консультантів цього інституту та занесений до «Міжнародної книги визначних лідерів», а також до книг «Україна наукова», «Національна академія педагогічних наук України» (2010 р.), «Літопис досягнень сучасної України: «Успішні професіонали України» (2011 р.), «Золота книга України: «Золотий фонд нації» (2012 р.), «Літопис освіти і науки України. Історія. Сьогодення. Перспективи» (2013 р.), «Імена України. Біографічний щорічник» (1997, 1999, 2001 рр.), «Хто є Хто в Україні» (2000, 2009 рр.), «Наукові школи України» (2017 р.), біографічних довідників НАПН України тощо.

Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України з врученням нагрудного знаку, Почесною грамотою НАПН України, Почесною грамотою Російської академії освіти, медалями «В пам'ять 1500-річчя Києва»,

«Ветеран праці», «А. С. Макаренко», «Ушинський К. Д.», «Григорій Сковорода», «Володимир Мономах», «Святий Іштван» (Угорщина), нагрудними знаками Міністерства освіти і науки України «Відмінник народної освіти України», «За наукові досягнення», «Петро Могила», а також орденами Української православної церкви – «Святого князя Володимира» III ступеня, «Нестора-Літописця» I-III ступенів, «Святителя Димитрія», «Різдва Христового», «Ярослава Мудрого», медаллю Української православної церкви «За жертвовність і любов до України» тощо. Відзначений подяками Київського міського голови, Рівненської обласної ради, Полтавської обласної ради та Почесною відзнакою Українського фонду культури «За подвижництво в культурі» (2017р.). За вагомий внесок у розбудову України, заслуги перед українським народом та благодійну діяльність нагороджений Знаком Ордена «Святий Князь Володимир» з присвоєнням йому титулу Старшина Ордена «Святий Князь Володимир» (2018 р.).

Читав курс лекцій «Педагогіка» у Гаванському педагогічному інституті іноземних мов (Куба) та в низці університетів Польщі, керував педагогічною практикою студентів Київського державного педагогічного інституту іноземних мов, яка проводилась у Дрезденській Вищій педагогічній школі.

Шановний Миколо Борисовичу, ми щиро вдячні Вам за можливість поспілкуватися з Вами на сторінках Вісника про тенденції розвитку педагогічної науки на різних етапах. Ваше життя – взірць служіння педагогічній науці. Чому Ви обрали педагогіку і, власне, історію педагогіки як напрям своєї професійної діяльності?

Стати вчителем я готувався свідомо. А оскільки педагогіка та історія педагогіки викладались у Львівському університеті імені Івана Франка, в якому я навчався, не захопитися педагогікою було просто неможливо. Історія педагогіки як напрям професійної діяльності визначилася в період моєї підготовки до наукової роботи, чому також сприяли наставництво й дружба з українськими корифеями історії педагогіки Микитою Миновичем Грищенком, Михайлом Семеновичем Грищенком, Василем Захаровичем Смалим та іншими. Вчені досліджували історію освіти і педагогічної думки в Україні, становлення і розвиток української школи, питання організації навчального процесу у спеціальних закладах середньої й закладах вищої освіти.

Як склалася Ваша професійна кар'єра?

Я покривив би душею, якби сказав, що вона склалася невдало. Вважаю, що моя кар'єра склалася успішно, хоча й нелегко. Не хотілося б перераховувати всі труднощі й перепитії, які були на моєму шляху. Й усе-таки я досяг того, до чого прагнув і готував себе. Найбільшим щастям у моїй професійній кар'єрі є те, що я маю безпосередню можливість поєднувати наукову діяльність з практикою (крім того, що я працював академіком-секретарем Відділення педагогіки і психології вищої школи НАПН України, багато років завідував кафедрою педагогіки і психології Київського національного лінгвістичного університету й читав лекції студентам та аспірантам, керував і дотепер керую дисертаційними дослідженнями докторантів й аспірантів).

Кого Ви вважаєте своїми вчителями?

Любимих і незабутніх професорів Львівського національного університету імені Івана Франка Леонілу Іванівну Міщенко, Юрія Федоровича Мушака, Федора Івановича Науменка, Василя Кириловича Савинця, Михайла Івановича Рудницького, а також свого наукового керівника Олександра Григоровича Дзеверіна, які навчили мене правди, розуму і проклали мені шлях у велике справжнє наукове життя.

Хто із учених-педагогів минулого й сучасності є для Вас авторитетом?

Мабуть, відповідь на це запитання є однією з найскладніших у діяльності вченого. Якщо, скажімо, Бертольд Брехт стверджував, що авторитет нищить просування будь-якої новітньої ідеї, то Ісаак Ньютон і Людвіг Фейєрбах запевняли у необхідності покласти саме на авторитети в досягненні науково значущих цілей. У своїх пошуках я покладаюся на основоположні ідеї класиків матеріалістичної діалектики й було б нещиро з мого боку сказати, що вчені новітньої хвилі не надихають мене на свіжі думки. І все ж таки найбільшим авторитетом у педагогіці для мене є професор Федір Іванович Науменко, який навчався в Московському інституті червоної професури разом з А. В. Луначарським і Н. К. Крупською. Це надзвичайно талановитий, прекрасний лектор, який бездоганно знав свій предмет, історію педагогіки (я був слухачем цього курсу), глибокий дослідник, Педагог від бога, великої душі Людина. Саме він і спрямував мене на дослідження проблем педагогіки.

Ви здобули освіту і сформувалися як педагог і вчений ще за радянських часів. Чого, на Вашу думку, бракувало радянській освіті?

У мене немає свіжих думок щодо заперечення все загальності й вседоступності освіти. Вона має йти на зустріч кожному, хто її прагне, хто відчуває в ній потребу.

Педагогічна наука за радянських часів була адаптована до ідеології та політики. А тепер уявіть собі, що ми маємо здійснювати свою професійну діяльність в умовах держави, де «від кожного вимагається – за здібностями, спроможностями, і кожному надається, відповідно до його потреб». Це комунізм. А мені, вчителю, доручено на власний розсуд діагностувати означені потреби у знаннях кожного учня і задовольняти їх. Тому мені, як тисячам і мільйонам випускників радянських закладів вищої освіти, бракувало відчуття реальності. Нас готували до роботи у вигаданому світі.

Миколо Борисовичу, що, на Ваш погляд, необхідно здійснити заради швидкого просування України на шляху модернізації національної вищої освіти, її інтеграції до європейського й світового освітнього простору?

Передусім, відкинути політичні й інші амбіції та надати всебічну підтримку Міністерству освіти і науки України в його намаганнях й ініціативах розв'язати найболючіші й першочергові проблеми якості та конкурентоздатності вищої освіти.

Відмовившись від конфронтації в галузі освіти, ми зможемо виховати сучасні покоління, які визначать для цивілізації нові напрями розвитку, творчості, свободи.

Сучасний період розвитку вітчизняної освіти характеризується широким реформуванням вищої школи. Якими, на Вашу думку, є основні проблеми, що підлягають розв'язанню з метою створення нового освітнього простору вищої школи?

З огляду на те, що сучасні умови існування суспільства, зокрема глибока трансформація суспільно-політичних й економічних відносин, радикальні зміни пріоритетів нашої економіки, несформованість ринку праці, висувають жорсткі вимоги до системи освіти в Україні, реформування вищої освіти повинно передбачити не тільки розроблення й утілення нової моделі педагогічного процесу, а й принципову зміну цілей і завдань освіти. З метою підготовки людини до життя та праці в світі, який надзвичайно швидко змінюється,

створення умов для всебічного розвитку високоосвіченої професійно спрямованої, інтелігентної особистості, спроможної знайти своє місце в складних життєвих реаліях, передусім, необхідно докорінно переглянути філософсько-ціннісні витoki освіти, здійснити її структурно-організаційну перебудову. В загальних положеннях світоглядного, методологічного й ціннісного характеру, що становитимуть підґрунтя реформування вищої освіти і складатимуть нову парадигму її розвитку, гуманізація вищої освіти формулюється як одна з основних проблем, які підлягають розв'язанню. Нагальною є також проблема гуманітаризації освіти в сучасному інформаційному суспільстві. В змістовій і формальній відповідності з процесами гуманізації і гуманітаризації освіти знаходиться проблема переходу до евристично-пошукової моделі освітнього процесу, яка виводить його на новий рівень і дає широкий простір для використання сучасних інформаційних засобів.

Першочергового значення набуває також проблема культурологічного контексту реформування освіти, розв'язання якої передбачає розвиток національної вищої школи на основі національних культурних традицій, проведення у вищій школі активної мовної політики. Важливою проблемою є створення освіти, яка б адекватно відображала у своєму змісті сутність глобальних проблем сучасності. Так звана глобальна освіта передбачає виховання уваги до подій глобального характеру, розуміння їх причин, усвідомлення ступеня своєї особистої участі у розв'язанні глобальних і локальних проблем.

Безумовно актуальною є проблема формування потреби в освіті, здатності навчатися впродовж всього життя. Разом з цим сьогодні гостро постає проблема підготовки особистісно орієнтованого підручника як для вищої, так і для середньої загальноосвітньої школи, які були б новими не тільки за датою видання, а й за своєю структурою, типом, апаратом орієнтування, побудованого на засадах діалогу, вибору.

Успішне вирішення завдань реформування вищої освіти в Україні залежить від вчителя (викладача), професійна підготовка якого відповідно до викликів сучасності є однією з найважливіших проблем.

Вітчизняна освіта була приєднана до європейського простору вищої освіти (травень 2005 року), зокрема, за рахунок розвитку відповідно до спільно погоджених принципів, упровадження системи

кредитів за типом ECTS, взаємного визнання ступенів і термінів навчання. Як Ви вважаєте, наскільки домовленості Болонського процесу сприяли розв'язанню проблем працевлаштування випускників закладів вищої освіти, забезпечення їх гнучкої адаптації до умов ринку праці та підвищення їх академічної мобільності?

15-річний досвід реформування вищої освіти як процес зближення і гармонізації вітчизняної системи освіти з освітніми системами країн Європи в рамках Болонської угоди з метою створення єдиного європейського простору вищої освіти та єдиного ринку праці вищої кваліфікації, забезпечення мобільності викладачів і студентів за рахунок стандартизації ступенів вищої освіти та, відповідно, дипломів, дозволяє констатувати наявні досягнення і визначити нерозв'язані проблеми.

До результатів можемо зарахувати впровадження двоступеневої освіти (бакалавр, магістр), магістр з півторарічним (освітньо-професійна програма) і дворічним (освітньо-наукова програма) навчанням; введення Додатків до дипломів європейського зразка (Diploma Supplement), що дозволяє порівнювати дипломи, перезараховувати результати складання заліків й іспитів тощо. Виданий українською і англійською мовами, Додаток до диплома містить інформацію про здобуту кваліфікацію із зазначенням її рівня за національною рамкою кваліфікацій; про зміст і результати навчання у вигляді компетентностей, які були сформовані у студентів; детальні відомості про освітні компоненти й індивідуальні досягнення студента за кожним з них, кредити Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи, оцінки, рейтинги, бали; про національну систему вищої освіти, зокрема її структуру. Зміст і структура Додатку європейського зразка висвітлюють не тільки кваліфікаційну характеристику випускника, а й характер реалізованої освітньої програми навчання, що уможливило її порівняння з освітніми програмами інших держав.

З огляду на те, що навчальні плани містять кредити ЄКТС як виражений в цифрах обсяг виконаної студентом роботи, як аудиторної, так і самостійної, в межах певної навчальної дисципліни (60 кредитів ЄКТС для зарахування академічного року, зазвичай, 30 кредитів на семестр), реальним стає продовження освіти в магістратурі одного з європейських університетів або проходження стажування за

програмою міжвузівського обміну. До результатів відносимо також оптимізацію закладів вищої освіти та їхню автономію щодо визначення змісту освіти, запровадження уніфікованої системи оцінювання по 100-бальній шкалі (European Credit Transfer System), активізацію участі студентів в організації освітнього процесу. Водночас перспективними залишаються такі напрями роботи як посилення зв'язку освіти й науки, підвищення якості освіти, збільшення вибіркових дисциплін. Свого вирішення також чекають проблеми працевлаштування випускників закладів вищої освіти, забезпечення їх гнучкої адаптації до умов ринку праці і підвищення їх академічної мобільності.

Сьогодні в освіті впроваджується ключова реформа Міністерства освіти і науки України, результатом якої має стати Нова українська школа. Яких змін, на Вашу думку, зазнає сучасна підготовка майбутнього вчителя відповідно до Концепції Нової української школи?

Освітнє середовище Нової української школи, яке ґрунтується на принципі дитиноцентризму й орієнтоване на потреби учня в оновленні змісту освіти, здатне формувати в учнів компетентності, необхідні для успішної самореалізації в суспільстві. Основним способом взаємодії учасників освітнього процесу (вчителя, учня і батьків) є партнерство і співпраця. Проведення педагогічної діяльності на основі принципів педагогіки партнерства вимагає від учителя зміни методологічних засад, професійної активності й мобільності, здатності до сприйняття інноваційного досвіду, підвищення рівня його професійної компетентності, загальної культури, педагогічної майстерності й самовдосконалення. Сьогоднішня школа, яка повинна не тільки озброювати учнів знаннями, а й формувати вміння застосовувати їх у житті, чекає на вчителя нової формації, що опанував надбання загальної і професійної культури, з послідовним педагогічним мисленням, вільним від стереотипів минулого і політико-ідеологічного тиску. Це мають бути висококваліфіковані вчителі з високим рівнем володіння теорією й практикою проектування, практичного втілення особистісного підходу до розвитку здібностей учнів, здатні створювати навчально-предметне середовище, яке забезпечує психолого-педагогічний комфорт і сприяє вияву творчості школярів.

У цьому контексті надзвичайно актуальним є оновлення системи професійної підготовки й самовдосконалення вчителя з опертям

на демократизацію, гуманізацію й гуманітаризацію цієї системи, на культуру, багаті традиції вітчизняної і зарубіжної педагогічної науки, на професійну майстерність, особистісну орієнтацію й самовизначення майбутніх педагогів. Гуманізм учителя, як відомо, є еквівалентом педагогічної майстерності, розвитку якої має сприяти вища педагогічна освіта. Професійна підготовка майбутніх учителів має будуватися на засадах гуманізму як стрижневої лінії змісту виховання. Тут мають бути задіяними всі форми впливу викладачів на студентів: власний приклад інтелігентності у стосунках, оперування даними про гуманістичну діяльність не лише у вітчизняному, а й в світовому суспільстві. Основу гуманізації професійного навчання студентів складає особистісно-орієнтований підхід; майбутній учитель в освітньому процесі університету виступає як суб'єкт діяльності, суб'єкт розвитку. Особистісно-діяльнісний підхід потребує визначення найвагоміших професійних умінь учителя: діагностувати рівень розвитку особистості й аналізувати виховну ситуацію; ставити педагогічне завдання й проектувати його рішення; здійснювати педагогічну взаємодію, коректувати її в процесі вирішення цього завдання. У відповідності з цими вміннями моделюється учіння студентів. У поліпшенні підготовки майбутніх учителів велику роль відіграє педагогічна практика студентів, яка, на жаль, сьогодні залишається слабкою ланкою в освітньому процесі. Весь освітній процес і педагогічна практика в закладі вищої освіти повинні бути зорієнтовані на формування вчителя-дослідника.

Миколо Борисовичу, яких особливостей набуває на сучасному етапі педагогічна практика як найважливіша складова професійної підготовки майбутніх учителів?

Педагогічна практика є найефективнішою формою підготовки вчителя до професійної діяльності, провідною ланкою в системі озброєння майбутнього вчителя професійною компетентністю, під час якої студент глибоко й повно осмислює вікові й індивідуально-психологічні особливості учнів і формує власні особистісні якості, характер, волю, цілеспрямованість, організаторські здібності, витримку, такт, уміння будувати взаємостосунки зі школярами й батьками. Мета й зміст педагогічної практики спрямовані на формування у студентів умінь оцінювати реальний стан освіченості учнів, їхню здатність до навчання, стан вихованості й схильності до виховання; застосовувати

індивідуальний і диференційований підходи; вивчати перспективу їх індивідуального подальшого просування, проникнення у внутрішній світ особистості вихованців, уміння планувати роботу з урахуванням індивідуальних завдань розвитку учнів.

Опанування студентами цими вміннями, необхідність оволодіння змістом педагогіки партнерства й особистісно орієнтованими технологіями організації освітнього процесу можливі за умови спеціально розробленої програми підготовки майбутнього вчителя до дослідницької діяльності. Змістом зазначеної програми має бути передбачено оволодіння студентами найважливішими прийомами й методами педагогічного дослідження, які, зокрема дозволяють вивчати й аналізувати шкільну документацію, проводити спостереження, анкетування, опитування, інтерв'ювання, давати експертну оцінку педагогічним явищам, вивчати, узагальнювати, описувати передовий педагогічний досвід, організовувати й проводити дослідницьку роботу, використовувати різноманітні методики. Особлива увага має бути приділена загальному розвитку школярів, зокрема їхньої інтелектуальної, вольової, емоційної, мотиваційної сфер тощо.

Освітній простір, як відомо, детермінується сукупністю соціальних, політичних, економічних і культурних факторів. Динамічні умови існування сучасного контексту освітньої діяльності вимагають від учителя (викладача) здатності діяти творчо і ставлять його перед необхідністю пошуку і застосування інноваційних технологій. В таких умовах актуалізується проблема готовності учителів до інноваційної педагогічної діяльності.

Інноваційна педагогічна діяльність заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду; цілеспрямована педагогічна діяльність орієнтована на зміну й розвиток освітнього процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої освітньої практики. Головними особливостями інноваційної педагогічної діяльності є особистісно-орієнтований підхід, співробітництво педагогів і учнів, емпатійне розуміння вихованців, педагогічний гуманізм; творчість, дослідно-пошукова діяльність, експериментальний характер її впровадження; стійка мотивація на пошук нового в організації освітнього процесу.

Змістом інноваційної педагогічної діяльності передбачено заохочення і спонукання активності учнів в освітньому процесі;

індивідуальний підхід, при якому навчальні матеріали змінюються залежно від потреб, інтересів і рівня підготовки учнів; навчання у невеликих групах, що уможлиблює більшу увагу специфічним потребам кожного; релевантність повсякденного життя, де відправним пунктом для навчання слугують інтереси й життєвий досвід учнів, взаємозв'язок навчального матеріалу з реальним світом; гуманність, що забезпечується відчуттям підтримки, винагороди, поваги та прийняття; застосування принципів соціальної психології, зокрема групової динаміки при груповому вирішенні завдань у різних видах діяльності, які сприяють покращенню паттернів взаємного схвалення і прийняття. Професійна підготовка майбутнього вчителя до інноваційної педагогічної діяльності вимагає кардинального оновлення й розширення складу його компетентностей і розвитку його творчого потенціалу.

Миколо Борисовичу, якими є Ваші найближчі наукові плани?

Вони великі. По-перше, видати доповнені й перероблені підручники для вищої школи «Педагогіка: теорія та історія», «Педагогіка вищої школи» та підготувати до видання «Антологію зарубіжної народної педагогіки» (у 10-ти томах). По-друге, довести тих докторантів й аспірантів, дослідженнями яких я нині керую, до завершення і захисту ними дисертацій.

Вашу науково-педагогічну діяльність високо відзначив Американський біографічний інститут. Як це сталося? Які критерії цього визнання?

І не тільки Американський біографічний інститут. Міжнародна асоціація видатних лідерів (США) за вагомих внесок у розвиток суспільства (як зазначено у дипломі) визнала мене Людиною 2000 року, а Американський біографічний інститут назвав мене (із врученням свідоцтва) видатною людиною й одноставно обрав членом наукової ради експертів-консультантів цього інституту і заніс моє ім'я у 2000 році до почесної книги визначних міжнародних лідерів. Щодо критеріїв цього визнання, то, на мою думку, це передусім моя науково-педагогічна й громадська діяльність. А зрештою, їм видніше.

Крім державних нагород у Вас є досить вагомі церковні нагороди. Скажіть, будь-ласка, який напрям Вашої діяльності був так високо оцінений Церквою і відзначений нагородами?

За організацію і проведення міжнародних духовно-світських читань, «круглих столів» з актуальних проблем виховання дітей і молоді, за допомогу у відкритті недільних шкіл, дитячих притулків при церквах, за сприяння у створенні першого в Україні Православного педагогічного товариства (Голова наукової ради товариства), створення програми біблійної історії та християнської етики, яку схвалено Міністерством освіти і науки України, видання «Православного педагогічного вісника» Церква нагородила мене Орденом святого князя Володимира III ступеня (1997 рік) та Орденом Нестора Літописця I-III ступенів. Як зазначено у церковних грамотах до орденів – за церковні заслуги.

Миколо Борисовичу, чи потрібні, на Вашу думку, якісь особливі вимоги до дослідників у галузі педагогіки?

На моє глибоке переконання, ідеальною є ситуація, коли такий науковець, окрім фундаментальної підготовки у галузі педагогіки і психології, історії та філософії освіти, глибоко знає свій предмет і викладає його на високому професійному рівні, і саме його він досліджує, оскільки важко уявити справжнього дослідника, що не має досвіду у сфері, якою він займається.

Що Ви можете порадити молодим науковцям?

Прагнення до знань і наполегливої праці.

Миколо Борисовичу! Я впевнена, що в Україні немає педагога, який би не знав Вашого імені. З Вашого дозволу я б хотіла поставити Вам кілька запитань, які розкривають Вас нашим читачам як особистість.

Так, Ви відомі педагогічній спільноті як людина, яка веде надзвичайно активну наукову, педагогічну і громадську діяльність. Чи вистачає у Вас часу на сім'ю?

Звичайно ж, що ні. Бо інакше я покривив би душею, якби сказав, що вистачає. Своїми успіхами я завдячую саме сім'ї. Але сповна скупити свою провину перед сім'єю за обкрадений мною час не можу.

До чого Ви прагнете понад усе?

До життєвої рівноваги.

Яким є Ваше ставлення до перешкод на життєвому шляху?

Будь-яка відчутна перешкода виявляє приховану досі проблему. Розв'язання цих проблем – єдиний шлях удосконалення нашого способу життя.

Ви любите природу?

А хто ж із поліщуків її не любить? Я ж народився і виріс на Поліссі. Природа – це невіддільна частина мого життя і я її люблю так само, як і хороших людей. Намагаюся всіляко оберігати її. Люблю ліс, луки, річку, поле, сад. За все своє життя я посадив більше 800 дерев.

Що становить Ваше хобі?

Надзвичайно люблю збирати гриби та ловити рибу.

Про Ваше захоплення долати пішки великі відстані ходять легенди. Це теж хобі?

Це більш ніж хобі.

Яким є Ваше найзаповітніше бажання?

Я українець і хотів би бачити свою державу справді вільною, могутньою і квітучою, а людей – щасливими.

Які принципи Ви сповідуєте у своєму житті?

Порядність, чесність, доброзичливість, відвертість, допомогу тому, хто її потребує.

Миколо Борисовичу, Ви людина з таким великим життєвим і практичним досвідом, що Ви можете побажати нашим випускникам, молодим учителям, викладачам?

Добре знати предмет, дуже ґрунтовно готуватися до кожного заняття, любити і поважати того, кого навчаєш, щиро радіти успіхам своїх учнів, сприяти їх особистісному і професійному зростанню, дарувати радість наукового і звичайного «життєвого спілкування», вчити бачити красу і потворність.

Миколо Борисовичу, чим найбільше Ви як учений пишаєтесь у своєму житті?

Звичайно ж своїми учнями, створеною мною найпотужнішою в Україні науковою школою. Мною підготовлено 48 докторів і 136 кандидатів наук. Всі вони різні, але всі вони мої рідні наукові діти.

Я постійно спостерігаю за їх професійним зростанням, радію їхнім успіхам. І серед них одні з найкращих моїх учнів – Любов Яківна Зеня, доктор педагогічних наук, професор кафедри англійської і німецької філології та перекладу, декан факультету перекладознавства; Ольга Василівна Матвієнко, член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи; Анатолій Петрович Максименко, доктор педагогічних наук, професор, декан

факультету романської філології і перекладу; Тетяна Дмитрівна Тхоржевська, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології і фізичного виховання, Шутова Марія Олександрівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови і перекладу факультету сходознавства мого рідного Київського національного лінгвістичного університету, якому я присвятив багато років свого життя, в якому сформувався як справжній викладач і як вчений, де я здобув науковий ступінь доктора педагогічних наук, звання професора і почесне звання Заслуженого працівника народної освіти України, члена-кореспондента, а згодом і найвище звання дійсного члена (академіка) Національної Академії Педагогічних Наук України.

*Олена Ігорівна
Локшина*

КОМПАРАТИВІСТИКА В ОСВІТІ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

бесіда доктора педагогічних наук, декана факультету перекладознавства Любові Яківни Зені з доктором педагогічних наук, професором, членом-кореспондентом Національної академії педагогічних наук України, завідувачем відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук Оленою Ігорівною Локшиною.

Досьє

Локшина Олена Ігорівна – завідувачка відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук (2011), професор (2015), член-кореспондент НАПН України (2019). Професійне життя пов'язано з Інститутом педагогіки НАПН України. Працювала учителем іноземних мов в школі. Викладала і продовжує викладати курс «Компаративістика в освіті» у закладах вищої освіти України.

Стажувалася у навчально-дослідницьких інституціях країн ЄС; стипендіат програм Державного департаменту США; національний експерт проектів Програми розвитку ООН в Україні та Європейського фонду освіти.

Коло наукових інтересів: автор, співавтор і головний редактор близько 300 наукових праць з широкого кола проблем компаративістики в освіті.

Значний внесок О.І. Локшиною робиться у практичне забезпечення реформування національної освіти – підготовлені нею особисто та під її керівництвом матеріали спрямовуються в Комітет з питань науки і освіти Верховної Ради України, МОН України, Інститут модернізації змісту освіти МОН України; інтегровано до Концепції профільного навчання у старшій школі (2013 р.), Концепції середньої загальноосвітньої школи (2016 р.), Національних доповідей «Про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2011 р., 2016 р.), Аналітичної доповіді «Про зміст загальної середньої освіти» (2015 р.), до Закону

України «Про освіту» (2017 р.), до інших документів, які окреслюють стратегію розвитку шкільної освіти в Україні.

За плідну науково-педагогічну діяльність О.І. Локшина нагороджена нагрудним знаком «Відмінник освіти України» (2009 р.), Почесною грамотою АПН України (2009 р.), медаллю «Ушинський К.Д.» (2014 р.), медаллю «Народна шана українським науковцям 1918-2018» (відзнака Міжнародної Академії рейтингових технологій та соціології «Золота Фортуна») в рамках святкування 100-річчя НАН України (2018 р.), медаллю «Академік М. Д. Ярмаченко» (2019 р.) та медаллю «Григорій Сковорода» (2019 р.). У 2020 р. отримала державну нагороду України – почесне звання України «Заслужений діяч науки і техніки України».

Отримання нею відповідної освіти (закінчила Київський національний лінгвістичний університет, аспірантуру і докторантуру в Інституті педагогіки НАПН України під керівництвом наукового консультанта, провідного вченого, академіка НАПН України О. Я. Савченко), творче зростання в колективі відділу порівняльної педагогіки, удосконалення професійних компетентностей в процесі зарубіжних стажувань (Нідерланди, Франція, США) сприяли її формуванню як відомого в Україні фахівця у галузі освітньої компаративістики.

Науковий доробок О. І. Локшиної є численним, багатоаспектним і таким, що відповідає нагальним потребам української освіти. Предметом дослідження О. І. Локшиної стають, передусім, інновації в освіті зарубіжжя – компетентнісний підхід, моніторинг якості освіти, міжнародні порівняльні дослідження, європейські гуманістичні орієнтири тощо. Їх критичне осмислення в процесі реформування національної освіти сприяє підвищенню її якості. Статті у зарубіжних виданнях забезпечують поширення здобутків національної освіти в процесі реформування.

Численні праці О. І. Локшиної орієнтовано на розкриття глобальних та регіональних тенденцій розвитку освіти на сучасному етапі, що працює на інтенсифікацію синхронізації освіти в Україні з кращими європейськими і глобальними стандартами. У цьому контексті не менш важливими є праці аналітичного характеру для розробників освітньої політики – рекомендації з освітньої політики, стратегії, концепції, Білі книги, звіти міжнародних організацій, співавтором яких є Олена Ігорівна.

Цінним напрямом наукової діяльності О. І. Локшиної є розвиток методології порівняльно-педагогічних досліджень, популяризація іміджу відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України, як і інших аналогічних підрозділів в рамках НАПН України. Це сприяє просуванню місії педагогічної компаративістики, її потенціалу, відпрацювання методологічних орієнтирів проведення компаративних досліджень.

О. І. Локшина також є автором/співавтором довідкових і навчальних видань, що уможливорює адаптацію сучасних наукових ідей міжнародної спільноти і термінології в науковому просторі України.

О. І. Локшина є організатором міжнародної конференції «Педагогічна компаративістика», яка проводиться щорічно, починаючи з 2009 р. За десять років учасниками конференції стали представники з усіх областей України. Міжнародними партнерами конференції у різні роки були Інститут освітніх наук (Румунія), Науково-методична установа «Національний інститут освіти» Міністерства освіти Республіки Білорусь, Автономний університет Сакатекаса (Мексика), Північно-західний університет Південно-Африканської Республіки, а також проект Erasmus Mundus «Україна – ЄС: крос-культурні порівняння в освітніх дослідженнях», який імплемтує Інститут педагогіки. В рамках конференції «Педагогічна компаративістика» видаються збірники матеріалів.

О. І. Локшина є членом редколегій наукових журналів «Український педагогічний журнал», “Education: Modern Discourses”, «Порівняльно-педагогічні студії».

Шановна Олено Ігорівно, дозвольте запросити Вас до розмови про сучасний стан компаративістики в освіті в Україні. Буду рада обговорити нагальні проблеми і перспективи цієї науки в умовах глобалізації і зазначити Ваш внесок у її становлення в Україні.

Як Ви оцінюєте шлях, який пройшли після завершення навчання на факультеті англійської мови в Київському державному педагогічному інституті іноземних мов (тепер Київський національний лінгвістичний університет)?

Насамперед хочу подякувати долі за можливість навчатися в Київському державному педагогічному інституті іноземних

мов, який сформував мене як особистість, що відкрита світу, розуміє його багатокультурність, поважає національні традиції, насолоджується красою іноземних мов. Дуже рада, що обрала для вивчення саме англійську мову, яка сьогодні в умовах глобалізації стала мовою світового спілкування. Саме володіння англійською мовою дозволило мені стати компаративістом. Принагідно Вдячна моїм викладачам за той рівень володіння англійською мовою, який забезпечує вільне спілкування з науковцями по всьому світу та можливість проведення досліджень.

Не менш важливим для мене стала традиційна педагогічна орієнтованість Київського національного лінгвістичного університету. За роки мого навчання значна увага приділялася не лише навчанню англійської мови, а й методиці її викладання та педагогіці. Ця база забезпечила мені можливість розпочати наукову діяльність в Інституті педагогіки НАПН України, стати фахівцем у галузі педагогіки.

Ретроспективний погляд на становлення сучасних освітніх концепцій свідчить про те, що різні країни здавна вдавалися до використання досвіду інших народів у справі вдосконалення виховання і навчання молоді. Попри те, що з часом інтерес до успішного зарубіжного освітнього досвіду зростає, ми все ж таки можемо констатувати, що така спеціальна галузь знань як «порівняльна педагогіка» виникла не так давно?

Хочу сказати, що компаративістика в освіті, або як більш традиційно її називають «порівняльна педагогіка», є молодого наукою, вона активно розвивається як в нашій країні, так і у світовому науковому просторі.

Компаративістика (від лат. comparāre – порівнювати) – термін, який позначає порівняльне дослідження у різних галузях соціальних наук – порівняльне мовознавство, порівняльна економіка, порівняльна педагогіка, порівняльна політологія, порівняльна філософія, порівняльне правознавство тощо. Предметом компаративістики є закономірності / тенденції розвитку (політичних, правових, освітніх, культурних) систем (феноменів / процесів всередині цих систем) для порівняння, побудови нового знання і прогнозу.

В освіті компаративістика досліджує стан, закономірності і тенденції розвитку освітньої теорії і практики в країнах зарубіжжя, регіонах та у світі у горизонтальному вимірі з врахуванням

соціально-економічного контексту та історичних витоків. Метою компаративістики в освіті є окреслення перспектив використання позитивного зарубіжного досвіду для вдосконалення національної освіти, її інтеграції у міжнародний освітній простір.

Батьком» освітньої компаративістики – дослідником, який вперше використав термін «l'education compare», – визнано М. А. Жюльєна Паризького, який у праці «Нариси та попередні нотатки до дослідження з порівняльної педагогіки» (1817 р.) вперше у науковому просторі визначив місію, функції та методи компаративних досліджень в освіті. Метою освітньої компаративістики він визначив порівняльне вивчення педагогічного досвіду в різних країнах для створення найбільш раціональної системи освіти і виховання в масштабах Європи і всього світу, одиницею аналізу – систему освіти.

Серед численних зарубіжних педагогічних течій та концепцій різних часів, які висвітлює історія педагогіки, результати яких саме досліджень становили теоретичні засади вітчизняної компаративістики в освіті?

Методологічні орієнтири компаративістики в освіті на сучасному етапі є результатом ґрунтовної роботи багатьох учених. Зокрема, М. Седлер (1900) запропонував два ключових положення: перше – освіта нерозривно пов'язана з суспільством (державною системою, економікою, сім'єю, церквою), тому компаративний аналіз освітніх феноменів має проводитися на тлі соціальних факторів; друге – практична користь від порівняльних досліджень систем освіти полягає у тому, що ми починаємо краще розуміти власну систему освіти.

На важливості врахування соціального контексту наголошували представники гуманістичної / ідеалістичної парадигми компаративних досліджень – А. Кендел, Н. Ганс, Ф. Шнайдер (30–50-ті рр. ХХ ст.). Р. Уліч і У. Брікман наполягали на обов'язковому дослідженні історії країни, система освіти якої є предметом розгляду. Наприкінці 1950-х рр. Г. Ноа, М. Екштайн, А. Казаміас запропонували науковий метод з його прогностичною функцією, точними дослідницькими технологіями, ретельною емпіричною перевіркою гіпотези. Дж. Бірідей виступив з теорією індуктивної порівняльної методології, за якою дослідження пропонувалося проводити за алгоритмом від конкретного до загального. Із середини 70-х років ХХ ст. вплив на еволюцію методології освітньої компаративістики почав здійснювати

структурний функціоналізм, що розглядався дослідниками як інструмент модернізації не лише освіти, а і всього суспільства (А. Казаміас, К. Шварц).

Які загальноосвітні тенденції в розвитку сучасного суспільства й оновленні освіти впливають на компаративістику?

Глобалізація змінює контекст розвитку освіти, що безпосередньо впливає на концептуальні засади та освітню політику. Фактично йдеться про багатовимірність її функціонування під впливом багатовимірних чинників, що обумовлює необхідність осмислення традиційних поглядів на проведення компаративного дослідження.

Важливим є відхід від розгляду національної системи освіти у статичному форматі, який завжди охоплював лише формальну освіту. В умовах розбудови країнами «освіти впродовж життя» національна освіта сьогодні включає також неформальну та інформальну освіту, в рамках яких відбувається підготовка та перепідготовка високопрофесійних фахівців для економіки знань, а розроблення і затвердження інструментів для підтвердження результатів неформального професійного навчання стає складовою державних політик і міжнародних стратегій.

До традиційної базової одиниці компаративного аналізу «національна система освіти» (національний рівень), що була запропонована М.А. Жюльеном Паризьким, додаються регіональний та глобальний рівні. Регіональні утворення стають активними агентами формування регіональної освітньої політики.

Необхідним є розгляд горизонтальних і вертикальних проекцій. Очевидно, що горизонтальні зв'язки між феноменами всередині національної системи освіти стають все більш активними (наприклад, у секторі вищої освіти – зв'язки між університетами, гармонізація в рамках Болонського процесу). Не менш важливою є вертикальна проекція, яка умовно виглядає як «наднаціональні організації – національна освіта».

А як розвивалася освітня компаративістика в Україні? Якими є її витoki?

В Україні біля витоків системних компаративних досліджень в освіті стояла лабораторія науково-педагогічної інформації, що була створена у 1971 р. при тогочасному Інституті педагогіки. Лабораторію очолив кандидат педагогічних наук Б. Ф. Мельниченко, співробітниками

стали кандидат педагогічних наук (пізніше – доктор педагогічних наук) Н. В. Абашкіна і кандидат педагогічних наук Г. С. Єгоров. Поступово до лабораторії приєдналися кандидати педагогічних наук Л. В. Булай, Г. В. Степенко, І. Г. Тараненко, Т. І. Тодоров. То була потужна команда професіоналів, яка ефективно реалізовувала місію лабораторії – інформування вітчизняної педагогічної громадськості про розвиток освіти в зарубіжжі, звичайно з позиції критики досягнень капіталістичного світу. Важливим стало напрацювання співробітниками лабораторії ефективних технологій для проведення компаративних досліджень з проблем освіти, які потім стали використовуватися усією спільнотою компаративістів в Україні.

Поступово, починаючи з часів перебування, критика була замінена об'єктивним аналізом, що уможливило адекватно оцінювати освітні досягнення та інновації зарубіжних країн. Це був час мого приєднання до лабораторії в якості аспірантки у 1987 р. Наукове керівництво Б. Ф. Мельниченком та поради інших моїх колег з лабораторії, передусім Н. В. Абашкіної, сприяли формуванню мене як науковця, оволодінню інструментами здійснення компаративного аналізу, якими сьогодні я з радістю ділюся з молодими науковцями.

Можу сказати, що була піонером з дослідження проблеми дошкільного виховання у Великій Британії на той час. В умовах практичної відсутності автентичних джерел в бібліотеках Києва, доводилося їздити у відрядження до Москви, замовляти матеріали через знайомих у зарубіжжі. Водночас, інноваційні напрацювання в ході підготовки кандидатської дисертації, яку я захистила в 1992 р. з проблеми дошкільного виховання у зарубіжжі, трохи пізніше надали мені змогу ознайомлювати освітян в Україні з ідеями всесвітньо відомих педагогів у галузі дошкільного виховання М. Монтесорі, Р. Штайнера, П. Кергомар та інших.

Початок моєї роботи в лабораторії в якості наукового співробітника співпав зі становленням національної компаративістики в Україні. У 1991 р. лабораторію науково-педагогічної інформації було перейменовано в лабораторію порівняльної педагогіки, яку очолила І. Г. Тараненко. Це було викликано запитом нової України у вивченні зарубіжних систем освіти з позиції перспективності в умовах розбудови національної освіти. Нова місія лабораторії потребувала нових методологічних підходів до дослідження освітніх явищ зарубіжжя. У

1990-х р.р. були розроблені дві концепції з методології порівняльної педагогіки, які базуються на методичних орієнтирах провідних компаративістів світу, авторства науковців лабораторії порівняльної педагогіки І. Тараненко, Г. Степенко та М. Красовицького. І хоча концепції були опубліковані лише у 2015 р. за моєї ініціативи¹, їх презентація в той період сприяла започаткуванню цілісної системи поглядів на проведення порівняльних досліджень в Україні.

Оцінюючи поступ національної компаративістики в Україні за часи незалежності, потрібно відмітити, його динамічність. Фактично за тридцять років національна компаративістика здолала шлях, який світова компаративістика проходила протягом століть. Динамічний розвиток освітньої компаративістики пояснюють затребуваністю української освіти в перспективних ідеях систем освіти зарубіжних країн та, що особливо актуально – в алгоритмах синхронізації національної освіти з глобальними та європейськими освітніми стандартами, інтеграції до світових освітніх просторів.

В сучасній науковій літературі, зокрема у Ваших публікаціях, є вживаним таке поняття як професіоналізація порівняльної педагогіки. Що саме становить зміст цього поняття?

Свого часу відомий дослідник-компаративіст Е. Епштайн² запропонував термін «професіоналізація» для позначення перетворення педагогічної компаративістики на науку. Серед основних характеристик цього процесу учений назвав розвиток інфраструктури – створення дослідницьких центрів/установ, що має місце в Україні. Лише в рамках НАПН України функціонують чотири таких відділи. Це – відділ порівняльної педагогіки в Інституті педагогіки НАПН України, відділ зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, лабораторія

---

¹ Порівняльна педагогіка: методологічні орієнтири українських компаративістів : хрестоматія. Т. 1 / НАПН України, Ін-т педагогіки НАПН України ; [упоряд. О. І. Локшина]. – Київ : [Пед. думка], 2015. – 176 с.

² Epstein E. H. Crucial Benchmarks in the Professionalization of Comparative Education / Erwin H. Epstein // Comparative Education at Universities World Wide. Third Expanded Edition. Edited by Charl Wolhuter, Nikolay Popov, Maria Manzon, Bruno Leutwyler, Klara Skubic Ermenc. With the introductory chapter by Erwin H. Epstein. – Sofia, Bulgaria : BCES, 2013. – P. 11–26.

зарубіжних систем професійної освіти і навчання НАПН України, відділ компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Осередки освітньої компаративістики створено також і в закладах вищої освіти, зокрема – лабораторію педагогічної компаративістики при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, центр порівняльної професійної педагогіки при Хмельницькому національному університеті тощо.

Невід'ємною складовою професіоналізації названо викладання курсів в університетах, що також присутнє в Україні, хоча останніми роками не дуже активно. Курс «Порівняльна педагогіка» («Педагогічна компаративістика») є складовою підготовки магістрів та докторів філософії практично в усіх педагогічних університетах. Відповідно, видаються підручники, серед яких слід назвати, навчальний посібник «Порівняльна педагогіка» (2005) А. Сбруєвої, навчальний посібник «Порівняльна педагогіка» (2015) М. Чепіль та ін. Значною є кількість захищених дисертацій з освітньої компаративістики.

В Україні видаються два професійні журнали «Порівняльно-педагогічні студії», заступником головного редактора якого я є, та «Порівняльна професійна педагогіка».

Олено Ігорівно! Що, на Вашу думку, може бути віднесено до особливостей сучасної вітчизняної компаративістики в освіті?

Потрібно наголосити на розвитку методології освітньої компаративістики. Спостерігаємо відхід від домінування досліджень, які стосуються лише однієї зарубіжної країни, сьогодні активно вивчається досвід в освіті на рівні регіонів та світу. Посилюється практико-орієнтованість компаративних розвідок.

Отже, на наших очах спостерігається динамічний розвиток освітньої компаративістики в Україні, її синхронізація зі світовими стандартами, хоча багато ще попереду. На часі – обговорення місії освітньої компаративістики в умовах глобалізації, відпрацювання нових дослідницьких методів в контексті поширення ІКТ.

Очолити в 2009 р. відділ порівняльної педагогіки в Інституті педагогіки НАПН України, намагаюся зберегти і примножити його роль як провідного центру освітньої компаративістики в Україні.

В умовах кардинальних реформ освіти в Україні багато працюємо над дослідженнями реформ та інновацій освіти зарубіжжя. Моя

докторська монографія присвячена такій багатокomпонентній проблемі, як зміст шкільної освіти в країнах ЄС³.

В рамках дослідницької тематики Інституту педагогіки НАПН України керую дослідженнями з різних аспектів освіти в зарубіжжі, передусім провідних країн світу. Під моїм науковим редагуванням та/або у співавторстві опубліковано низку колективних монографій на цю тематику⁴.

Велику увагу приділяю розвитку методології компаративістики в освіті. Є одним із співавторів Рекомендацій з виконання дисертаційних досліджень з порівняльної педагогіки (2010), в яких зконцентровано ключові орієнтири структурування таких дисертацій, підготовки наукового апарату, вимоги до джерельної бази тощо.

Починаючи з 2010 року, ініціювала проведення широко відомої тепер в Україні конференції «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта», яка є платформою для дискусій українських і зарубіжних компаративістів, обміну думками, вироблення рекомендацій для українських реформаторів освіти. Минулого року, коли святкували десятиліття проведення конференції «Педагогічна компаративістика», порахувала, що загалом її учасниками стали 1033

---

³ Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія / Ін-т педагогіки НАПН України. – Київ : Богданова А. М., 2009. – 403 с.

⁴ Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (бібліотека з освітньої політики) : [колект. монографія / кол. авт.: Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І. та ін.]. – Київ : К.І.С., 2004. – 112 с.; Старша школа зарубіжжя: організація та зміст освіти: монографія / [Г. С. Єгоров, М. Ю. Красовицький, О. І. Локшина та ін. ; за ред. О. І. Локшиної] ; Ін-т педагогіки АПН України. – Київ : [Богданова А. М.], 2006. – 232 с.;

Світоглядний потенціал шкільної гуманітарної освіти в країнах Європейського Союзу та США : монографія / Л. Л. Волинець, Г. С. Єгоров ... О. І. Локшина [та ін.] ; НАПН України, Ін-т педагогіки. – Київ : Пед. думка, 2014. – 199 с.; Забезпечення якості загальної середньої освіти у провідних країнах Європи та США : монографія / Л. Л. Волинець, А. П. Джурило ... О. І. Локшина [та ін. ; наук. ред. Олена Ігорівна Локшина] ; Ін-т педагогіки НАПН України. – Київ : [Ін-т педагогіки НАПН України], 2015. – 256 с.; Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США : монографія / А. П. Джурило, О. З. Глушко, О. І. Локшина [та ін. ; наук. ред. О. І. Локшина] ; НАПН України, Ін-т педагогіки. – Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2018. – 191 с.

дослідники-освітяни з 110 інституцій – наукових установ, закладів вищої та середньої освіти тощо⁵.

Є науковим керівником молодих науковців, багато опоную, поширюючи методологію, основу якої успадкувала від своїх вчителів, та працюю над подальшим її розвитком усе своє професійне життя.

Є членом двох спеціалізованих вчених рад по захисту докторських і кандидатських дисертацій – спеціалізованої вченої ради Д 26.452.01 в Інституті педагогіки НАПН України (голова – О.Я. Савченко) і спеціалізованої вченої ради Д 26.054.01 в Київському національному лінгвістичному університеті (голова – С.Ю. Ніколаєва).

Викладаю курс з компаративістики в освіті в рамках підготовки докторів філософії в Інституті педагогіки НАПН України та в Київському університеті імені Бориса Грінченка.

Олено Ігорівно! Що Ви хотіли б побажати нашим читачам?

На останок ходу побажати читачам успіхів у професійному житті. Вдячна моїм батькам, які є для мене прикладом працьовитості і О. Я. Савченко, науковому консультанту докторської дисертації, яку я захистила в 2011 р., яка навчила мене постійно працювати над самовдосконаленням, трансливали інноваційні наукові орієнтири.

Моє кредо – ніколи не зупинятися. Запорукою професійного успіху вважаю – потрібно любити те, чим займаєшся.

А компаративістика – це надзвичайно перспективна наука. Переконана, що сьогодні усі дослідження, навіть не суто компаративні, повинні містити компаративну складову з порівнянням освітніх феноменів на різних рівнях – національному, регіональному, глобальному, виокремленням спільних тенденцій, щоб усвідомлювати майбутній поступ національної освіти.

---

⁵ «Comparative and International Education» Conference: Ten Years in the Educational Space. Profile of the Participants // Studies in Comparative Education. – 2019. – № 2 (38). – P. 18–29. <https://doi.org/10.31499/2306-5532.2.2019.184850>

*Богдана Ігорівна
Лабінська*

РЕТРОСПЕКТИВА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

бесіда журналістки газети «Буковина», авторки інтернет-видання «Збруч», членкині Національної спілки журналістів України Наталії Фещук із докторкою педагогічних наук, професоркою, завідувачкою кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Богданою Ігорівною Лабінською.

Досьє

Лабінська Богдана Ігорівна – докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Народилася 5 червня 1975 року в смт Берегомет Вижницького району Чернівецької області.

У 1997 році закінчила Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, факультет іноземних мов, спеціальність: романо-германська філологія.

1997–1999 рр. – учитель німецької мови Чернівецької загальноосвітньої школи № 33.

1999–2009 рр. – викладач німецької та латинської мов на кафедрі іноземних мов Буковинського державного медичного університету, м. Чернівці.

У 2004 р. захистила кандидатську дисертацію на тему «Німецькі фразеологізми з компонентом на позначення фізичного стану людини» зі спеціальності «германські мови» (Львівський національний університет імені Івана Франка).

У 2007 р. отримала вчене звання доцента кафедри іноземних мов Буковинського державного медичного університету (м. Чернівці).

2010–2013 рр. навчалася в докторантурі на кафедрі методики викладання іноземних мов Київського національного лінгвістичного університету.

У 2013 р. захистила докторську дисертацію на тему «Тенденції розвитку методики навчання іноземних мов у Західній Україні (друга половина XIX ст. – перша половина XX ст.)» зі спеціальностей «теорія і практика навчання: германські мови» та «теорія і практика навчання: романські мови» (Київський національний лінгвістичний університет).

З 2015 р. – професорка та завідувачка кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

11.2016–11.2017 – наукове стажування у Віденському університеті, стипендія Ріхарда Плашки від Австрійської академічної служби обмінів.

16.10–23.10.2019 – наукове стажування в університеті міста Аугсбург (Німеччина) в рамках програми співпраці університетів-партнерів Аугсбург-Чернівці – Пільсен від Німецької служби академічних обмінів.

З 2020 р. є міжнародним сертифікованим тьютором від Goethe інституту в Україні в рамках програми DLL-Deutsch lehren lernen для професійної, практично зорієнтованої підготовки вчителів німецької мови.

У 2021 отримала міжнародну ліцензію на проведення іспитів з німецької мови на рівень знань B1-B2 від “telc”.

Є авторкою 150-ти публікацій, з них 2 монографії, одна з яких опублікована за кордоном, 88 статей, з них 6 у категорії A (SCOPUS, WEB of SCIENCE), 4 одноосібних і 18 навчально-методичних посібників у співавторстві.

Має 44 виступи на українських і міжнародних конференціях, зокрема в Німеччині й Австрії.

Здійснює керівництво дисертаційних робіт. Зокрема підготувала двох докторів філософії в галузі педагогіки за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки та кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика навчання: германські мови.

Є членом редколегії збірника наукових праць «Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія» та науково-методичного журналу «Іноземні мови» (Київський національний лінгвістичний університет).

Є членом спеціалізованої вченої ради Д 26.054.01 Київського національного лінгвістичного університету та спеціалізованої вченої ради К 58.053.05 Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Член Асоціації українських германістів (посвідчення №1139).

Член громадської організації «Інклюзивний простір. Українська спільнота».

Має Почесну Грамоту від Міністерства освіти і науки України.

Богдано Ігорівно, дозвольте запросити Вас до дискусії на сторінках Вісника про сучасний розвиток наукової думки в сфері методики навчання іноземних мов і культур. З огляду на аналіз Вашої навчально-методичної та наукової діяльності, до кола Ваших професійних інтересів входить ретроспектива методики викладання іноземних мов. Чим зумовлений вибір такої проблематики?

Мене завжди цікавила історія Західної України, оскільки західноукраїнські землі належали до різних держав. Галичина, Буковина, Закарпаття спочатку належали до Австро-Угорської монархії, а згодом Буковина була в складі Румунії, Галичина – в складі Польщі, а Закарпаття – Чехословаччини. Тому виникала низка запитань. Як україномовні учні могли швидко опанувати чужі мови, щоб мати право здобувати освіти? Які методи навчання застосовувалися? Які мови відносились до іноземних?

Більшість Ваших праць присвячено тенденціям розвитку методики навчання іноземних мов на Буковині в другій половині XIX – на початку XX ст. Які мови викладалися на Буковині?

Яквідомо, Буковинабулазавждиполіетнічною,багатоконфесійною, багатомовною. На буковинських теренах проживали українці, молдавани, румуни, євреї, німці, поляки, угорці, словаки, вірмени й ін. За часів Австро-Угорської монархії найчисленніші групи корінних жителів краю становили українці й румуни. Директивою імператора Йосифа II від 13 жовтня 1781 року було проголошено рівність усіх віросповідань в Австрії, в тому числі й на Буковині, дозволялося вільне відправлення різних релігійних обрядів, переселення в інше конфесійне середовище. Тепер буковинському населенню, загалом православному, було легше інтегруватися до складу, зокрема, католицької Австрії. Щодо мов, які побутували в краї в другій половині XIX на початку XX століття, це були українська, румунська й німецька мови. Окрім трьох крайових мов, у різних навчальних

закладах викладалися й інші. Так, зокрема в класичних гімназіях навчали латинської й грецької мов, а в реальних школах і жіночих ліцеях побутували французька, німецька й італійська мови.

Яка іноземна мова на Буковині була найпопулярнішою і чому?

Поширеною була німецька мова, оскільки вона була і крайовою мовою, і мовою нормативно-правових документів. Експансія великих держав сприяла розвитку окремих міжнародних систем, збільшенню обсягу вивозу товарів, розширенню торгівлі між країнами. Виникла потреба в фахівцях, які володіють не тільки технічними й комерційними знаннями, а й іноземними мовами. В цей час популярними стають французька й англійська мови. Причому, французька мова на Буковині була більш затребувана, ніж англійська. На вивчення французької мови виділяли більшу кількість годин у гімназіях і ліцеях, аніж для навчання англійської мови. Я віднайшла значну кількість підручників французької мови.

Ви згадали про підручники іноземних мов, якими послуговувалися вчителі для навчання. Де зберігаються такі підручники? Чим вони відрізняються від сучасних навчально-методичних комплексів?

Підручники латинської, грецької, німецької, французької, італійської, гебрейської мов, укладені в XVIII – XX ст., знаходяться в Державному архіві Чернівецької області, в науковій бібліотеці Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Структура й зміст тогочасних підручників іноземних мов різняться від сучасних. Тоді існували **підручники**, які слугували граматичними довідниками з вправами для оволодіння граматичною системою виучуваної іноземної мови; **хрестоматії** для читання, які містили оригінальні й адаптовані твори художньої літератури різних жанрів; **підручники**, до змісту яких входили адаптовані тексти й уривки автентичних творів художньої літератури, балади, казки тощо, на основі яких відбувалося навчання граматичного матеріалу, розвивалися вміння читання, письма, перекладу, говоріння.

Чи відрізнялася структура підручників, укладених на Буковині, від інших подібних видань, якими користувалися, зокрема, в Галичині та на Закарпатті?

На всіх землях використовували переважно граматичні довідники, хрестоматії для читання. Водночас значний акцент ставився на читанні різножанрової літератури, ознайомленні з біографічними даними

письменників, вивченні історії художньої літератури. Засобами іноземної мови висвітлювали історію, культуру, мистецтво, традиції країни, мова якої вивчалася. Учні знайомилися з поезією, прозою таких відомих письменників як В. Шекспір, Й. Гете, Ф. Шиллер, Ф. Рабле, Д. Дідро, В. Гюго, Е. Золя та ін. Певною особливістю, скажемо так, підручнокотворення Австро-Угорської доби було те, що книги з іноземних мов укладалися німецькою мовою і лише їх незначна кількість опублікована в Галичині українською мовою. Мене вразив віднайдений у науковій бібліотеці Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича підручник англійської мови 1915 року, який передбачав використання грамофонних платівок із записами віршів, текстів автентичною мовою. Це означало, що тогочасні учні на Буковині мали можливість вивчати іноземну мову за найсучаснішими тоді методами навчання іноземних мов.

Які методи навчання іноземних мов використовувались у той час і чи використовують їх сьогодні в сучасній методиці викладання іноземних мов?

Найбільш популярним й одночасно рекомендованим тогочасним Міністерством віровизнань і освіти Австро-Угорщини для різних типів шкіл були граматико-перекладний, текстуально-перекладний, прямий методи викладання іноземних мов. Граматико-перекладний метод використовували для навчання латинської та грецької мов. Він був штучно перенесений на вивчення живих (англійська, німецька, французька тощо) мов. Його невдовзі замінив прямий метод. Окремими аспектами тогочасних методів послуговуються вчителі і викладачі іноземних мов сьогодні. Це, зокрема звернення уваги на фонетичну складову мови, правильну вимову й інтонацію, невербальні способи пояснення лексичних одиниць за допомогою картинок, жестів, імітації дій, вивчення граматики для коректного висловлювання своїх думок, читання автентичних текстів, переклад з іноземної мови і навпаки, використання технічних засобів навчання тощо.

Що, на Ваш погляд, можна було б запозичити з тогочасної методики викладання іноземних мов? Тобто, чого бракує сьогодні для кращого опанування чужої мови?

На мою суб'єктивну думку, це більший акцент на читання різножанрової художньої літератури англійською, німецькою,

французкою й іншими мовами. Читання літературних творів сприяє формуванню в учнів світогляду, уможливить життєве самовизначення, моральне становлення, вироблення етичних життєвих принципів, глибоких почуттів, мужніх вчинків. Читання автентичних творів допомагає зрозуміти ментальність, психологію мислення того народу, мова і культура якого вивчаються. Крім того, читання літературних творів слугує накопиченням життєвого досвіду, збагачує новими словами, що поліпшує усне і письмове мовлення.

Чи проводили в той час заходи для підвищення фахової кваліфікації вчителів іноземних мов? Якщо так, то які?

Для мене було справжнім відкриттям віднайдення документів у Державному архіві Чернівецької області, які свідчили про те, що тогочасна влада дбала про професійний розвиток учителів іноземних мов і на це виділяла кошти. Так, і за часів Австро-Угорської монархії, і за часів управління на Буковині румунської влади вчителів відправляли до Франції, Великобританії для вдосконалення знань з іноземної мови. Ще в 1911 році учні Буковини під керівництвом учителів листувалися з німецькомовними однолітками. Учні з вчителями мандрували до європейських країн з метою поліпшення знань з іноземної мови та ознайомлення з визначними місцями того чи іншого міста, зокрема столиці. В науковій бібліотеці Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича зберігаються як теоретичні праці методистів Німеччини, Франції, Великобританії та ін., так і педагогічні журнали, якими тогочасні вчителі могли послуговуватися для кращого розуміння концептуальних основ викладання іноземних мов. Тобто, можна стверджувати, що тогочасний фахівець був повністю ознайомлений з усіма новими тенденціями методики, які існували тоді в різних країнах.

Ви є науковим керівником дисертаційних досліджень. Якою проблематикою займаються Ваші дисертанти?

Окрім дисертанти здійснюють розвідки з історії методики навчання іноземних мов, інші досліджують сучасну методику. Найбільше мені імponує, коли сформовані кандидати і доктори наук та аспіранти обмінюються думками, дискутують. Це, зазвичай, відбувається під час наукової конференції, яку щорічно організовує факультет іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Мені приємно бачити професійне зростання

моїх вихованців, їхній потенціал, вміння працювати в команді, обмінюватися інформацією.

Богдано Ігорівно, Ви щойно згадали про сучасну методику викладання іноземних мов. Відомо, що наразі кожен учитель і викладач має володіти сучасними технологіями навчання іноземних мов. Яким чином учитель і викладач сьогодні може розвинути свої професійні вміння?

Сьогодні є багато таких можливостей, однак потрібно хотіти розвиватися, знаходити для цього час. Це й участь у міжнародних проектах, стипендіальних програмах, вебінарах, конференціях тощо.

Ви особисто брали участь у стипендіальних програмах і міжнародних проектах?

Так, у 2016-17 рр. я перебувала на науковому стажуванні від Австрійської академічної служби обмінів (стипендія Ріхарда Плашки) у Відні (Австрія). В 2019 мала наукове стажування в університеті міста Аугсбург (Німеччина) в рамках програми співпраці університетів-партнерів Аугсбург-Чернівці – Пільсен від Німецької служби академічних обмінів. Також беру участь у міжнародній програмі Goethe інституту DLL-Deutsch lehren lernen для професійної, практично-зорієнтованої підготовки вчителів німецької мови (в рамках угоди про кооперацію між Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича та Німецьким культурним центром Gothe-Institut при посольстві Федеративної Республіки Німеччина в Україні).

Який проєкт для Вас був найскладнішим і цікавим водночас?

Найбільшим викликом й неймовірним досвідом став для мене підготовчий етап до кооперації з Німецьким культурним центром Gothe-Institut при посольстві Федеративної Республіки Німеччина в Україні. Така підготовка тривала майже два роки. Необхідно було вчитися працювати із сучасними технологіями, оволодівати новою фаховою термінологією німецькою мовою, проходити низку навчальних онлайн-курсів, щоб отримати сертифікат тьютора міжнародного зразка. Мушу визнати, були досить суворі вимоги до учасників курсу. Однак все ж вдалося успішно завершити всі підготовчі етапи. За це щиро вдячна команді Gothe-Institut в Україні. Наразі, завдяки підписаній угоді, студенти факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

мають можливість навчатись на Moodle платформі Гете-Інституту, що забезпечує високий ступінь інтерактивності навчального контенту.

Що Вам більше імponує – досліджувати сучасну методикy викладання іноземних мов чи її ретроспективy?

Складно дати однозначну відповідь. Сучасні методи і технології кожен викладач змушений використовувати на заняттях з іноземних мов. Сьогоднішнє покоління молодих людей орієнтується в комп'ютерних технологіях і залюбки їх використовує для поліпшення та поглиблення своїх знань з різних дисциплін, іноземних мов зокрема. Інтернет-ресурси пропонують низку підходів і технологій для опанування іноземною мовою. Ретроспектива методикy навчання іноземних мов на західноукраїнських землях (друга половина ХІХ – початок ХХ століття) залишається для мене улюбленою. Коли я готуюся до міжнародної конференції в Україні чи за кордоном, то намагаюся представити щось нове, те, що в історії не було достатньо досліджено чи проаналізовано. Я повертаюся до архіву або до бібліотеки, до старих рукописів готичним шрифтом, курентом, старослов'янською та віднаходжу нову інформацію. Це наштовхує на роздуми. Мабуть, тому мені імponує і є близьким для усвідомлення вислів Мігеля Сервантеса «Історія – скарбниця наших діянь, свідок минулого, приклад і повчання для сьогодення, застереження для майбутнього».

Дякую Вам за цікаву розмову!

*Наталія Вікторівна
Зінукова*

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕРЕКЛАДАЧІВ: СУЧАСНІ ВИМОГИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

бесіда кандидата педагогічних наук, доцента Тетяни Ігорівни Коробейнікової з доктором педагогічних наук, професором, завідувачем кафедри європейських і східних мов та перекладу Вищого навчального закладу «Університет імені Альфреда Нобеля» Наталією Вікторівною Зінуковою.

Досьє

Зінукова Наталія Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри європейських і східних мов та перекладу Вищого навчального закладу «Університет імені Альфреда Нобеля», віце-президент Всеукраїнської спілки викладачів перекладу.

У 1989 році закінчила факультет романо-германських мов Дніпропетровського державного університету за спеціальністю «Англійська мова і література», кваліфікація – філолог, викладач англійської мови і літератури.

З вересня 2000 року по 2003 рік навчалась в аспірантурі з відривом від виробництва Київського національного лінгвістичного університету (спеціальність 13.00.02 – теорія і методика навчання германських мов).

28 жовтня 2004 року захистила кандидатську дисертацію «Навчання студентів-економістів написання англійською мовою довідково-інформаційної документації» у спеціалізованій вченій раді Д 26.054.01 Київського національного лінгвістичного університету (спеціальність 13.00.02 – теорія і методика навчання германських мов).

З жовтня 2013 року по 2016 рік навчалась у докторантурі з відривом від виробництва Київського національного лінгвістичного університету (спеціальність 13.00.02 – теорія і методика навчання германських мов).

У 2017 році закінчила Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля» за спеціальністю Філологія та отримала кваліфікацію філолога, перекладача з англійської та російської мов.

Доктор педагогічних наук з 2018 року. 09 жовтня 2018 року захистила докторську дисертацію «Методична система навчання студентів магістратури усного перекладу у зовнішньоекономічній сфері (на матеріалі англійської та української мов)» у спеціалізованій вченій раді Д 26.054.01 Київського національного лінгвістичного університету (спеціальність 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови)).

Стаж науково-педагогічної діяльності у закладах вищої освіти 32 роки, зокрема на посаді завідувача кафедри англійської філології та перекладу – з 2005 року.

Основні навчальні курси, які викладає: «Теорія перекладу»; «Аудіовізуальний / Фаховий переклад»; «Методологія і організація наукових досліджень та методика викладання перекладу у ВШ» тощо.

З 2018 року викладає курси у ЗВО країни ЄС: Університет «Humanitas», м. Сосновець, Польща.

З 2014 року по теперішній час є керівником і науковим консультантом у міжнародному проєкті подвійних дипломів бакалаврів зі спеціальності «Business English» в Університеті «Humanitas», м. Сосновець, Польща.

З 2018 року по теперішній час – керівник і науковий консультант у міжнародному науково-освітньому проєкті за підтримки Євросоюзу Erasmus+ «English Philology Specialization International Business English», Університет «Humanitas», м. Сосновець, Польща.

Наукові інтереси зосереджено за напрямками: методика навчання усного перекладу, теорія перекладу, соціокультурні особливості спілкування іноземними мовами.

Підготувала двох кандидатів педагогічних наук:

1) Світлична О. Р., спеціальність 13.00.02 – теорія та методика навчання: германські мови. Захист відбувся 28 травня 2015 року. Тема дисертації «Методика навчання майбутніх перекладачів усного послідовного двостороннього перекладу у фінансово-банківській галузі (англійська та українські мови)».

2) Завізон К. Г., спеціальність 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти. Захист відбувся 23 лютого 2021 року. Тема дисертації «Формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки».

Член спеціалізованої вченої ради Д 26.054.01 Київського національного лінгвістичного університету.

Зінукова Н.В. є керівником науково-дослідної теми: «Полікультурні аспекти романо-германського філологічного дискурсу та проблеми викладання перекладу, іноземних мов і літератур» (державний реєстраційний номер 0119U000132).

З 2018 року – член редакційної колегії фахового журналу «Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки», який включено до списку друкованих періодичних наукових фахових видань України категорії «Б». Виступає рецензентом наукових фахових статей.

Здійснює активну роботу з організації та проведення міжнародних науково-практичних конференцій. Член оргкомітету міжнародної науково-практичної конференції «Молодь України в контексті міжкультурної комунікації» (2017-2021 рр.)

Має 123 публікації, з них 101 наукового та 22 навчально-методичного характеру, у тому числі: 59 наукових статей у фахових вітчизняних і міжнародних виданнях, з них 2 статті опубліковано у виданні, що входить до наукометричної бази Scopus, 1 стаття у виданні, що входить до наукометричної бази Web of Science; 37 тез доповідей; 5 монографій, з них 1 одноосібна. Три навчальні посібники мають гриф «Рекомендовано МОН України».

Основні публікації останніх років:

Зінукова Н.В. Типологія вправ для формування фахової компетентності в усному професійно орієнтованому перекладі. **Іноземні мови**. 2018. № 4. С. 26-36. URL: <http://fl.knlu.edu.ua/article/view/149723>

Zinukova N. Professional Competence in Consecutive Interpreting for Masters of Arts in Philology: Theoretical Basis. **Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія Філологічні науки**. 2020. № 1 (19). С. 370-379. URL: <https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2020/1/38.pdf>

Зінукова Н.В. Реалізація комунікативних стратегій англomовного ділового спілкування. **Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія Філологічні науки**. 2020. № 1 (19). С. 370-379. URL: <https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2020/1/38.pdf>

Korobeinikova T., Volkova N., Zinukova N., Golub D., Kozhushko S., Kozhushkina T., Vakarchuk S. Google Cloud Services as a Way to Enhance Learning and Teaching at University. *CEUR*. 2020. Vol. 2643. P. 106–118. Scopus, ISSN 1613-0073. Access mode: <http://ceur-ws.org/Vol-2643/paper05.pdf> <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57218567107>

Зінукова Н.В. Реалізація комунікативних стратегій англомовного ділового спілкування *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія Філологічні науки*. 2020. № 1 (19). С. 370-379.

Зінукова Н.В. Гнучкі навички як вимога часу та їх розвиток у майбутніх перекладачів. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2021. Випуск 193. С. 399 - 412.

Зінукова Н.В. Типологія помилок в усному професійному перекладі. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія Філологічні науки*. 2021. № 2 (22). С. 239-250. (

Зінукова Н.В. Лінгвістичні особливості змісту текстів англомовного ділового дискурсу. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія Філологічні науки*. 2021. № 1 (21). С. 176-186.

Volkova N., Lebid O., Hrom O, Zinukova N., Korobeinikova T. Teamwork as an interactive educational technology at pedagogical universities. *Conference on History, Theory and Methodology of Learning (ICHTML 2021) / SHS Web of Conferences*. 2021. Vol. 104. Web of Science, eISSN 2261-2424

Ishchenko I., Bashkeeva O., Zinukova N. Identification as an indicator of social entropy under globalization: Ukrainian realities and international context. *Przegląd Strategiczny*. 2021. Issue 14. P. 417-436. Scopus, ISSN 2084-6991.

Шановна Наталіє Вікторівно, дозвольте запросити Вас до дискусії щодо підготовки перекладачів у закладах вищої освіти. У 2018 році вітчизняна методика збагатилась першою докторською дисертацією з навчання студентів магістратури усного перекладу у зовнішньоекономічній сфері. Коли та що саме дало Вам поштовх до проведення цього дослідження?

Методика формування фахової компетентності усного перекладача, починаючи з перших днів роботи і впродовж моєї кар'єри, була провідним напрямком розвитку як викладача та науковця.

Методика навчання перекладу як спеціальності в Україні на сьогодні знаходиться в стадії розробки. В умовах посилення процесів глобалізації та євроінтеграційного курсу, що обрала Україна, перекладацька діяльність відіграє все більш значну роль як у житті нашої держави, так європейського та світового суспільства в цілому. А це означає, що змінилося соціальне замовлення на цю професію, стали висуватися інші вимоги до підготовки фахівців у цій сфері. Значно зросли вимоги до професійної компетентності перекладача, з'явилася необхідність у підготовці фахівців, які могли б повноправно конкурувати на європейському та міжнародних ринках. Необхідно було розробити наукову концепцію та створити систему підготовки професійного перекладача у закладі вищої освіти.

З якими труднощами Ви зіткнулись у процесі наукового обґрунтування своїх практичних здобутків?

На сьогоднішній день перекладацька діяльність, на думку експертів, стала повноправним виробництвом зі своїм набором галузевих стандартів та інструментарію спілкування з клієнтами за допомогою сучасних прийомів маркетингу й інших ринкових способів просування послуг до кінцевого споживача.

Епоха, в яку ми живемо, це – епоха інформації. Комп'ютер та Інтернет принесли революцію в усі сфери життя, зокрема і у процеси здійснення бізнесу. Один із сегментів ринку зазнав значних змін, і цей сегмент пов'язаний із перекладом документів.

Щоб бути успішним та вижити в умовах глобальної конкуренції, сучасний бізнес не може обмежитись тільки локальним ринком. Натомість цього необхідно добиватися міжнародної присутності. Якщо компанія планує вихід на міжнародний рівень, їй знадобиться допомога. А основою будь-яких міцних ділових стосунків є якісна комунікація.

Ступінь зорієнтованості освітніх програм вищих на ринок праці стає ключовим показником ефективності вищої освіти загалом, та підготовки студентів окремих спеціальностей зокрема. Цей

процес може бути реалізований завдяки систематизованій взаємодії освіти та працедавців. Формалізуватися цей процес може у вигляді критеріїв та вимог до випускників щодо їхньої придатності до здійснення практичної діяльності. Сьогодні ми спостерігаємо суттєвий зріст актуальності внеску бізнесу до процесу визначення завдань та змісту освіти.

У перекладах, як і в будь-якому виді бізнесу, єдиним методом заохочення й утримання клієнта є висока якість продукції та послуг. Сучасні стандарти вимагають розроблення нової освітньої програми, яка базується на компетентнісному підході, пріоритетною орієнтацією якого є цілі – вектори освіти: самовизначення, самоактуалізація, розвиток індивідуальності та соціалізація. Вирішення цих проблем визначає параметри та властивості освітніх послуг, найважливішими з яких є бажані характеристики майбутнього контингенту студентів; цілі навчання й адекватне співвідношення між фундаментальними, соціально-економічними, спеціальними, тобто прикладними знаннями; тривалість та етапи навчання; технології навчання та контроль його результатів; характеристики викладацького складу; типи навчальних засобів тощо.

Для вирішення питань розроблення нових освітніх стандартів і програм для підготовки майбутніх перекладачів необхідно зробити маркетинговий аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища. Аналіз зовнішнього середовища передбачає вивчення ринку перекладацьких послуг в країнах Європи, США та в Україні з метою врахування вимог цього ринку, ретельне вивчення груп потенційних споживачів освітніх послуг, а також адаптацію освітнього процесу до потреб ринку послуг перекладу з подальшим коригуванням навчальних планів і програм підготовки майбутніх перекладачів.

Які інновації в підготовці сучасного перекладача є необхідними та перспективними в контексті стрімкого розвитку міжнародних зв'язків?

Незаперечним є той факт, що світові тенденції розвитку сучасного суспільства спрямовують та корелюють вимоги до конкурентноспроможних фахівців без винятку в усіх галузях, а це, в свою чергу, кидає виклики освітянам. Проводячи постійний моніторинг ринку перекладацьких послуг, а також спираючись на

міжнародні освітні стандарти підготовки філологів, ми, викладачі, які задіяні в підготовці перекладачів, без упину в пошуку нових підходів і технологій навчання як усного, так і письмового перекладу не тільки з/на англійську мову, а й інших мов.

Об'єктивною вимогою перекладацької галузі сьогодні є оволодіння майбутнім фахівцем спектром професійних знань і вмінь та їх гармонійне підсилення системою «гнучких або соціальних» навичок. Адекватне реагування вищої освіти на ці запити втілюється передусім в оновленні змісту та підходів до підготовки майбутніх перекладачів, що ґрунтується на потребі розширення уявлення про специфічний розвиток особистості, її внутрішній світ, значення та глибину спілкування з іншою людиною. У зв'язку з цим новітнє методичне осмислення освітнього процесу неможливе без опертя на ідеї екзистенційної психології, зокрема проблем самореалізації особистості, творчості, оволодіння іноземними мовами, набуття свободи та вміння відповідати за неї, розвитку духовності.

Як показує практика, на сьогодні провідними підходами до навчання, на яких слід зосередити увагу, виступають суб'єктно-синергетичний, когнітивний і компетентнісний, розроблені у контексті рівнів методології та принципів, що забезпечують їх реалізацію. У *суб'єктно-синергетичному підході* активується суб'єктний потенціал особистості перекладача як особливого типу білінгва в професійному становленні у безпосередній взаємодії з професійним середовищем і складовими компонентами процесу перекладу. Він застосовується для розвитку якості *мови і культури* через опанування специфіки зовнішньоекономічного ділового дискурсу та проявляється через узагальнені дидактичні одиниці, що розкривають професійне середовище (міжкультурну комунікацію, поліфункціональну діяльність, реалізацію певних дій перекладача і професійну роль фахівця: знання, цінності й результативність професійної діяльності). *Компетентнісний підхід* полягає у дослідженні компетентнісної сфери мовної особистості перекладача як учасника міжкультурної комунікації, сприяє якості перекладацького *мислення* і передбачає розвиток навичок, формування вмінь усного перекладу у зовнішньоекономічній сфері для формування фахової компетентності усного перекладача.

Чи могли б Ви стисло виокремити найбільш значущі складові професійної підготовки майбутніх перекладачів у сфері зовнішньоекономічної діяльності?

Професійна діяльність випускника полягає у мовному посередництві у культурній, зовнішньоекономічній, соціально-політичній, науковій, освітній сферах, а також у міжкультурній комунікації у різних галузях професійної діяльності, таких як ЗМІ, менеджмент, маркетинг, міжнародна економіка, юриспруденція, економіка, інформаційний бізнес тощо.

Усний перекладач згідно з вимогами міжнародного стандарту **SGLIS (Standard Guide for Language Interpretation Services)** має ліквідувати мовний бар'єр між учасниками спілкування у реальному часі, у режимі усного перекладу (синхронний/последовний), напряму перекладу (з/на мову) та місці його здійснення.

Для цього майбутньому фахівцю необхідні здібності й уміння (пп. 8.3 **SG LIS**), які мають бути підтвердженими документами за результатами навчання усного перекладу, тестування, ступеня, сертифікації та професійного досвіду. Усний перекладач має бути уважним, щоб прослухати повідомлення з високим рівнем концентрації з метою аналізу змісту повідомлення у повному обсязі та точно протягом усього часу; за допомогою аналітичних умінь має трактувати повний та точний зміст повідомлення в умовах жорсткого часового обмеження; бути здатним запам'ятовувати повідомлення тривалий час для передачі його на мову перекладу точно й повно в умовах стресу; має швидко й ефективно відшукати відповідне висловлювання у мові перекладу; має робити записи для підтримки пам'яті в процесі последовного перекладу та для синхронного перекладу у разі використання мовних пар з великою кількістю граматичних відмінностей; має розуміти, точно й повно передавати повідомлення, включаючи специфічні культурні посилання та концепти; має чітко та ясно звучати для того, щоб аудиторія змогла слухати та розуміти перекладача з мінімальними зусиллями; має поводитися доречно оточення, щоб не відволікати клієнта від повідомлення мовою оригіналу; має пристосовуватись для перекладу у різноманітних ситуаціях; має бути витривалим з метою забезпечення високоякісного перекладу протягом тривалого часу; має долати стрес з метою урівноваження процесу перекладу та відповідних факторів: емоційно зарядженою тематикою та ситуацією,

подорожами та публічними виступами, що є невід'ємною частиною усного перекладу.

Особливу увагу в процесі підготовки усних перекладачів необхідно приділяти етичним аспектам роботи, які детально описано у міжнародних стандартах, сумлінності, професіоналізму і конфіденційності, і, в свою чергу, мають бути включеними до програми підготовки.

Отже, професійна компетентність є тим визначальним фактором, який вирізняє випускника перекладацької спеціальності від інших, наприклад, перекладача у сфері професійної діяльності або просто лінгвіста. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне виділення цієї компетентності як найвагомішого компонента професійного портрета лінгвіста-перекладача, оскільки саме високий рівень професійної компетентності забезпечує належну якість виконуваної роботи і, відповідно, ступінь успішності перекладача у професійній діяльності.

У чому родзинка освітньої програми «Переклад» для магістрів, гарантом якої Ви є?

Восени 2021 року означена освітня програма отримала вже вдруге міжнародну акредитацію на 6 років (ZEvA, Німеччина). Втілюючи міжнародні стандарти, ми вже двічі пройшли акредитацію незалежною агенцією з Німеччини, що підтверджує високу якість підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів спеціальності Філологія, переклад (англійська). Ми постійно оновлюємо та переглядаємо компоненти цих освітніх програм, що дозволяє увесь час рухатися вперед, визначати програмні результати навчання з урахуванням потреб зацікавлених сторін, тенденцій розвитку спеціальності та ринку праці, оновлювати цілі, які відповідають місії та стратегії Університету. Інноваційність нашої освітньої програм «Переклад (англійська)» визначається додатковими компетентностями та результатами навчання, які орієнтовані на міждисциплінарні й професійні компетентності та формування м'яких навичок, які прогнозовано будуть актуальними у роботодавців після закінчення циклу навчання.

Так, родзинкою освітньої програми «Переклад» для магістрів є не тільки обов'язкові компоненти, а й введення спеціалізації «Аудіовізуальний / Фаховий переклад». Здобувачі мають можливість обрати курс і відвідувати заняття з фахового або аудіовізуального

перекладу, набуваючи необхідні професійні компетентності створення субтитрів медіа продукції, voice-over та локалізації. Фаховий переклад включає військовий переклад, медичний та галузевий. Ми вже маємо дуже позитивні відгуки від працедавців, які мали змогу випробувати наших здобувачів під час виробничої практики, а потім запросили декількох із них на роботу.

Уже декілька років поспіль Ви викладаєте авторський курс «Аудіовізуальний переклад». Як виникла ідея його створення і яких результатів уже досягнуто?

Щодо результатів, я вже згадала вище, цей курс користується популярністю у наших здобувачів, вони із задоволенням оволодівають спеціальними вміннями роботи з відповідними програмами створення субтитрів та накладання голосу на відео. Дуже цікаві проекти наших здобувачів надихають і надають розуміння, що ми розвиваємося у вірному напрямку. А ідея створення – це наша звична робота та відчуття необхідності постійних змін для формування конкурентоспроможних фахівців на ринку праці. Наш курс – на постійний тісний зв'язок із працедавцями, який допомагає зрозуміти нові тенденції та вимоги до наших випускників.

Упродовж своєї науково-педагогічної діяльності Ви були учасником багатьох міжнародних проектів. Який із них для Вас є найбільш цікавим та плідним?

Проектів, дійсно, було багато! Це був і виклик щодо такої підготовки наших студентів з ділової англійської мови протягом навчання в Університеті, щоб без додаткової підготовки вони змогли скласти міжнародний кембриджський екзамен VES-Vantage, і проект подвійних дипломів, який стартував у 2014 році, успішній реалізації якого передувала багаторічна кропітка робота з міжнародної експертизи навчальних планів, їхньої структури та змістового наповнення, що задовольняло наших міжнародних партнерів, які мали змогу спостерігати за успіхами наших студентів протягом міжнародного стажування, а потім запропонувати нам створити такий проект. Відтак ми досягли визнання та зарахування, без винятку й умовностей, усіх результатів навчання на бакалавраті в нашому Університеті, при цьому тільки захист бакалаврської роботи відбувається в партнерському ЗВО на території Польщі. Більше 80 осіб отримали по два дипломи протягом цих років.

Ви стали одним із засновників і віце-президентом громадської організації «Всеукраїнська спілка викладачів перекладу». На що спрямована діяльність цього об'єднання?

Діяльність громадської організації «Всеукраїнська спілка викладачів перекладу» – це об'єднання фахівців з усіх можливих кафедр закладів вищої освіти, де готують майбутніх перекладачів. Наша багатовекторна мета полягає в координації та наданні допомоги викладачам перекладу, методичній і науковій підтримці, розширенні кола професіоналів-фахівців, інформуванні щодо важливих заходів і подій.

Які б поради Ви надали молодим науковцям?

Вірити у себе, багато працювати і ніколи не говорити фразу: «Я не знаю, чи зможу»!

*Наталія Олександрівна
Микитенко*

ВИКЛАДАННЯ ТА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ

бесіда кандидата педагогічних наук, доцента Чорної-Климовець Ірини Юріївни з доктором педагогічних наук, професором, завідувачем кафедри іноземних мов для природничих факультетів факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка Наталією Олександрівною Микитенко.

Досьє

Досвід професійної діяльності Микитенко Н. О. на факультеті іноземних мов, зокрема на кафедрі іноземних мов для природничих факультетів, складає понад 20 років; з 2013 р. – професор кафедри, а з 2017 р. – завідувач кафедри іноземних мов для природничих факультетів, висококваліфікований фахівець, що володіє педагогічною майстерністю, користується повагою викладачів і студентів.

У 2006 р. Микитенко Н. О. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, у 2012 р. – дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальностей 13.00.02 – теорія і методика навчання (германські мови) та 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти на тему «Теорія і технології формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей». У 2009 р. їй присвоєно вчене звання доцента кафедри іноземних мов, а у 2015 р. – професора кафедри іноземних мов.

Микитенко Н. О. – відомий науковець у галузі теорії та методики навчання іноземних мов, фундатор наукової школи методики навчання іноземних мов за професійним спрямуванням у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Під керівництвом Микитенко Н. О. захищено 14 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальностей 13.00.02 – теорія і методика навчання (германські мови), 13.00.04 – теорія і

методика професійної освіти та 4 дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Керівник теми «Ефективні методики та інноваційні технології викладання іноземних мов у контексті євроінтеграції: досвід та перспективи» (0120U102551) в межах робочого часу. Член постійно діючої спеціалізованої ученої ради із захисту докторських (Д 58.053.03) дисертацій та низки разових учених рад із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Офіційний опонент 30 дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук, кандидата наук і доктора філософії. Член редколегії Наукового вісника Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія: «Іноземна філологія», Наукового вісника Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія: «Педагогічна», Наукового вісника Ужгородського університету. Серія «Сучасні дослідження з іноземної філології», Наукового вісника Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота».

Друкований науковий доробок Н. О. Микитенко становить 106 наукових і навчально-методичних праць, зокрема 2 монографії, 68 статей у наукових періодичних виданнях України, зарубіжних наукових періодичних виданнях, зокрема 5 – у виданнях, що індексуються у наукометричних базах Web of Science та Scopus, 13 посібників та 1 підручник англійської мови для майбутніх фахівців природничих спеціальностей. Наукові розвідки Микитенко Н. О. співзвучні з прогресивними й інноваційними ідеями у сфері формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності у студентів нелінгвістичних спеціальностей, про що свідчить високий індекс цитувань.

Основні публікації останніх років

Монографії

Микитенко Н. О. Теоретичні основи формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей : монографія / Н. Микитенко. – Тернопіль : ТНПУ, 2011. – 389 с.

Микитенко Н. О. Технологія формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю : монографія / Н. О. Микитенко. – Тернопіль : ТНПУ, 2011. – 411 с.

Scopus / Web of science

Mykytenko N., Borakovskyy L., Kopchak M., Mykytenko O., Popovych (Tsybrowska) K. The Role of Personality Type and Self-Determination of Students Majoring in Non-Philological Specialities While Building English for Professional Purposes Competence. WISDOM. Special Issue PHILOSOPHY OF LANGUAGE AND LITERATURE. 2022. № 2(3). P. 193–205.

Mykytenko N., Fedorchuk M., Ivasyuta O., Hrynya N., Kotlovskiy A. “Intercultural communicative competence development in journalism students”. Новітня освіта: наук. журнал. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка». 2022. № 20. С. 121–131.

Mykytenko N., Kotlovskiy A., Onufriv A., Salamakha M. Language portfolio for building linguistic competence in ESP speaking in students' independent work. Advanced Education. 2020. № 15. P. 20–24.

Mykytenko N., Rozhak N., Semeriak I. Teaching communication strategies to the computer programming students Стаття (Web of science) Advanced Education. 2019. № 12. P. 50–57

Mykytenko N., Sobchuk A. Model of Primary School Teachers Training for Work in the System of Inclusive Education by Applying Extrapolation of Poland's Advances in Training for Work International Journal of Learning, Teaching and Educational Research. 2020. Vol. 19. № 3. P. 352–366.

Інші фахові зарубіжні та вітчизняні видання

Mykytenko N., Baybakova O. Multicultural Education as an Important Part of American Educational System. Norwegian Journal of Development of the International Science. 2021. Vol. 3. № 56. P. 55–64.

Микитенко Н., Ісаєва Г. Виклики онлайн навчання: погляд студентів Педагогічний альманах. 2020. Вип. 46. С. 111–117.

Микитенко Н., Семеряк І. Сучасні технології формування стратегій іншомовного професійно орієнтованого спілкування майбутніх програмістів. Педагогічний альманах: Збірник наукових праць. Херсон, 2018. Вип. 40. С. 70-77. Микитенко Н., Чорна І. Сучасні тенденції розвитку методики навчання іноземних мов у контексті застосування ефективних технологій навчання. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та Психологія; за ред. О. Б. Бігич. Київ: Київський національний лінгвістичний університет, 2018. № 28. С. 215–221.

Шановна Наталіє Олександрівно, дозвольте запросити Вас до бесіди щодо навчання іноземних мов за професійним спрямуванням в закладах вищої освіти.

Наталіє Олександрівно, чому на Вашу думку, навчання іноземних мов за професійним спрямуванням є актуальним для сучасної вищої школи?

Шановні колеги, дякую за запрошення до бесіди! З радістю поділюся міркуваннями й ідеями щодо особливостей навчання іноземних мов за професійним спрямуванням у ЗВО. Мовна політика Європейського Союзу ґрунтується на концепції мультилінгвалізму, принципах володіння громадянами країн – членів Європейського Союзу рідною мовою плюс двома іноземними та визначення комунікативної компетентності, її рівнів і показників й передбачає збереження і захист мовного розмаїття країн-членів Європейського Союзу та активне вивчення іноземних мов. Сприяння вивченню іноземних мов є окремим напрямом діяльності Єврокомісії. Україна впевнено крокує до членства у Європейському Союзі й з огляду на перспективу євроінтеграції, вектор мовної політики України спрямований на розвиток як української мови і культури, так і підтримку вивчення іноземних мов. На заклик Європейської ради та Європейського парламенту Єврокомісія взяла ініціативу сприяння вивченню іноземних мов і лінгвістичній різноманітності, що акцентує на трьох стратегічних сферах: вивчення іноземних мов упродовж життя, покращення викладання іноземних мов, створення сприятливого середовища для вивчення мов. Така мовна політика передбачає вивчення, щонайменше, двох іноземних мов з раннього віку і, певною мірою, визначає діяльність закладів шкільної, професійно-технічної та університетської освіти країн – членів і країн – кандидатів у члени Європейського Союзу. Результатом навчання іноземних мов за професійним спрямуванням у ЗВО є сформованість іншомовної професійно-комунікативної компетентності, що відкриває студентам, аспірантам і науковцям безліч можливостей академічної мобільності, підвищення професійної компетентності завдяки участі у міжнародних конференціях, семінарах, тренінгах, стажуваннях, а фахівцям-практикам – перспективи праці в інших країнах, підвищення професійної кваліфікації та професійного зростання завдяки співпраці з іноземними колегами.

Наталіє Олександрівно, які особливості базової концепції викладання іноземних мов у Львівському національному університеті імені Івана Франка та вивчення іноземних мов за професійним спрямуванням?

Методологічним підґрунтям базової концепції викладання іноземних мов у Львівському національному університеті імені Івана Франка є рівневий та комунікативний підходи. З 1970-х рр. Радою з культурного співробітництва при Раді Європи проводилась інтенсивна робота з розроблення моделі іншомовної комунікативної компетентності й обґрунтування порогових рівнів володіння іноземною мовою. Праця завершилась ухвалою в 1996 р. документу «Сучасні мови: вивчення, викладання, оцінка. Загальноєвропейська компетенція володіння іноземною мовою», який окреслює параметри та критерії оцінювання рівнів володіння мовою і комунікативною компетентністю як метою навчання, способи оцінювання володіння студентами іншомовною комунікативною компетентністю за допомогою тестових технологій. Фахівці Ради з питань співпраці в галузі культури, Комітету з освіти, Відділу сучасних мов Ради Європи, які уклали Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, запропонували шкалування рекомендованих рівнів володіння мовою, що починається з початкового поділу на три головні рівні: А, В, С, де А – елементарний користувач, В – незалежний користувач, С – досвідчений користувач. У свою чергу, кожен із рівнів поділяється на два підрівні: А1 – інтродуктивний, А2 – середній; В1 – рубіжний, В2 – просунутий; С1 – автономний, С2 – компетентний. Ця шкала набула популярності завдяки її універсальності й гнучкості, можливості застосування для всіх іноземних мов, спрямованості на практичне оволодіння іноземною мовою, орієнтації на комунікативний підхід у навчанні, відповідності професійним і віковим інтересам тих, хто навчаються. Студенти природничих і гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка вивчають навчальну дисципліну «Іноземна мова» впродовж I-IV семестрів за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр». Мовні групи формуються за принципом володіння студентами іноземною мовою на тому ж самому рівні на основі попереднього оцінювання володіння ними цією мовою. Впродовж періоду навчання рівень володіння студентами іноземною мовою, а відтак – сформованості у

них іншомовної комунікативної компетентності зростає, очікуваним результатом є досягнення студентами просунутого (B2) рівня володіння іноземною мовою, що дає їм можливість по завершенні вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова» скласти іспит у тестовому центрі, отримати відповідний сертифікат про володіння мовою й у подальшому брати участь у програмах академічної мобільності, міжнародних студентських конференціях, семінарах, тренінгах тощо. Рекомендованим рівнем володіння загальною іноземною мовою на початковому етапі вивчення іноземної мови для спеціальних цілей, зокрема іноземної мови за професійним спрямуванням є рубіжний (B1). Відтак, програми вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова» студентами нефілологічних спеціальностей у Львівському національному університеті імені Івана Франка передбачають введення професійного компоненту, починаючи з ІУ семестру.

Передовсім, зупинимось на особливостях трактування поняття «Іноземна мова для спеціальних цілей» на прикладі англійської мови. Британські фахівці з методики викладання англійської мови для спеціальних цілей Т. Дадлі-Еванс (Т. Dudley-Evans) і М. Сейнт Джон (М. J. St John) класифікують англійську мову для спеціальних цілей, виокремлюючи два види: англійську мову для академічних цілей та англійську мову для професійних цілей, та зауважують, що не існує окремої методики навчання англійської мови для спеціальних цілей, відмінної від традиційної методики навчання загальної англійської мови. Принципова різниця полягає у змісті навчання, визначальним чинником конструювання якого є мета навчання. Мета вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» студентами нефілологічних спеціальностей у ЗВО – формування системи необхідних знань, навичок і вмінь, що є складовими іншомовної професійно-комунікативної компетентності з метою їх адекватного використання у змодельованих (а у майбутньому – реальних) типових і проблемних ситуаціях професійної діяльності. Процес визначення мети навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» обов'язково передбачає урахування результатів аналізу навчальних потреб студентів і цільової ситуації, адже студент і його ставлення до навчання повинні посідати центральне місце у процесі формування у нього іншомовної професійно-комунікативної компетентності. Потреби й інтереси студента матимуть безпосередній вплив на

мотивацію до вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням та ефективність процесу навчання. Чи підхід до викладання іноземної мови за професійним спрямуванням є відмінним для різних галузей наук? До прикладу, немає притаманної певній галузі природничих наук граматичної, функціональної чи дискурсивної структури фахового тексту з біології, фізики чи географії. Відмінність полягає у лексичному шарі та притаманній окремим галузям природничих наук дещо вищій концентрації певних граматичних структур. Науковці Т. Хатчинсон (Т. Hutchinson) та А. Уотерс (А. Waters) виокремлюють чотири типи лексичних одиниць лексичного шару певної галузі, на яких повинен акцентувати увагу викладач у процесі навчання іноземної мови за професійним спрямуванням: структурна лексика (допоміжні дієслова, займенники, модальні дієслова, неозначена форма дієслова, форми умовного способу тощо (наприклад, для англійської мови – are, this, only тощо); загальна лексика (наприклад, для галузі географія (англійська мова) – weather, forecast, cause тощо); суб-галузева лексика (наприклад, для галузі географія (англійська мова) – spring, acid тощо; галузева лексика (наприклад, для галузі біологія (англійська мова) – auricle, chromosome тощо. Важливо, щоб зміст навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» не відтворював розрізнені фрагменти знань, але був сконструйований системно як логічно побудована система знань: терміносистеми і знань з фаху, рецептивних і продуктивних навичок і вмій у контексті типових і проблемних ситуацій професійно орієнтованого іншомовного спілкування. Таким чином, конструюючи зміст навчання іноземної мови за професійним спрямуванням, необхідно визначати типові й проблемні ситуації професійно орієнтованого іншомовного спілкування фахівців та аналізувати лінгвістичні характеристики цих ситуацій. Необхідно також урахувувати характерність вживання певних граматичних конструкцій у зразках жанрів професійно орієнтованого іншомовного спілкування, тобто з-поміж запланованого для вивчення граматичного матеріалу повинні домінувати граматичні структури, притаманні цим жанрам.

Наталіє Олександрівно, з Вашого багаторічного досвіду викладання іноземної (англійської) мови за професійним спрямуванням підсумуйте, будь-ласка, які труднощі під час навчання іноземних мов за професійним спрямуванням найчастіше відчувають студенти нефілологічних спеціальностей?

Справді, на основі спостережень за процесом навчання іноземних мов за професійним спрямуванням студентів нефілологічних спеціальностей, тестувань й опитувань з метою оцінювання сформованості відповідних знань, навичок і вмій можемо виокремити низку мовленнєвих, мовних і змістових труднощів, спричинених певними суб'єктивними й об'єктивними чинниками. З-поміж типових мовленнєвих труднощів навчання іноземних мов за професійним спрямуванням студентів нефілологічних спеціальностей виокремлюємо: труднощі правильної вимови; семантизації, розпізнавання лексичних одиниць, сегментів мовленнєвого ланцюга, граматичних структур; інтеракції в контексті типової чи проблемної ситуації професійно орієнтованого іншомовного спілкування. Не менш важливо враховувати в процесі навчання й типові мовні труднощі, до яких, передусім, відносяться лексична і граматична правильність оформлення висловлювань, спричинені недостатньою сформованістю лексичних, фонетичних і граматичних знань і навичок. Змістові труднощі стосуються, передовсім, правильного розуміння предметного змісту висловлювань, точної передачі змісту висловлювань, зв'язності й логіки викладу змісту висловлювань, акцентування зв'язків між ідеями чи фактами. До типових суб'єктивних чинників належать: особливості функціонування слухових аналізаторів, механізмів розрізнення й ідентифікації; сприйняття й співставлення мовних форм з образами; розвиток слухової пам'яті; особливості інтонаційного й фонематичного слуху, будови артикуляційного апарату, дикції; слухово-моторні реакції. До об'єктивних чинників відносимо рівень складності мовних засобів, структурно-композиційні й змістові особливості професійно орієнтованого усного іншомовного спілкування.

Наталіє Олександрівно, як очільник кафедри іноземних мов для природничих факультетів, підсумуйте, будь ласка, з якими викликами і завданнями в процесі викладання англійської мови за професійним спрямуванням найчастіше стикаються викладачі кафедр іноземних мов ЗВО України.

Як уже зазначалося, немає окремих для кожної галузі наук підходів до викладання й навчання англійської мови для спеціальних цілей. Саме професійна спрямованість відрізняє процес викладання й навчання англійської мови за професійним спрямуванням від загальної англійської мови. Викладач англійської мови за професійним спрямуванням концентрується на змісті професійної діяльності майбутніх фахівців,

відтворенні типових і проблемних ситуацій професійного спілкування з метою мотивації студентів, на основних формах і жанрах професійно орієнтованого спілкування. Таким чином, студенти підвищують рівень сформованості англійськомовної професійно-комунікативної компетентності, поглиблюючи знання предмета спеціальності. В цьому аспекті досить відповідальним і непростим завданням для викладача, який розробляє курс навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням», є визначення кола пріоритетних тем і проблем. Цей процес вимагає аналізу навчального плану підготовки фахівців, змісту програм фахово зорієнтованих дисциплін, анкетування чи опитування фахівців певної галузі, вивчення навчальних потреб студентів і цільової ситуації. Наступним викликом для викладача англійської мови за професійним спрямуванням є грамотний відбір навчального матеріалу, зокрема визначення джерел, обґрунтування критеріїв та одиниць відбору, здійснення такого відбору, укладання лексичного мінімуму. Непростим завданням у цьому процесі є те, що викладачі англійської мови за професійним спрямуванням детальніше знайомляться з певною галуззю, опановують галузеву й вузькоспеціалізовану лексику. Аналіз професійного дискурсу дозволить виокремити граматичні структури, притаманні певним жанрам професійно орієнтованого спілкування, та дасть розуміння, на опануванні яких саме граматичних структур необхідно акцентувати увагу. Ефективність процесу викладання й навчання безпосередньо залежить і від правильного визначення викладачем етапів навчання та розроблення відповідної системи чи підсистеми вправ, групи й підгрупи вправ якої відповідали б визначеним етапам. Щодо оцінювання результатів учіння студентів, дуже важливо визначити показники й розробити критерії оцінювання рівнів сформованості англійськомовної професійно-комунікативної компетентності. Як бачимо, викладач англійської мови за професійним спрямуванням виконує широке коло функцій, з-поміж яких: власне викладання, дизайн і конструювання курсу, відбір навчального матеріалу, розроблення комплексів вправ і завдань й укладання відповідної системи чи підсистеми вправ, здійснення оцінювання, дослідження у галузі методики викладання й навчання англійської мови за професійним спрямуванням. Зорієнтуватися у царині методики навчання англійської мови за професійним спрямуванням, долати згадані виклики і перешкоди молодим викладачам кафедри

іноземних мов для природничих факультетів допомагає активна участь у щомісячних засіданнях наукового семінару кафедри з проблем методики навчання іноземних мов.

Наталіє Олександрівно, як фундатор наукової школи методики навчання іноземних мов для спеціальних цілей у Львівському національному університеті імені Івана Франка, окресліть, будь ласка, напрямки наукових розвідок дослідників Вашої наукової школи.

Наукова школа методики навчання іноземних мов для спеціальних цілей у Львівському національному університеті імені Івана Франка на сьогоднішній день налічує 14 кандидатів педагогічних наук, що захистили наукові дослідження зі спеціальностей теорія і методика навчання (германські мови), теорія і методика професійної освіти та 4 доктори філософії з освітніх, педагогічних наук. Специфіка професійної діяльності майбутніх фахівців природничих, соціально-економічних, технічних спеціальностей передбачає належний рівень володіння ними іноземною мовою за професійним спрямуванням, діловою іноземною мовою, основами академічного спілкування іноземною мовою. У зв'язку з цим, суттєво зростають вимоги до іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО. Відтак, напрямки наукових досліджень представників наукової школи методики навчання іноземних мов для спеціальних цілей Львівського національного університету імені Івана Франка присвячено обґрунтуванню й доведенню ефективності авторських методик навчання окреслених видів англійської мови для спеціальних цілей. На пріоритетний план, зокрема, виходить сформованість у майбутніх фахівців природничих, соціально-економічних, технічних спеціальностей англійськомовної професійної компетентності у видах мовленнєвої діяльності, англійськомовної лексичної й стратегічної компетентностей у професійно орієнтованому усному й письмовому спілкуванні, міжкультурної компетентності.

Як керівник теми «Ефективні методики та інноваційні технології викладання іноземних мов у контексті євроінтеграції: досвід та перспективи» (0120U102551), чи могли б Ви деталізувати, як саме розвивається школа методики навчання іноземних мов на базі кафедри іноземних мов для природничих факультетів факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка?

У межах зазначеної наукової теми науковці факультету іноземних мов, зокрема, кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка розробляють методики навчання іноземних мов для спеціальних цілей: обґрунтовують теоретико-методологічні основи формування іншомовної професійної компетентності у продуктивних і рецептивних видах мовленнєвої діяльності, мовних компетентностей, зокрема лексичної і граматичної у майбутніх фахівців з економіки, інформаційних технологій, туризмознавства; визначають етапи формування згаданих компетентностей; конструюють зміст формування іншомовної професійної компетентності у продуктивних і рецептивних видах мовленнєвої діяльності, а також мовних компетентностей у предметному і процесуальному аспектах; відбирають навчальний матеріал; укладають комплекси вправ і завдань й конструюють відповідні підсистеми і системи вправ і завдань; розробляють системи контролю за процесом формування у майбутніх фахівців відповідних компетентностей, здійснюють оцінювання навчальних досягнень студентів й експериментальну перевірку ефективності запропонованих методик навчання іноземних мов для спеціальних цілей. Окрема увага відводиться виявленню особливостей формування лексичного мінімуму для різних галузей наук; організації самостійної роботи студентів з навчання іноземної мови, іноземної мови за професійним спрямуванням, ділової іноземної мови, іноземної мови для академічних цілей; навчально-методичного й інформаційно-технічного забезпечення дистанційного навчання, роботи у віртуальному навчальному середовищі. Викладачі, які працюють в межах теми, розробляють навчально-методичні комплекси нормативних і вибіркового дисциплін, викладання яких забезпечують кафедри факультету іноземних мов, готують до друку підручники, навчальні посібники, практикуми, розробляють й атестують електронні курси, публікують монографії, статті, доповідають на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, міжнародних проектах, беруть участь у засіданнях наукового семінару кафедри іноземних мов для природничих факультетів з проблем методики навчання іноземних мов.

Наталіє Олександрівно, які поради Ви могли б дати колегам у контексті викладання іноземної мови для спеціальних цілей: чи

існують якісь найефективніші підходи та методи, на яких Ви б акцентували увагу в контексті викладання іноземної мови для спеціальних цілей?

Виклики сьогодення зумовлюють необхідність перегляду підходів до навчання іноземної мови для спеціальних цілей у ЗВО. Цей процес повинен бути системним, комплексним і поетапним. Важливо сформулювати мету навчання, визначити комплекс знань, навичок і вмій, які входять до структури відповідної компетентності, яку формуємо у студентів, здійснити аналіз навчальних потреб студентів, обґрунтовано добирати теоретико-методологічні засади процесу навчання, визначити етапи навчання, здійснити відбір навчального матеріалу, розробити комплекси вправ, добір ефективних методів навчання, реалізувати поточне й підсумкове оцінювання відповідно до визначених критеріїв і показників. Особлива роль у методиці навчання іноземної мови для спеціальних цілей відводиться професійно орієнтованому, компетентнісному, особистісно-діяльнісному, комунікативному, контекстному й ситуаційному підходам. Професійно орієнтований підхід передбачає формування у студентів здатності іншомовного спілкування в конкретній професійній, діловій, науковій сфері, у ситуаціях професійно орієнтованого спілкування. Цей підхід забезпечує можливість підготовки студентів до використання іноземної мови у майбутній професійній діяльності. Компетентнісний підхід орієнтується на формування у майбутніх фахівців відповідних компетентностей і безпосередньо пов'язаний із особистісно-діяльнісним підходом, у фокусі якого знаходиться особистість того, хто навчається. Вагомість особистісно-діяльнісного підходу полягає в урахуванні особистісних якостей студентів, рис характеру, навчальних потреб та інтересів, формуванні у студентів позитивного ставлення до навчальної діяльності й майбутньої професійної діяльності. Останнім часом у методиці навчання іноземної мови для спеціальних цілей набуває популярності комунікативний підхід, що полягає в опануванні іноземної мови для спеціальних цілей через спілкування. Хочу звернути увагу на особливий взаємозв'язок комунікативного, ситуаційного й контекстного підходів у навчанні іноземної мови для спеціальних цілей, адже ситуаційний підхід передбачає оволодіння навичками й уміннями лексично, граматично і стилістично грамотно оформлювати власні висловлювання у контексті типової чи проблемної ситуації іншомовного професійно орієнтованого спілкування, а контекстний підхід спрямований на

реалізацію послідовного переходу студентів від навчальної діяльності до квазіпрофесійної і професійної. Існує безліч ефективних методів навчання іноземної мови за професійним спрямуванням, які використовуються на різних етапах формування у студентів мовленнєвих і мовних компетентностей. Зупинюсь детальніше на активних й інтерактивних методах навчання, які довели свою ефективність на продуктивному етапі. До таких методів належать проекти, кейси, презентації, рольові ігри, симуляції. Проекти й кейси належать до проблемно-пошукових методів навчання, у процесі використання яких викладач допомагає студентам лише частково оволодіти потрібними знаннями і навичками, решту знань і навичок студенти формують самостійно шляхом розв'язання поставлених завдань і проблем, зокрема у процесі виконання проектів і кейсів. Згадані методи допомагають студентам самостійно навчатися, виокремлювати проблему з-поміж інших, осмислювати її, поглиблено вивчати конкретну ситуацію професійно орієнтованого спілкування та розробляти алгоритм розв'язання проблеми в контексті моделювання процесу виконання професійних завдань, розвивають у студентів аналітичне і креативне мислення, самостійність у прийнятті рішень. Усна презентація як спеціально організоване спілкування з аудиторією, мета якого надати інформацію, переконати або спонукати аудиторію до певних дій, належить до методів формування у майбутніх фахівців навичок й умінь – складових цільової компетентності в монологічному мовленні. Водночас рольові ігри та симуляції, що забезпечують інтенсивну практику усного професійно орієнтованого спілкування, є ефективними для формування у майбутніх фахівців навичок і умінь – компонентів цільової компетентності в діалогічному мовленні. Варто пам'ятати про низку ролей, які виконує викладач іноземної мови для спеціальних цілей у навчальному процесі відповідно до обраного ним арсеналу підходів і методів навчання. Так, до провідних ролей, які виконує викладач іноземної мови для спеціальних цілей, належать: дослідник, аналітик, розробник навчального курсу, організатор, координатор, фасилітатор, посередник у забезпеченні взаємодії між студентами за допомогою вербальних і невербальних засобів.

Бажаю колегам не здаватися у цей нелегкий час, витримки, успіхів у праці на нашому освітянському фронті, наснаги й досягнення поставлених цілей!

*Ольга Василівна
Матвієнко*

ПЕДАГОГІКА І ДОБРОДІЙНІСТЬ ЗА ПОКЛИКОМ ДУШІ

бесіда аспірантки кафедри педагогіки та методики навчання іноземних мов Ольги Вікторівни Ящук з професором, доктором педагогічних наук, членом-кореспондентом Національної Академії педагогічних наук України, заслуженим працівником освіти України Ольгою Василівною Матвієнко.

ДОСЬЄ

Ольга Василівна Матвієнко народилася 8 березня 1953 р. в селі Тишківці Городенківського району на Івано-Франківщині. Після закінчення школи стала студенткою Львівського сільськогосподарського інституту, в якому і гарно навчалася, і брала активну участь у студентському житті, а згодом вступила на педагогічний факультет.

На одному з вечорів відпочинку в інституті відбулося доленосне знайомство вродливої дівчини з симпатичним спортивним студентом, душею товариства Анатолієм Матвієнком – майбутнім чоловіком, з яким Ользі Василівні судилося прожити щасливі, яскраві роки спільного життя.

Подружній шлях і професійне зростання молоді сім'ї почалося в Бершаді на Вінничині, рідному місті Анатолія Сергійовича. Вже тоді талановитий, амбітний, з чіткою громадянською позицією і патріотичними принципами майбутній політик завдяки своїм лідерським якостям розвивав багатогранну кар'єру. В роки розбудови незалежності української національної держави Анатолій Сергійович очолював УРП “Собор”, був головою Ради Міністрів АР Крим, народним депутатом України шести скликань, а також Президентом благодійного фонду “Україна Інкогніта”, громадської організації “Інститут відкритої політики”, Федерації спортивного туризму України.

Водночас, підтримуючи чоловіка в усіх його активних прагненнях на шляху до демократизації суспільства й відкритості української

політики, як шлях власної професійної реалізації, Ольга Василівна вибрала педагогічну діяльність.

Наполеглива і невпинна інтелектуальна праця та безмежний інтерес до улюбленої справи життя – педагогіки принесли вагомі результати і заслужене визнання в академічній спільноті.

Ольга Василівна Матвієнко – член-кореспондент НАПН України (обрана в 2016 р.), доктор педагогічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України. Член Американської національної асоціації з мультикультурної освіти. Працювала на посаді проректора з наукової роботи Київського національного лінгвістичного університету, також завідувала кафедрою педагогіки і психології Київського національного лінгвістичного університету.

Колом стійких наукових інтересів для Ольги Василівни є порівняльна педагогіка, педагогіка професійної освіти, педагогічна освіта, крізь призму яких учена досліджує інноваційні підходи до компаративістичних студій у сфері підготовки вчителів іноземних мов, багатомовність у практиці європейських університетів та українські перспективи, мультикультурність у багатомовному середовищі, системи шкільної педагогічної освіти зарубіжних країн в умовах інтеграції і глобалізації, трансформаційні процеси в галузі освіти, особливості підготовки вчителя в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів.

Ольга Василівна бере активну участь у підготовці наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Є членом двох спеціалізованих учених рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій у Київському національному лінгвістичному університеті та Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

Є авторкою і співавторкою 269 (із них 46 у зарубіжних виданнях) наукових праць з проблем компаративістики, гендерного виховання, освіти та виховання, зокрема одноосібної монографії, чотирьох колективних монографій, двох навчальних посібників.

Під науковим консультуванням і керівництвом Матвієнко О. В. захищено докторську і чотири кандидатські дисертації.

Основні публікації

Монографії

Матвієнко, О. В. (2005). *Стратегії розвитку середньої освіти в країнах Європейського Союзу* [монографія]. ЛЕНВІТ.

Scopus / Web of science

Matviyenko, O., Pershukova, O., Vasiukovych, O., & Kudina, V. (2022). Application of Reference Internet Resources in the Teaching of Aviation English to Representatives of the Digital Native Generation. *Information Technologies and Learning Tools*, 87 (1), 199–217.

Інші фахові зарубіжні та вітчизняні видання

Матвієнко, О. В. (2005). Освіта в країнах Європейського Союзу: Данія. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 2, 173–182.

Матвієнко, О. В. (2015). Формування педагогічної культури батьків у процесі педагогічної взаємодії сім'ї та школи. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 19 (2), 6–15.

Ніколаєва, С. & Матвієнко, О. (2022). Програма вступного іспиту до аспірантури: для здобувачів ступеня доктора філософії (Phd) галузь знань: 01 освіта /педагогіка спеціальність: 011 освітні, педагогічні науки. *Іноземні мови*, 1, 35–59.

Matwijkeno, O. (2022). Pandemia i przyspieszone opanowanie e-learningu. *Drogi i bezdroża edukacji w okresie pandemii. IX Forum Naukowe pedagogów polskich i ukraińskich*, 36–37.

Matvienko, O., Kudina, V., Kuzmina, S. (2022). Values Education and Teaching Zest for Life: Japanese Experience and New Ukrainian School Reform. *HEAd'22*, 339–346.

Spirin, O., Matvienko, O., Ivanova, S., Ovcharuk, O., Mintii, I., Ivaniuk, I., Luparenko, L. (2021). The Use of Open Electronic Scientific and Educational Systems to Support the Professional Activities of Research and Teaching Staff of Ukrainian Universities and Scientific Institutions. *Proceedings of Digital Humanities Workshop*, 169–176.

Шановна Ольго Василівно, дозвольте засвідчити щирю вдячність за згоду на цю бесіду, адже для читачів Ваш глибокий життєвий і педагогічний досвід є джерелом ціннісних орієнтирів і мотивувальним прикладом у досягненні особистісних і професійних успіхів. Студенти, яких Ви навчаєте педагогічних дисциплін – майбутні вчителі-філологи. Чому підготовка таких учителів є важливою для української освіти в умовах викликів сьогодення?

Передусім, хочу подякувати Вам за запрошення на інтерв'ю! Переконана, що в часи невпинного поступу інформаційно-технологічного суспільства необхідно створювати умови для навчання і розвитку особистості, які б сприяли підвищенню рівня вмінь використовувати інноваційні технології, застосовувати набуті знання в різноманітних сферах життєдіяльності й активізували прагнення до позитивної динаміки в траєкторії особистісного розвитку. Володіння іноземними мовами сприяє розширенню вікна цих можливостей і відкриває нові горизонти в міжнародній комунікації, соціально-культурному досвіді та професійній кар'єрі.

Пріоритетами антропоцентричного і гуманістичного змісту загальноєвропейських інтеграційних процесів є життя людини в Європі, його якість, духовний і особистісний розвиток, потреба в міжлюдському спілкуванні. Модернізація системи освіти України відбувається у вимірі ціннісних трансформацій сучасного світу, в якому глобалізація та міжкультурна взаємодія стають все відчутнішими, і, відповідно, зростає значущість знань іноземних мов.

Україна є важливою частиною світового соціально-економічного простору з активними зовнішніми зв'язками, а її інтеграція в європейську систему освіти є одним із пріоритетних напрямів української національної політики. Тенденції глобалізації актуалізують вирішення завдань підготовки молоді до життя в багатонаціональному, багатомовному і мультикультурному середовищі, зумовлюючи потребу в сформованих навичках спілкування з людьми, що належать до різних націй і народностей, мають відмінності в соціокультурному розвитку чи ментальності. З огляду на це актуальним є запит на підготовку кваліфікованих учителів-філологів, які б успішно навчали іноземних мов молоді покоління українців, що також украй необхідним для забезпечення й підвищення рівня конкурентоспроможності майбутніх українських фахівців як на внутрішньому, так і міжнародному ринку праці. Крім того,

іноземні мови є інструментом донесення цінностей власної культури й ідентифікації в глобалізованому суспільстві, а також пізнання власної педагогічної системи і вивчення педагогічних систем країн світу.

Ольго Василівно, а яку роль відіграє педагогіка в становленні майбутнього вчителя іноземних мов?

Я вважаю, що педагогічні знання необхідні всім майбутнім фахівцям незалежно від професійного спрямування. Педагогіка – всеохопна, об’ємна наука про те, як людині навчатися, як виховувати, як облаштовувати свою освіту, як будувати сім’ю і відносини з людьми, як жити в суспільстві й розбудовувати державу. Це все – педагогіка. Щодо філологів, то вони, безумовно, інтелектуали, які крізь призму знань іноземної мови, іншомовної художньої літератури й культури покликані збагачувати освіту й плекати, виховувати, розвивати, духовно наповнювати нашу молодь. Філолог сьогодні – це не лише знавець рідної й іноземної мов на бездоганному рівні, це глибоке занурення в національну культуру, традиції, історію, освіту того народу, мови якого навчають учнів або студентів – у такому європейському, світовому вимірі ми можемо порівнювати передові ідеї, напрацювання, здобутки з тим, що в нас є, а до чого необхідно прагнути.

Педагогіка мене цікавила завжди і, більше того, я впевнена, що без педагогіки жодна людина обійтися не може. Усі ми живемо в суспільстві, а педагогіка допомагає виокремлювати кожного з нас як індивідуальну, неповторну особистість із усім набором тих якостей, рис, особливостей, що її формують.

Педагогіка в її виховному аспекті має незаперечну значущість для нашої держави, що сьогодні вкрай важливо, адже патріотична свідомість українців у буремну добу непростих для країни викликів формувалася в контексті ціннісних орієнтирів у сім’ї і кристалізується саме педагогікою в освітній сфері. Навіть більше: в тому, як об’єдналася спільнота в нашій країні в час війни і демонструє свою національну свідомість і патріотизм, свою любов і відданість державі, якраз зараз бачимо результат педагогіки й педагогів, які за 30 років нашої незалежності виховали саме таку молодь, саме таке покоління свідомих українців.

Чого б не навчали педагоги, що б не хотіли виховати в людині, всі їхні знання – все повинно бути спрямоване на Добро. Педагогіка – наука, яка виховує Добро.

Ольго Василівно, метою педагогічної діяльності, насамперед, є особистісний розвиток людини. Які, на Вашу думку, його визначальні чинники, і що сприяє досягненню гармонії в житті людини?

Завдяки педагогічним знанням, примноженим життєвим досвідом, я напрацювала формулу цілісності й гармонії особистісного розвитку з **чотирма** невід'ємними її основами. Передусім, це **фізична загартованість** особистості й підтримка фізичного стану впродовж життя, любов до себе і прийняття всього того, що дала природа, що дав Господь, що від народження вклали мама з татом.

Наступним є усвідомлення приналежності до спільноти країни, любов до якої виражається щирим почуттям **патріотизму**. Людина називається людиною тоді, коли має національну ідентичність, шанує й плекає народні традиції, звичаї, культуру, мову, бо без цього вона як перекотиполе.

Далі, **освіченість**: при сьогоdnішньому цивілізаційному розвитку людина без неї не відбудеться. Освіченість обов'язково передбачає знання іноземних мов. Ми знаємо, що великі вчені-педагоги, як правило, знали три, а то й чотири мови, і це, звичайно, давало їм можливості робити відкриття, створювати певні концепції, будувати прогностичні моделі для розвитку освіти зокрема.

І скріплена ця конструкція, безумовно, **моральними засадами**. Надзвичайно важливу роль у формуванні особистості відіграють моральні чесноти як сукупність цінностей, принципів та якостей, що відображають її внутрішній світ і визначають її відносини з іншими людьми і суспільством у цілому. Це, передусім, чесність, справедливість, відданість, милосердя, толерантність, відповідальність, доброта. Добрі вчинки і справи, зміцнені такими цінностями, можуть ставати прикладом для інших людей і надихати їх творити добро.

Кожна з названих сторін гармонійного розвитку демонструє справжність і досконалість особистості, і я сповнена надії, що світ стане добрим і справедливим, якщо опиратиметься на такі фундаментальні принципи людського буття.

І я дуже тішуся тим, що мої вчителі, в яких мені пощастило навчатися, маючи такі потужні філософсько-життєві опори, надихнули мене і вплинули на мою візію гармонійного буття людини.

Ольго Василівно, розкажіть, будь-ласка, хто з педагогів, науковців і тих особистостей, з якими Ви пов'язані співпрацею в

академічно-педагогічній спільноті, є для Вас особистим і моральним авторитетом у житті та професії?

Я дуже вдячна всім колегам з мого рідного університету, в якому маю честь і велику радість працювати вже 33 роки поспіль: в моєму професійному людському портфоліо вони всі – авторитети. Я високо ціную добрі справи і прекрасні помисли кожного з цих людей, їхні яскраво виражені людські й професійні якості зокрема. Саме тут, серед цих найкращих професіоналів, і найважливіше – неповторних і самодостатніх особистостей, відбулося моє становлення як людини і як педагога.

Я тягнулася до знань завжди, мені це було надзвичайно цікаво. І вийшла заміж за Анатолія Матвієнка – найрозумнішого чоловіка в моєму житті. Мене завжди вабили люди, які є інтелектуалами, які мають найвищі людські риси і моральні якості й зобов'язують іти вперед.

Мій найкращий і найдорожчий для мене вчитель, якому я завдячую всім тим, ким я є в педагогіці – професор Галузинський Володимир Михайлович. До когорти його учнів я потрапила, коли писала першу дисертацію. Саме він переконав мене, що я можу і зможу бути педагогом. А також це Євтух Микола Борисович, науковий керівник моєї докторської дисертації, який підтримував мене на поступках педагогічної кар'єри. Неабияка роль мого професійного становлення належить академіку Ничкало Неллі Григорівні, яка є моєю натхненницею й Учителем усе моє життя.

Не можу не згадати прекрасну компаративістку ще радянських часів Малькову Зою Олексіївну, з якою я розробляла концепцію моєї докторської дисертації. Також дуже завдячую можливості працювати з доцентом Потапенко Катериною Костянтинівною. Ми багато спілкувалися, і саме вона мене переконала, що я зможу багато чого досягнути на педагогічній ниві, завдяки їй я повірила в себе і в свої сили.

А ще, з 2005 року, захистивши докторську дисертацію в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, я є постійним членом спеціалізованої вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна і співпрацюю з чудовими людьми і дорогими моїми колегами. В Національній академії педагогічних наук України, членом-кореспондентом якої я обрана в 2016 році, я маю можливість співпрацювати з великими педагогами сучасності.

Зокрема, це такі постаті академіків-педагогів, як Президент академії Кремень В. Г., Ничкало Н. Г., Сухомлинська О. В., Сисоєва С. О., Лук'янова Л. Б. і багато інших. Тут, в академії, я найповніше відчула себе педагогом і набула всебічного розвитку педагогічних знань.

Ольго Васи́вно, Ви багато років обіймали посаду проректора з наукової роботи Київського національного лінгвістичного університету. Така висока посада передбачає велику відповідальність за успіх і розвиток університету. Як Вам запам'ятався цей період професійної діяльності в команді керівництва університету?

Так, неабиякий вплив на мій професійний розвиток мало призначення мене в 2010 році на посаду проректорки з наукової роботи нашого університету. Я безмежно вдячна долі, що відкрила для себе неповторну особистість, талановитого вченого, інтелектуала, поліглота, професора, ректора Васька Романа Володимировича. Дякую за таку можливість бути в команді ректора, що був обраний демократичним шляхом. Для мене великою честю, а ще більше – великою відповідальністю було співпрацювати для покращення організації системи освіти і науки в нашому університеті у відповідності до тих позитивних змін, що відбувалися в освіті й Україні. Це був, напевно, пік мого професійного зростання, воно відбувалося під впливом самодостатніх професіоналів, відданих своїй справі особистостей. Це небайдужі люди, лідери, які обрали управління університетом справою доброї частки свого життя. Я переконалася, що тут втілювалися в життя всі найкращі людські якості, таланти, принципи. Я вражена особистістю Солов'я М. І., як і його одержимістю любові до університету і навчального процесу зокрема; мені імпонувало прагнення якнайкращої популяризації і налагодження міжнародних зв'язків із відомими профільними університетами Європи і світу професора Серякової І. І.; я ціную фаховий рівень знання своєї справи Шевчук О. В. Я захоплююся надскладною працею і відповідальністю деканів факультетів, великою когортою професорів-завідувачів кафедр. Я відчула й зрозуміла надважливе значення і професійність керівників і фахівців усіх структурних підрозділів університету. Але завжди найбільше вражали і вражають люди, їхня справжність і відданість справі. Я люблю людей, мені небайдужі їхні долі й життя, вони надихали і надихають, додають сили і руху вперед.

Ви з теплотою і шаную відгукуєтеся про колег, друзів, з якими Вас звела доля і улюблена професія. Пригадайте, будь-ласка, в якому поворотному моменті життя Ви, власне, зрозуміли, що педагогіка – Ваше покликання?

Якщо чесно, то я мріяла бути вчителькою завжди. Можу сказати, що вже в дорослому житті така усвідомленість прийшла, коли в 1986-1989 роках я працювала в сільськогосподарській академії на кафедрі педагогіки асистентом. Адже першою моєю освітою був фах інженера-землевпорядника: я вивчала вищу математику, фізику, геодезію, аерофотогеодезію, меліорацію. Але мені завжди були цікавими поезія, мова, історія. Я ніколи не була розчарована першою моєю освітою, я набула вмінь систематизувати, узагальнювати, моделювати. Але романтики в мені було завжди більше ніж прагматизму. Мене завжди вабив людський розум і знання. Мене захоплював освітній процес, і тоді я відчула, що це насправді моє. Педагогічну царину для моєї професійної реалізації я вибрала цілком свідомо, зрештою, це й стало натхненною справою мого подальшого життя.

Ви багато років працюєте зі студентством, передаючи свої педагогічні знання, вміння і мудрий життєвий досвід. Як можна охарактеризувати сучасного українського студента?

Я дивлюсь на молодь дуже позитивно, я нею захоплююсь. Взагалі, прекрасно бути молодим, коли весь світ і все життя попереду. А сучасний студент – чудовий. Вся моя діяльність, все, що найбільше люблю в своїй професії – це мати можливість спілкуватися з молодими людьми, студентами. Вони розумні, амбітні, дуже прагматичні, але цей прагматизм полягає в освоєнні знань, у зацікавленості навчанням. Мені подобається, що студенти ефективно використовують час для того, щоб бути освіченими, адже, як я вже зазначала, освіченість – надважливий складник особистісного розвитку для повноцінної інтеграції в суспільство.

Більшість студентів сьогодні – в постійному пошуку знань, до чого також мотивують і стимулюють мене. Вони вміють навчатися, вміють собою розпоряджатися, мають чітку мету і впевнено йдуть до неї на шляху свого зростання. Сьогодні молоді люди є відображенням моїх сподівань, і я впевнена, що вони здійснять те, чого я, можливо, не зуміла і не змогла досягти або зреалізувати. Вони підуть значно далі, за цими людьми майбутнє як нашої держави, так і світу в цілому.

Я щаслива працювати зі студентською аудиторією. В принципі, я вважаю себе ліберальною по відношенню до студентів, і цей лібералізм мені легко дається, хоча й не всі його сприймають. Поважати, шанувати, любити кожного, ніколи нікого не принижувати – це моє кредо. Найгірше, що можна зробити – це принизити студента, і я ніколи собі цього не дозволила і не дозволю.

Ольго Василівно, на Вашу думку, якою в цілому є роль освіти, зокрема, української, в контексті глобалізаційних викликів сьогодення?

Мене завжди цікавили європейські країни, особливо освітня політика розвинених країн. Тому концептуальною основою докторської дисертації, захищеної в 2005 році, було дослідження базової освіти на той час п'ятнадцяти країн Європейського Союзу. Характерним для освітніх парадигм цих країн (Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Данія, Ірландія, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Греція, Іспанія, Португалія, Австрія, Фінляндія та Швеція) є загальне спрямування до інтеграції в освіті як важливій сфері суспільного життя. Магістральним вектором у цьому процесі була послідовна орієнтація на духовне зближення європейських народів як довгострокову мету подальшого розвитку їхнього потужного культурного потенціалу.

Я вивчала структури освіти цих держав, проаналізувала, що саме обов'язково змінювалося в цих системах базового рівня (йдеться про середню освіту) з того моменту, як країни почали долучатися до Європейської Співдружності, як на нормативному рівні, так і на рівні змістового компоненту, а саме курикулуму. Переконаність в актуальності дослідження цієї проблематики підтвердилася прогностичністю висновків щодо реформування сфери обов'язкової освіти країн-членів Європейського Союзу у вимірі створення якісно нових моделей її організації з урахуванням сучасних імперативів й ідеології розширення параметрів гармонізації освіти й соціально-економічних можливостей держави.

Ще тоді, в процесі написання наукової роботи за декілька років до початку Болонського процесу і до того, як Україна підписала Болонську декларацію, я поклала сподівання на те, що і для нашої держави незворотною траєкторією руху в сфері освітньої політики буде перехід на європейські стандарти освіти, причому не лише базового, а й усіх

її рівнів. Якраз ці мої наукові напрацювання були використані під час роботи на проректорській посаді. Без перебільшення скажу, що бажання людей об'єднуватися, інтеграція в європейську спільноту і входження в глобалізований світ починаються з освіти, а освіта – це педагогіка. Саме організація педагогічної ланки кожної держави лежить в основі виховання і надбання майбутніх повноправних членів суспільства.

Свою розповіддю Ви засвідчили любов до педагогіки як справи, якій Ви присвячуєте своє життя. Але також багато років Ви займаєтеся добродійною діяльністю. Що Вас мотивує бути активно залученою в добродійних проектах?

Визначальною в цьому була роль мого чоловіка, Матвієнка Анатолія Сергійовича. Його вчинки, конкретні справи, любов до людей промовисто свідчать про те, що він Добродій за покликом душі. Однак і вплив педагогіки на те, чим я займаюсь у своєму житті, величезний. Як я можу бути іншою, якщо саме педагогіка сповідує принципи становлення досконалої людини? Я не можу не робити такі дійсно потрібні й важливі справи, адже педагогіка навчає добру й орієнтує на добро – саме це мною і рухає.

З самого початку в основі моєї з чоловіком благодійної діяльності була педагогічна ідея, яка, передусім, полягала в тому, щоб сільські діти, якими ми опікувалися, були вільними й свobodолюбивими, вмiли критично і креативно мислити, бути лiдерами, любили свою Батьківщину, вмiли протистояти злу і насиллю, які, визнаймо, ще рясно існують. Тільки добро може посіяти добро. Це є потребою моєї душі й мого серця. Моя найбільша радість – віддавати. Коли я віддаю, я отримую неймовірне задоволення.

Я справді пишаюсь тим, яким сьогодні є моє рідне село Тишківці, в оновленні й розбудові якого ми з чоловіком брали активну участь. Для нього село теж стало рідним і впродовж багатьох років він робив усе можливе для того, щоб воно стало окрасою не лише району, а всього Прикарпаття.

Віддаючи шану Анатолію, хочу сказати, що саме завдяки його участі було зреалізовано дуже багато благодійних ініціатив в Україні, але до Тишківців він ставився щемливо, з особливою теплотою і почуттям великої любові.

Підтримуючи родинні й давні народні традиції, ми на місці хати моїх дідуся Миколи і бабусі Гафії збудували «Садибу Святого Миколая»,

що була освячена 19 грудня 2007 р. Тут щороку на зимового і літнього Миколая проводимо свята. Ці дні є щасливими і довгоочікуваними не лише для дітей Тишківців, а й малечі району й області. Дітки отримують святкові подарунки, а переможці різноманітних конкурсів – нагороди. У ці свята подарунки отримують і дорослі люди поважного віку – всі, кому за 80 років і більше, мають під подушку від Миколая солодкий мед, смаколики і матеріальну підтримку. А дорослі, які приходять до садиби, на свято смакують гарячим глінтвейном із різдвяним пряником. У такий спосіб ми хочемо, щоб люди мали свято і вміли його святкувати.

Ми неабияку увагу приділяли вихованню любові до рідного краю, до його культурної й інтелектуальної спадщини. Адже саме в Тишківцях зростав Роман Шухевич, саме тут жив і працював його дід, Володимир Шухевич, відомий учений філолог-фольклорист – п'ятитомний збірник його досліджень з фольклору гуцулів і досі є неперевершеним. А ще – в селі було аж три “Читальні” – до них приїздили Іван Франко, Леся Українка, Лесь Мартович, Василь Стефаник, а також Микола Лисенко. Опера М. Лисенка “Коза-дереза” була написана для дітей мого села, а діти моєї школи в 1981 році стали її першими виконавцями.

Великою культурною подією в житті села ознаменувалося 29 червня 2019 р., коли під час проведення Всеукраїнського форуму родин, започаткованого нашим подружжям, відбулося відкриття музею-резиденції Шухевичів. Цю по справжньому знаменну подію, що має важливе значення для духовно-культурного життя не лише краю, але й України, присвячено дню народження одного з ідейних натхненників національно-визвольного руху ОУН-УПА Романа Шухевича. Таке пошанування пам'яті священницької родини Шухевичів підкреслило значущість української сім'ї й утвердження її духовних і патріотичних цінностей в ім'я української держави.

Протягом багатьох років Анатолій займався впровадженням культурно-мистецьких і просвітницьких задумів на Прикарпатті. Він небезпідставно вважав, що українська культура, якщо її добре розвивати, сприятиме й зростанню національної свідомості, а відтак і економіки. У вимірі таких переконань ініціативи мого чоловіка реалізувалися в різноманітні культурні проекти, зокрема, було організовано такі неймовірні фестивалі як «Порто Франко», «Карпатський простір» і «Вірую», що об'єднували багатьох

шанувальників і гостей з усього світу. Звісно, що така наша життєва потреба полягала у вершенні добра.

Ви запитували, що мене мотивує – я скажу словами польського в'язня Аушвіц-Біркенау (Освенцима) Мар'яна Турського, який так влучно пояснив мою мотивацію творення Добра: “Не будь байдужим”. Він запропонував внести небайдужість до Заповідей Божих, з-поміж яких вона має бути одинадцятю. Тому вважаю, що найголовніше в добротності – не бути байдужим. Тільки так можна творити справжнє Добро.

А відтак я не залишаюся байдужою до справ, які ми з Анатолієм розпочали разом. Я не допускаю думки про його земне небуття. Я переконана, що “...смерть занадто мала причина, щоб перестати любити”. Саме це мене надихає!

Ольго Васи́вно, надзвичайно вразливою і болючою темою для нас, українців, є російсько-українська війна, в умовах якої ми зараз продовжуємо жити. Що особисто для Вас змінилося в житті після 24 лютого 2022 року, коли сталося повномасштабне вторгнення країни-агресора в нашу державу? Як Ви осмислювали ці трагічні події?

Відповім на це питання крізь освітньо-філософську призму. В нашій розмові я вже згадувала про любов і добро, що є незаперечними істинами життя й основними рушіями гуманізації людства. Чого не можу сказати про росіян...я розчарована...я просто дійсно не можу усвідомлено сприйняти, що ці люди підтримують таку страшну агресію проти України. Це, звісно, не є нормальним. Це ненормальна для двадцять першого століття історія людства. У мене не з'явилось зла, я шукаю пояснень, але в мене змінилося ставлення до тих, хто на нас напав.

Ще більшого значення стали набувати цінності, про які ми говорили і які покладені в основу педагогіки – толерантність, любов, відданість, доброта. Чим відрізняються українці від росіян? Вони захищають свій край, вони понад усе полюбили свій край, традиції, віру, ідентичність – всього цього немає в росіян, які так і залишилися бути радянськими, “совками”.

Немає сумніву в тому, що освіта має важливе значення для виховання майбутніх поколінь. Якби освіта в Росії не була такою авторитарною, не була така авторитарна візія, підкріплена потужною ненависницькою пропагандою засобів масової інформації і самих

учителів, а також “моральними засадами” тамтешнього духовенства, що благословляє вбивства, їхні люди не могли б бути такими, які вони є, вони б не пішли війною на близьких сусідів чи, як вони нас називають, “братів”. Розпочата війна – це результат неосвіченості цих людей і вкотре продемонструвала, що з їхньою освітою є величезні проблеми, а сама освіта – відсталою і неналежною.

Більше того, я пам'ятаю спроби, на жаль, небезуспішні, російської освіти і її представників упроваджувати свою ідеологію зросійщення, яка потім стала нам відомою під назвою так званого “руського миру”, в українські освітні заклади через їх фінансування, поширення на той час передових технологій навчання й надання сучасного матеріально-технічного обладнання (якого, як виявилось, в російській освіті й досі немає). Ми також знаємо, що в 1989 р., ще на зорі незалежності України, було прийнято Закон УРСР «Про мови в Українській РСР», у якому українську мову наділено статусом державної, що було потужним проривом на шляху до проголошення незалежності нашої країни. Водночас, це спрацювало тригером для подальшої повзучої окупації нашого ментально-культурного простору, адже росія, як самопроголошена наступниця Радянського Союзу, ніяк не хотіла випускати нас зі своїх тенет. Пригадую, що в 1999 р. була присутня на одному із засідань РАО, лейтмотивом якого було, якщо перекласти з російської, “Як допомогти російськомовному населенню в Україні не втратити свою мову”, де вже тоді, через освіту, створювалися згубні наративи для виправдання майбутньої російської агресії. Це виразна демонстрація того, як освітні інструменти в руках злочинної влади і її посіпак можуть зруйнувати архітектуру і сутність людської моралі.

На початку війни Ви активно долучилися до благодійної місії допомоги нашим українським жінкам-біженкам і їхнім дітям у Польщі. Розкажіть, будь-ласка, про Вашу добродійну діяльність під час війни.

Так, я була надзвичайно вмотивована такою роботою, тому що йшлося про жінок, чиїх діточок потрібно було продовжувати навчати. І тут ми переймалися їхньою освітою, адже когось треба було прилаштовувати в дитячі садочки, комусь допомогти знайти школу. Зрештою, це було б неприйнятним покинути наших жінок розгубленими, в розпачі, на вокзалах хоч і дружньої нам, але все ж таки не своєї країни.

Ми з чоловіком мали дружні відносини з родиною Яна Кульчика, одного з найбагатших підприємців Польщі. Його донька Домініка – відома в Європі й світі філантропка, голова благодійного фонду «Кульчик Фундейшин» («Kulczyk Foundation»). Саме на її запрошення я прибула до Польщі 25 лютого.

Разом із жінками, спочатку Жешува, було створено Жіночу Раду з питань допомоги українським біженцям, які прибували саме до цього міста і, відповідно, розроблено концепцію надання допомоги.

Спершу в Жешуві було розгорнуто прихисток для наших біженців. Прихисток мав спальні місця на 3-4 дні перебування, а також у ньому було передбачено триразове харчування, медичний і психологічний супровід, постійне юридичне консультування і допомога в поновленні й оформленні нових документів тимчасово переміщеної особи. Така робота здійснювалася за меценатські кошти, а також завдяки волонтерським послугам для біженців.

8 березня 2022 року, за пропозицією членів Ради Жінок, я мала честь виступити в Лондоні перед відомими жінками і дружинами Послів різних країн у Сполученому Королівстві Великої Британії. Така зустріч відбувалася в Інституті Посольства України в Лондоні. Це також дало можливість зібрати численні пожертви небайдужих людей для підтримки українських біженців у Польщі. Щодо зібраних коштів, то була запропонована ідея створення Програми конкурсу фонду «Кульчик Фундейшин», спеціальна Грантова пропозиція, Україна 2022 «Привіт, дівчата», що мала на меті адаптацію прибулих жінок і дітей до нових умов.

Далі, щоб продовжити роботу над проектом, я переїхала до Варшави. На той час у Польщі вже налічувалося 2,4 млн. переселених осіб, з них – понад 100 тисяч дітей. Були проведені зустрічі й перемовини разом з представниками Посольства України в Польщі з керівниками українських громадських організацій в Польщі, які вже мають досвід організації українських шкіл (школа «Материнка» при Українському центрі освіти, директор Наталія Кравець).

Згодом було запропоновано створити благодійну польсько-українську жіночу організацію під назвою «Сестринство», яку очолила голова правління фонду Домініка Кульчик. До «Сестринства» увійшли відомі жінки Польщі й України – зокрема, письменниця Оксана Забужко, письменниця, лауреатка Нобелівської премії, Ольга Токарчук та інші.

У квітні, під час інавгурації «Сестринства», ми обговорили та прийняли регламент й умови грантової програми конкурсу. Переможці проектів отримували матеріальну підтримку для організації навчання дітей вимушених тимчасових переселенців.

Також разом з тодішнім Надзвичайним і Повноважним Послом України в Республіці Польща Андрієм Дещицею й відомим польським політиком Гжегожем Станіславським ми віднайшли можливості навчання талановитих українських дітей у приватній англійськомовній школі Варшави «Академія». 16 везунчиків, які перемогли в конкурсному відборі, розпочали безкоштовне навчання в цій престижній польській школі.

І сьогодні я з радістю продовжую роботу в громадській організації «Сестринство» в якості експерта заявок-проектів, що поступають до фонду.

Ольго Василівно, Ваша активна життєва позиція надзвичайно захоплює. Ви не зупиняєтесь на шляху самовдосконалення і власного розвитку. Восени 2022 р. Вам пощастило виграти американський грант на підтримку вчених, які втікають від війни. Наскільки цікавим і корисним для Вас є реалізація цього проекту і яких результатів Ви очікуєте?

Так, мені це вдалося. Я вирішила зібрати всі необхідні документи, водночас зважуючи відповідність усім критеріям участі й подалася на проект. Очікування відповіді було хвилюючим, і я була щаслива, коли мені 20 вересня 2022 р. надали грант. Специфіка гранту полягає в тому, що його розміщення передбачається в тій країні, де знаходиться грантоотримувач. На той час я перебувала в Польщі, а тому й працюю над реалізацією проекту в університеті імені Адама Міцкевича в місті Познані, в якому навчається 41 тис. студентів, а на педагогічному факультеті – 4 тис. майбутніх учителів.

Проект, передусім, спрямований на науковий розвиток здобувача гранту. Тут я отримую неоціненний досвід і в котрий раз пересвідчуюсь, наскільки правильним був мій вибір компаративістики при написанні докторської дисертації. Наразі маю амбітні плани, зокрема, щодо написання монографії за досвідом здійснення проекту. І, безперечно, буду продовжувати відвідувати різні наукові заходи, педагогічні конференції, що надихають на нові ідеї та їх утілення в моїй педагогічній діяльності, а також дбати про співпрацю наших університетів.

Завершуючи нашу цікаву й захопливу бесіду, хотілося б запитати, що Вам дає сили і натхнення для такого активного, повноцінного життя?

Я люблю пізнавати світ. Я люблю вчитися. Я люблю мандрувати. Я вмю захоплюватись тим, що оточує – насамперед, красою цього світу. Багато читаю. Відвідую багато театральних заходів. Цікавлюсь громадською діяльністю. Люблю свої рідних і близьких. Ціную життя у всіх його яскравих проявах.

Дуже дякую Вам, Ольго Василівно за чудову, захопливу бесіду! Успіхів і наснаги Вам!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Викладання та навчання іноземної мови для спеціальних цілей у закладах вищої освіти: актуальні питання та динаміка розвитку: бесіда з Микитенко Н. О. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. Вип. 37. 2022. 9–16
2. Компаративістика в освіті: Україна та світ: бесіда з Локшиною О. І. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. Вип. 32. 2020. 11–17
3. Методика навчання англійської мови в нелінгвістичних закладах вищої освіти: розширення кордонів і підкорення нездоланих наукових вершин: бесіда з Тарнопольським О. Б. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. Вип. 29. 2018. 11–16
4. Методика навчання іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти: бесіда з Задорожною І. П. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. Вип. 34. 2021. 11–16
5. Навчання іспанської мови в закладах середньої освіти: витоки, сьогодення, перспективи: бесіда з Редьком В. Г. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. Вип. 30. 2019. 11–16
6. Навчання перекладу: витоки, сьогодення, перспективи: бесіда з Черноватим Л. М. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. Вип. 28. 2018. 13–18
7. Наукові дослідження в галузі сучасної лінгводидактики: теорія та практика навчання іноземних мов – бесіда з Мартиною Р. Ю. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. Вип. 33. 2029. 11–17
8. Педагогіка і добродійність за покликом душі: бесіда з Матвієнко О. В. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. Вип. 38. 2023. 9–19
9. Педагогіка: історія та сучасність: бесіда з Євтухом М. Б. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. Вип. 31. 2019. 11–19
10. Професійна підготовка перекладачів: сучасні вимоги та тенденції: бесіда з Зінуковою Н. В. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. Вип. 36. 2022. 12–17
11. Ретроспектива методики навчання іноземних мов: бесіда з Лабінською Б. І. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. Вип. 35. 2021. 9–13
12. Студентство вчора і сьогодні: бесіда з Бондаренком О. Ф. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. Вип. 27. 2017. 18–21.

ПІСЛЯМОВА

З плином часу в професійному житті гостей рубрики «Інтерв'ю-портрет» відбулися зміни.

Ірина Павлівна Задорожна наразі є про-ректором з наукової роботи та міжнародного співробітництва Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Поряд з радістю завжди крокує смуток...

15 червня 2022 року пішов із життя **Микола Борисович Євтух**.

Любов Яківна Зєня, яка встигла взяти в нього інтерв'ю, присвятила **Миколі Борисовичу** сторінку пам'яті (див. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. 2022. Вип. 36. 9-11).

Поспішаймо брати інтерв'ю у наших сучасників...

Підписано до друку 01.02.2024 р. Формат 60x84 1/16
Папір друк. № 1. Спосіб друку офсетний. Обл.-вид. арк. 10,21
Умовн. друк. арк. 10,32. Умовн. фарбо-відб. 10,32
Наклад 50.

Віддруковано: ТОВ «Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК.
03142, м. Київ, вул. В. Стуса, 22/1
тел.: (050) 462-95-48; (067) 820-84-77
Сайт: lira-k.com.ua, редакція: zv_lira@ukr.net